

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Bilim Dalı

**İRAN'DAKİ TÜRKLERDE SPOR VE TOPLUMSAL HAREKET
İLİŞKİSİ: TRAXTOR FUTBOL TAKIMI ÖRNEĞİ**

Ebrahim RAMAZANİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

İRAN'DAKİ TÜRKLERDE SPOR VE TOPLUMSAL HAREKET İLİŞKİSİ:
TRAXTOR FUTBOL TAKIMI ÖRNEĞİ

Ebrahim RAMAZANİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

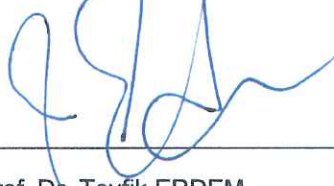
Ebrahim RAMAZANİ tarafından hazırlanan "İran'daki Türklerde Spor Ve Toplumsal Hareket İlişkisi: Traxtor Futbol Takımı Örneği" başlıklı bu çalışma, 21 Haziran 2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gülay ARIKAN (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Tuğça POYRAZ TACOĞLU (Danışman)

Prof. Dr. Tefik ERDEM

Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ

Yrd. Doç. Dr. Adem SAĞIR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun ...2... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.06.2013

Ebrahim RAMAZANI

TEŞEKKÜR

Maddi ve manevi olarak hiç bir zaman desteklerini esirgemeyen aileme ve yüksek lisans döneminde ve tez aşamasında her zaman destek ve önerileri ile yardımda bulunan tez danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Tuğça POYRAZ TACOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi bildiriyorum.

Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji bölümü hocalarından, özellikle Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN, Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN ve her zaman destekte bulunan Sayın Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ'ye teşekkürlerimi bildiriyorum.

Ayrıca bu çalışmada kaynak açısından yardımcı ve yol gösterici olan Sayın Yrd. Doç. Dr Adem SAĞIR'a, çalışmanın her bir aşamasında katkısı olan değerli dostlarım Sayın Artun DİNÇ ve İbrahim SAVALAN'a, odak gurup toplantılarının düzenlenmesinde yardımcı olan arkadaşlarıma ve odak gurup katılımcılarına teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın akademik değer kazanmasını sağlayan, tez jürime katılan hocalarıma da teşekkür ediyorum.

Ebrahim, RAMAZANİ

ÖZET

RAMAZANİ, Ebrahim. İran'daki Türklerde Spor ve Toplumsal Hareket İlişkisi: Traxtor Futbol Takımı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Çalışmada Doğu Azerbaycan'ın Tebriz şehrinin İran Futbol Ligi'nde yer alan, 1970 yılında kurulan Traxtor Futbol Takımı taraftarlarının taraftar kimliği ile toplumsal hareketler ve milliyetçilik ilişkisi ele alınmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada İran'da tarihsel süreçte etkili olan asimilasyon politikaları ve İran'daki Türklerin sembolü olan Traxtor Futbol Takımı'nın bu asimilasyon politikalarına verilen tepkilerdeki rolü, kimlik ve milliyetçilik bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, ikisi erkek taraftardan, diğeri ise kadın taraftarlardan oluşan üç odak grup oluşturulmuştur. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerden bir metin oluşturularak, bu metin üzerinden "kimlik" ve "milliyetçilik" temaları tümevarımcı bir yolla oluşturularak içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler

İran, Türk, Kimlik, Asimilasyon, Futbol, Traxtor Futbol Takımı.

ABSTRACT

RAMAZANI, Ebrahim. Relationship Between sport and Social Movement Of Turks in Iran: Case Study of Traxtor Football Club, Master's Thesis, Ankara, 2013.

In this study the relationship between, social movements, nationalism and identity of fan of has been discussed. Traxtor Football Club, which was established in 1970, takes part in Iran Football League from city of Tabriz, Eastern Azerbaijan province. There were always assimilatory policies during Iran's political policy. At the other hand, identity and nationalism were the factors which have been used as reactions against these policies. In this study the role of the Traxtor FC, as the symbol of Turks in Iran, has been evaluated in directing these reactions. Based on qualitative methodology three focus groups, two male and one female groups of fans, were established. Interviews with focus groups were transcribed and based on these transcribed texts factors of identity and nationalism inductively highlighted; applied method at this study was content analysis.

Key Words

Iran, Turk, Identity, Assimilation, Football, Traxtor Football Club.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
HARİTALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
FOTOĞRAFLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	4
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE TEMEL PROBLEMİ.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI ÖNEMİ.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	7
1.3.1. Odak Gurup Görüşmesi.....	8
1.3.2. Nitel İçerik Analizi.....	9
1.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	10
1.3.4. Verilerin Toplanması.....	11
1.3.5. Verilerin Analizi.....	12
1.4. ARAŞTIRMA SIRASINDA KARŞILAŞAN GÜÇLÜKLER.....	14
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	16
2.1. KİMLİK KAVRAMI.....	16
2.2. MİLLİ KİMLİK VE MİLLİ KİMLİĞİ BELİRLEYEN UNSURLAR.....	21
2.3. ETNİK KİMLİK.....	22
2.4. MİLLİYETÇİLİK.....	25

2.5.	TÜRK KİMLİĞİ.....	28
2.6.	ASİMİLASYON.....	31
2.7.	AZINLIK VE ÇOĞUNLUK.....	32
2.8.	BİZ VE ÖTEKİ.....	36
2.9.	SOSYOLOJİ KURAMLARINDA SPOR OLGUSU.....	41
2.9.1.	İşlevselci Kuram ve Spor.....	41
2.9.2.	Sembolik Etkileşim Kuramı ve Spor.....	43
2.9.3.	Çatışma Kuramı ve Spor.....	45
2.9.4.	Eleştirel Kuram ve Spor.....	46
2.9.5.	Feminist Kuram ve Spor.....	48
3.	BÖLÜM: İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NE GENEL BİR BAKIŞ.....	50
3.1.	İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	50
3.1.1.	İran'daki Türkler.....	54
3.2.	İRAN'DAKİ TÜRKLERDE KİMLİK ALGISI.....	57
3.3.	İRAN'DAKİ TÜRKLER ÜZERİNDE UYGULANAN ASİMİLASYON.....	59
4.	BÖLÜM: İRAN'DA TÜRKLERİN ASİMİLASYONA KARŞI VERDİKLERİ TEPKİLER VE TÜRK KİMLİĞİNİN DURUMUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ.....	67
4.1.	1920, HİYABANİ AYAKLANMASI.....	67
4.2.	1945-46, MİLLİ HÜKÜMET (SEYİD CAFER PİŞEVARİ).....	70
4.3.	1979, İRAN İSLAM DEVRİMİ (AYETULLAH ŞERİATMEDARİ).....	73
4.4.	2000, BABEK KALESİ.....	74
4.5.	2006, KARİKATÜR OLAYI.....	77
4.6.	2009, TRAXTOR FUTBOL TAKIMI.....	80
4.6.1.	Traxtor Futbol Takımı'nın Kadın Taraftarları.....	81

5. BÖLÜM: GÜNEY AZERBAIJAN MİLLİ HAREKETİ VE TRAXTOR FUTBOL TAKIMI.....	83
5.1. FUTBOLUN KISA TARİHÇESİ.....	83
5.2. FUTBOL, KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK.....	86
5.3. TARAFTAR KİMLİĞİ	88
5.4. GÜNEY AZERBAIJAN'DA FUTBOL VE TARAFTARLIK.....	93
6. BÖLÜM: NİTEL VERİLERİN ANALİZİ.....	104
6.1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	104
6.2. KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK TEMALARINA GÖRE VERİLERİN ANALİZİ.....	107
6.2.1. Kimlik.....	108
6.2.1.1. Milli Kimlik.....	108
6.2.1.1.1. Ortak Yurt ve Ortak Kültür.....	108
6.2.1.2. Etnik Kimlik.....	111
6.2.1.2.1. Kolektif İsim ve Dayanışma Duygusu.....	111
6.2.1.3. Taraftar Kimliği.....	115
6.2.1.3.1. Kimliğin Yeniden Canlanması, İtiraz Ortamı Olanğı, Guruplaşma, Biz ve Öteki Algısı.....	115
6.2.1.4. Asimilasyon ve Kültür Kırımı.....	118
6.2.1.4.1. Kültürel Unsurlar, Gündelik Yaşam, Baskı.....	118
6.3. MİLLİYETÇİLİK.....	122
6.3.1. Teritoryal Milliyetçilik.....	122
6.3.1.1. Ayrımcılık, Temel İnsan Hakkı İhlalleri, Yasaklamalar ve Yaptırımlar.....	122
6.3.2. Etnik Milliyetçilik.....	124

6.3.2.1. Etnik Kimlik Bilinci, Kültürel Unsurlar ve Kitlesele Hareketler.....	125
7. BÖLÜM: SONUÇ VE TARATIŞMA.....	130
KAYNAKÇA.....	134
EK 1. ODAK GURUP GÖRÜŞMESİ SORULARI.....	145
EK 2. TRAXTOR TARAFTARLARININ SLOGANLAR.....	147
EK 3. FOTOĞRAFLAR.....	148
ÖZGEÇMİŞ	

HARİTALAR LİSTESİ

Harita1: İran’da Türklerin Coğrafi Dağılımı.....	41
Harita2: İran’ın Haritası.....	52

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi.....	60
Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	104
Tablo3: Katılımcıların Yaş Göre Dağılımı.....	105
Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Durumu.....	106
Tablo 5: Katılımcıların Evlilik Durumu.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kodlar ve Temalar.....	13
Şekil 2: Şii Mezhebi'nin Ülkelere Göre Dağılımı.....	40
Şekil 3: İran ve Komşu Devletlerde Konuşulan Diller.....	53
Şekil 4: İran Gazetesi'nde Çocuk Farsça Böcek İse Türkçe Konuşuyor.....	77
Şekil 5: İran'da Hükümetin Resmi Gazetesi Olan, İran Gazetesi'nde Türkleri Hamam Böceği Olarak Gösteren Karikatür.....	78
Şekil 6: Türkler İçin Kullanılan Farklı İsimler.....	112

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Traxtor Futbol Takımı'nın Taraftarlarının Açtığı "Türk Dilinde Okul" Pankart.....	63
Fotoğraf 2: İran'da Ders Kitaplarında Türk Bölgelerin Dilini Fars Olarak Tanımlayan Bir Şiir.....	64
Fotoğraf 3: Karikatürün Yayılmasından Sonra Türkler'in Protestoları.....	79
Fotoğraf 4: Stadyum Etrafındaki Tepelerden Traxtor'un Maçını İzlemeye Gelen Genç Kadınlar.....	81
Fotoğraf 5: Stadyum Etrafındaki Tepelerden Traxtor'un Maçını İzlemeye Gelen Genç Kadınlar.....	81
Fotoğraf 6: Stadyum Etrafındaki Tepelerden Traxtor'un Maçını İzlemeye Gelen Aileler.....	82
Fotoğraf 7: "Güney Azerbaycan İran Değildir" Traxtor'un Asya Şampiyonlar Ligi'ndeki Maçında Açılan Dev Bir Pankart.....	96
Fotoğraf 8: Tahran'ın Esteghlal Takımı'nın Taraftarları, Traxtor Karşısındaki Maçta, "Güney Azerbaycan İran Değildir" Pankartına Bir Cevap Olarak, Ermeni Bayrağı'nı Stadyumda Açtılar.....	97
Fotoğraf 9: Hürriyet Gazetesi'nin İki Bayrak Korkuttu Manşeti.....	98
Fotoğraf 10: Traxtor Maçında Azerbaycan Bayrağı Taraftarların Elinde ve Tişörtlerinin Üstünde.....	98
Fotoğraf 11: Traxtor Maçında Türkiye Bayrağı Taraftarların Tişörtlerinin Üstünde.....	99
Fotoğraf 12: Traxtor Taraftarları Tarafından Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin Fotoğrafının Yakılması.....	99
Fotoğraf 13: Traxtor Taraftarları Tarafından Suriye Cumhurbaşkanı Esat'ın Fotoğrafının Yakılması.....	100
Fotoğraf 14: Traxtor Taraftarlarının Urmu Gölünün Kurutulmasına Kaşı Bir Pankart.....	101
Fotoğraf 15: Urmu Gölü'nün Kuruması.....	102

Fotoğraf 16: Traxtor Taraftarları, Tarafından Güney Azerbaycan'da Depreme Maruz Kalan İnsanların Üşümesini Yansıtan ve Hükümete Karşı İtiraz Olarak Sembolik Bir Soyunma.....**103**

GİRİŞ

Günümüzde sporun topluma, toplumun da spora olan etkisi yadsınamayacak boyuttadır. Bu etkiselliğin temelinde, sporun öneminin günden güne artması ve bireyin de buna bağlı olarak değişime ayak uydurmaya çalışması yer almaktadır.

Bugün İran'da futbolun neden bu kadar ön planda olduğuna bakarsak, biraz da futbolun kendi yapısındaki özelliklerinden ortaya çıkmaktadır. Futbol, başka spor dallarına göre hem daha yaygın hem de simgesel bir toplumsal ifade kanalı açarak gelişebildiği için yüklenmiş olduğu anlamların, toplumsal hayata yansımaları diğer spor dallarından daha fazla olmuştur.

Futbolun sadece spor ya da futbol olmadığı, aynı zamanda toplumsal yaşam içinde kök salan ve yaratılan kültür ve kültürel değerlerin de bir parçası olduğu gerçeği, beraberinde futbolu aktarmakla görevli olan medyanın da sadece futbolu değil, onlara ait kültürü ve kültürel değerlerle de ilişkili olduğunu ortaya koyacaktır. Medya, kullandığı dil ve söylemler aracılığı ile ideolojinin ve bir takım değer, rol ve statü kalıplarının toplumsal yaşama aktarılmasında aracı olmaktadır. Ayrıca, medyanın özellikle uluslar arası karşılaşmalarda takındığı tavır, kimliklerin şekillenmesinde etkilidir.

İran'da son dönemlerde Türkler arasında gelişen, asimilasyon ve ayrımcılık karşıtı hareketler, örnek olarak; Babek Kalesi, Karikatür Olayı ve Traxtor Takımı taraftarları, temel insan hakları algısının ülke içinde yarattığı etkilerin daha görünür hale gelmesinde etkili olmuştur. Bu asimilasyon karşıtı tepkilere rağmen İran'daki etnik grupların İranlı ve Fars kimliğinin gerisinde kalmasının nedenleri asimilasyon politikalarının hızlanması ve gündelik yaşama sızması ve baskıların daha da artması, başka etnik gruplarda hem kimlik bilincinin ve kültürel unsurların yok olmasını sağlamakta hem de başat kültürün unsurlarının medya ve eğitim yoluyla bütün etnik gruplar üzerinde uygulamasını sağlamaktadır.

İran'da Türk kimliğinin canlanması ve Türkler üzerinde uygulanan asimilasyona karşı tepkilerin artmasında, Traxtor Futbol Takımı'nın etkileri

üzerinde durmak bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Spor, toplumsal yaşam içerisinde adeta tarafsız bir alan gibi ele alınmak suretiyle ideolojilerden bağımsız, siyasetten uzak bir biçimde konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Futbolu ideolojisi olmayan bir toplumsal etkinlik olarak göstermeye çalışmak, var olan güç ilişkilerini yeniden üretmek anlamına gelmektedir. Clarke ve Clarke (1985: 62) göre, “bir aktivite ya da bir ilgi alanı olarak spor, toplumsal olarak inşa edilmiştir. Anlamı tanımlanır ve ona anlam yüklenir. Sporla ilgili olan değerleri bize taşıyan bu anlamlardır ve bu anlamlar bize kimlikler ve özdeşleşmeler sunarlar. Spor, kapsamlı ideolojik tanımlamaları salt pasif bir biçimde yansıtan bir şey değildir. O, aynı zamanda bu söz konusu imajların üretimine büyük ölçüde katkıda bulunan bir şeydir. Toplumdan bağımsız bir faaliyet alanı olarak, ve özellikle de doğal, fiziksel beceriler ve kapasitelerle ilgili bir alan gibi görüldüğü için spor, bu ideolojik imajları sanki onlar doğalmış gibi sunar.”

Gerçek bir sosyal fenomen olarak futbol, bugün İran’da Türkler tarafından hükümet ve asimilasyon politikalarına karşı bir tepki aracı olarak görünürken, aynı zamanda futbol ideolojik bir alandır ve bu özelliğinden dolayı futbol üzerinden toplumsal yapının şekillenmesinde, korunmasında ve var olan eşitsizliklerin kitlelere benimsetilmesinde önemli bir role de sahiptir. Futbol üzerinden sadece toplumsal eşitsizlik yeniden üretilmekle kalmaz, aynı zamanda eşitsizliğin meşrulaştırılması da gerçekleştirilir.

Bu çalışmada önce kimlik, asimilasyon ve milliyetçilik kavramlarıyla ilgili literatürden taramalar yapıldıktan sonra konuyla ilgili olarak İran’da Türkler üzerinde uygulanan asimilasyon politikalarına verilen tepkiler ele alınmıştır. 2006’da İran’da Türkleri hamamböceği olarak gösteren Karikatür Olayı’ndan sonra Türkler arasında geniş bir kitlesel hareket ve dayanışma duygusu oluşturmuştur ve bu olaydan sonra etnik kimlik bilinci Türkler arasında güçlenmeye başlamıştır. Tractor Takımı’nın bu asimilasyon politikalarına karşı tepkilerde ve kimlik bilincinin yükselişinde rolünün ne olduğunun ortaya çıkarılması çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Konuyla ilgili taraftarlar arasından odak grup görüşmeleri düzenlenerek veriler toplanmıştır ve verilerin

desteklenmesi için katılımcı gözlem kullanılmıştır ve bu veriler içerik analizi tekniğini kullanarak analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE TEMEL SORUNU

Araştırmanın konusunu, kimlik, siyaset ve futbol ilişkisi bağlamında, İran'da Türkler üzerinde uygulanan asimilasyon politikalarına karşı verilen tepkilerde Traxtor Futbol Takımı'nın rolü ve ayrıca söz konusu milli uyanışa paralel olarak İran'da Türk kimliğinin canlanmasında Traxtor Takımı'nın etkisinin incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırma konusunun incelenmesinin sistematik olması amacıyla araştırmada önce İran'daki Türkler için dönüm noktası olan, Hiyabani Hareketi, Pişeveri ve Milli Hükümet dönemi, Şeriatmedari Hareketi, Babek Kalesi ve Haziran 2006 karikatür olayı gibi tarihsel sürecin ele alınması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede araştırmada, Traxtor Takımı'nın İran'daki Türkler için milliyetçilik sembolü olması, futbolun sadece futboldan ibaret olmaması ve seyircileri bir kimlik arayışına itmesi esas alınacaktır.

Tarih boyunca düzenlenen spor organizasyonlarında, spor, etnik kimlik gelişimi ve etnik övünç için güçlü bir araç olarak görülmüştür. Örneğin, spor Hint Yarımadası'ndaki insanlar için bölgesel bir bölücü güç ve etnik-dini rekabete teşvik eden bir araç olmuştur. Spor insanların uzun yıllar spor müsabakaları sayesinde bağlı oldukları topluluklar ya da toplumların üstünlüğünü kanıtlamak için kullandıkları bir alan olarak kendini göstermiştir. 20. yüzyılın ortalarına kadar ırkçılık, diğer sosyal kurumlarda olduğu gibi birçok profesyonel spor branşında da yaygın olarak gözlenmiştir (Chappell, 2002: 92).

Azınlık etnisitelere mensup olan bireylerin, gerek kendilerinin gerekse çocuklarının spora yönelmesinde kendi etnik kimliklerinden kişilerin spor branşında başarı elde etmiş olmaları önemli etkindir. Belli spor branşlarında başarı elde eden azınlık etnisiteye mensup olan sporcuların, toplumda elde ettikleri statünün artmasıyla beraber aynı etnisiteye mensup bireyler tarafından rol model alınmaları önemlidir (Spaaij & Anderson, 2010: 300).

Görüldüğü üzere spor farklı sınıf, toplumsal cinsiyet, etnik, ulusal ve azınlık grupların kültürel kimliğini oluşturma ve seslerini duyurma noktasında, önemli bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır. İran'da Türkler yüzyıla yakın bir dönemdir hükümet tarafından asimilasyon ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Bugün Traxtor maçlarında ve stadyumlarda atılan sloganlar bu asimilasyon politikalarına karşı bir tepki olarak görülmektedir. Çalışmada İran'daki Türklerin bu politikalara verdikleri tepkiler ve milliyetçilik bağlamındaki sloganlarla birlikte Türk kimliğinin yeniden canlanması ve İran'daki milliyetçi Türk hareketinin kitleye yayılmasında Traxtor Takımı'nın rolü ele alınacaktır. İran'da 2006'da Türkleri hamamböceği olarak gösteren aşağılayıcı karikatür olayından sonra, Türkler tarafından asimilasyona karşı verilen tepkilerde artış yaşanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın konusu ve kapsamı çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- İran'da uygulanmakta olan asimilasyon ve ayrımcılık politikalarına karşı verilen tepkiler sürecinde Traxtor Takımı'nın rolü nedir?
- Traxtor Takımı'nın İran'daki Türklerin milli ve etnik kimlik bilinçlerinin yükselişinde etkisi nelerdir?
- İran'da Traxtor taraftarları arasında dayanışma duygusunu ortaya koyan dinamikler nelerdir?
- Traxtor Takımı'nın Farslaştırma karşıtı hareketin kitleselleşmesinde rolü var mıdır?
- Milli takımlar milletlerin ruhunu yansıtmaktadırlar. Bu bağlamda İranlı kimliği ile ilgili, İran'ın milli futbol takımı katılımcılar nezdinde nasıl konumlanmaktadır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmada, İran'ın herhangi bir şehrinde Traxtor Takımı'nın maçlarında toplanan taraftarların, stadyumu bir muhalefet alanı olarak, hükümete karşı tepkilerini göstermelerinin sebepler ve bu tepkilerin nelere karşı olduğu ele

alınacaktır. Çalışmada siyasi olayların futbol sahasına taşınmasının nedenleri ve muhalefetin, hükümetin dışında kendiliğinden mi geliştiği yoksa hükümetin muhalefeti denetleme altına alması için bir kontrol mekanizması olarak çalışıp çalışmadığı sorularının cevaplanması da amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra Traxtor Takımı'nın imajının, Güney Azerbaycan milli hareketindeki etkisinin ortaya konulması da amaçlanmaktadır. Günümüzde sporun topluma, toplumun da spora olan etkisi yadsınamayacak boyuttadır. Toplumsal hayatın temel kurumlarından biri haline gelen spor, insan hayatının büyük bir kısmını etkilemeye başlamasıyla beraber, toplumları dönüştürmeye, şekillendirmeye başlamıştır. Bu noktada sporun toplum üzerindeki etkileri devreye girmiş ve günümüz sisteminin sporcu/seyirci bireylerini ortaya çıkartmıştır. Bilerek ya da bilmeyerek sporun öznesi haline gelen insan, sporun önemini keşfettiği andan itibaren, sporla daha fazla ilgilenmeye başlamış ve spora resmi bir kimlik kazandırmaya çalışmıştır. Sporun toplumları etkilemesi yanında toplumsal yapıdaki ilişkilerden spor kavramı da etkilenmektedir. İnsanların modern yaşamın yıpratıcılığına karşın, gözlerimizin önünde gerçekleştirdikleri başarılar ne kadar büyük olursa olsun, sporun değerini yalnızca insan bedeninin elde ettiği verimle ölçmekten sakınmak gerekir. Sporun psikolojik bakımdan en büyük çekiciliği 'çalışma, takım dayanışması ve başarı gibi' olay ve duyguları içermesidir. Spor ayrıca insanlara doğrudan bir kimlik vermektedir. Kimliklerin egemen olduğu küresel dünyada, sporun doğrudan doğruya bireylere kimlik, rol, statü kazandırıcı bir güç haline gelmesi, günümüzde spora verilen önemi bir kat daha arttırmaktadır.

Futbol her ülkenin milli özelliklerinden beslenerek 'millileşmiştir.' Oyunun kuralları dışında oyun tarzları, futbol söylemi, takım/kulüp ve taraftarlık alt kültürleri, oyuncu stilleri, yani genel olarak futbol kültürü yerel/milli karakteristiklerden etkilenmiştir. Futbolun dünyada en fazla "milli spor" sıfatı kazanan spor olması, onun sadece olağanüstü yaygınlığına değil, bu 'millileşme' yatkınlığıyla da ilişkilidir. Her ülke futbolu milli özellikler taşıırken, milliyetçiliğin kalıplarının ve örüntülerinin de futbola uyarlandığı barizdir (Bora & Erdoğan, 1993: 222-227).

Anlam, kod, değer ve mitlerin iletiildiği, yeniden üretildiği, tecrübe edildiği, bulunduğı anlamlandırma sisteminin bir parçası olarak spor (özellikle de futbol), toplumsal sınıfların “yapılışında”, millî kimliklerin kuruluşunda, etkin, saldırgan, güçlü erkeklik mitinin cisimleşmesinde, çilecilik ve hazcılık gibi bedene ilişkin ahlâki kategorilerin vücut bulmasında ihmal edilemez bir katkıya sahiptir (Erdoğan, 1993: 26-33).

Futbol, içinde bulunduğumuz dönemin en etkili iktidar nesnelerinden bir tanesine dönüşmüştür ve bu yüzden de futboldan söz ettiğimiz her an, aynı zamanda ekonomiden-siyasetten-kimlikten-şiddetten-toplumsal yaşamdaki bir takım değişmelerden ve sıkıntılardan da söz ediyor olmaktadır. Bir oyun olmanın ötesinde futbol, toplumsal yaşam içerisinde bir ‘minyatür’ model olarak işlev görmekte ve onun üzerinden toplumsal yaşama bir takım rol ve değer transferleri gerçekleştirilmektedir (Talmiciler, 2008: 91).

Güney Azerbaycan’a baktığımızda konumu, beşeri yapısı ve ekonomik özellikleri bakımından Kafkasların, Ortadoğu’nun ve Orta Asya’nın kilit noktasında bulunmaktadır. Çalışmada Güney Azerbaycan’ın ve burada yaşayan Türklerin sorunları da ele alınacaktır. İran’da asimilasyon politikasına maruz kalan Türkler bütün siyasal, sosyal, vb. haklarını istemeye kalktıklarında hükümet tarafından sert tepki görmüşlerdir. Bugün İran hükümeti tüm dünyaya "Adalet Diyalogu" hedefli iddialı mesajlar gönderirken, kendi ülkesindeki Fars olmayanların varlığını Orta Çağ’a özgü bir yöntemle görmezden gelmektedir. Bu anlamda Traxtor Takımı, hem muhalefet imkanı sağlaması, hem de Güney Azerbaycan Türklerinde bir milli uyanış ve kimlik arayışı duygusunu güçlendirmesi bakımından önem arz etmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden olan odak grup görüşmesi, nitel içerik analizi ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırma zamana ve kültüre bağımlıdır, bir başka deyişle nitel araştırmada katılımcıların araştırma problemine verdikleri anlamlar önemlidir. Birçok kişinin belirli bir fenomene

ilişkin yaşanmış tecrübelerini nasıl anlamlandırdıklarının anlaşılabilmesi için fenomenolojik nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

1.3.1. Odak Grup Görüşmesi

Odak grup, hem gözlem hem de derinlemesine görüşme yönteminin avantajlarından yararlanmak için oluşturulur. Odak gruplar, homojen veya heterojen olabilirler. Odak gruplar oluşturulduktan sonra, tartışmaları yönlendirecek bir moderatör görevlendirilmesi gerekir. Yönlendirici, incelenen konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmalıdır (Neuman, 2006: 592).

Veriler 2009 yılından günümüze İran'ın en üst liginde yer alan Tractor Futbol Takımı taraftarlarından oluşturulan odak grup görüşmelerinden elde edilmiştir. Bu araştırmada Tractor Futbol Takımı'nın İran'daki asimilasyon politikalarına karşı gelişen süreçteki rolü ele alınmıştır.

Ayrıca odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerin desteklenmesini sağlamak bakımından, sosyal bilimler araştırmalarında yaygın olarak kullanılan veri toplama tekniklerden biri olan katılımcı gözlem de yapılmıştır. Tractor taraftarlarının, İran'da Türklere uygulana asimilasyon sürecine karşı tepkilerde Tractor Futbol Takımı'nın rolünün ortaya çıkarılması için nitel araştırma tekniklerinden odak grup görüşmesi, nitel içerik analizi ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. 17 Kasım 2012 – 4 Aralık 2013 ve 15 Ocak – 30 Ocak ve 14 Mart – 24 Mart tarihleri arasında İran'ın 5 kentine 8 kez giderek 7 maç izlenilmiştir. Bu tarihler arasında toplam 21 kişiden oluşan 3 odak grup oluşturularak görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmada her bir odak grup katılımcılarına 10 ortak soru sorulmuştur. Katılımcıların isimlerinin gizli kalacağı konusunda güven verildikten sonra ses kayıt cihazı kullanılmakta sakınca olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların onayları alındıktan sonra ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme süreleri 2 – 3 saat arasında değişmektedir.

1.3.2. Nitel İçerik Analizi

Nitel araştırmada verilerin analizi için kesin doğru bir yol yoktur. Verilerin analizi araştırmacıya, veriye ve çalışmanın amacına bağlıdır. Veri analizi süreci kapsamlı ve sistematik olmalıdır.

Wolcott (1994) veri analizine 3 yol önermektedir:

Birinci yol, toplanan verinin özgün (orijinal) formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla verileri okuyucuya sunmaktır. İkinci yol ise, birinci yaklaşımı da içeren bir biçimde, bazı neden-sonuç ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla “sistematik analiz” yapmaktır. Üçüncü yaklaşım ise araştırmacı, birinci ve ikinci yaklaşımı temel alır ve buna ek olarak, veri analizi sürecine kendi yorumlarını da dahil eder (Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2006: 221-222). Wolcott’ın bu sınıflandırması betimsel analiz ve içerik analizi olarak bilinir.

Çalışmada nitel analiz tekniklerinden “betimsel analiz tekniği” ve bir dereceye kadar da “sistematik analiz” tekniği kullanılmıştır. Betimleme, araştırmaya katılan kişilerden alınan görüşlerin özüne dokunmadan bazen de anlamı güçlendirmek ve dikkat çekmek için alıntılarının yapılmasıyla verilerin sunulmasıdır.

Betimleme yaklaşımı ile “ne” sorusuna yanıt bulunabilir, ancak “neden” ve “nasıl” sorularına bu yaklaşımla doğrudan yanıt verilmesi mümkün değildir. Elde edilen veriler, daha önceden belirlenen kavramsal çerçeve veya temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra

yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve bir takım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların arasında yer alabilir. Sistematiik analiz ise veri setinde doğrudan görülmeyen, ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu temalar arasında anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılmasını içerir. “Neden ve nasıl” sorularına cevap aranır.

Çalışmada nitel verilerin analizi için çerçeve oluşturmada yapılan kuramsal okumalardan yararlanılmıştır. Bu bağlamda önceden belirlenmiş kavramsal çerçeveye uygun olarak veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Belirlenen kavramsal çerçeveye göre veriler okunmuş ve düzenlenmiştir. Böylece verilerin anlamlı ve mantıklı bir şekilde seçilmesi, düzenlenmesi ve bir araya getirilmesi mümkün olmuştur. Oluşturulan çerçeveye uygun olmayan bazı veriler önemsiz kabul edilerek dışarıda bırakılmıştır. Düzenlenen veriler tanımlandıktan sonra gerekli yerlerden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak tanımlanan bulgular açıklanmış ve yorumlanmıştır. Bu aşamada araştırmacının araştırdığı konuyla ilgili bilgileri önem taşımaktadır. Tanımlanan ve sunulan bilgiler araştırmacı tarafından yorumlandıktan sonra bazı sonuçlar çıkarılmıştır.

1.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmada nitel araştırmanın tercih edilmesi örneklemin evreni temsil etmesi problemini ortadan kaldırmıştır. Traxtor Takımı’nın temsilcilerinin saptanmasının mümkün olmadığı için çalışmanın evrenini belirlemek mümkün olmamaktadır. Çalışmanın örneklemini bu araştırmada kartopu tekniği ile katılımcılardan odak gurubu oluşturulmuştur. Bu katılımcıların 5’i kadın 16’sı erkek olmak üzere toplam 21 kişiden oluşturulmuştur. Örneklem seçiminde taraftar gurubunun özelliklerini en iyi yansıtan, araştırmacıya en etkin ve verimli veriyi sağlayacak olan örneklem seçimine dikkat edilerek, kartopu örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışılan nüfusun homojen bir yapıya sahip olması gereğinden fazla bir örneklem gereksinimini ortadan kaldırmıştır.

1.3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma sahasındaki risklerden dolayı odak grup görüşmelerinin yararlı olacağı, düşünülerek ağır şartlar altında üç taraftar grubu oluşturuldu. Bundan dolayı sadece üç taraftar grubuyla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu gruplardan birisini takımın kadın taraftarları ve diğer iki odak grup ise takımın erkek taraftarlarından oluşturulmuştur. Katılımcıların homojen olması ve genelde birbirlerini önceden tanımamaları dikkate alınmıştır. İran'da kadınların stadyuma girişlerinin yasak olmasından ötürü kadın taraftarların hiç birisi stadyumda taraftarlığı tecrübe etmemiştir. Erkek gruplar 8 kişiden ve kadın grup ise 5 kişiden oluşturulmuştur. Kadın grubu A olarak ve erkek gruplar B ve C olarak tanımlanmış ve araştırma sonrası odak grup üyelerinin riske girmemesi için bu gruplara (A. B. C) ismi verilmiştir.

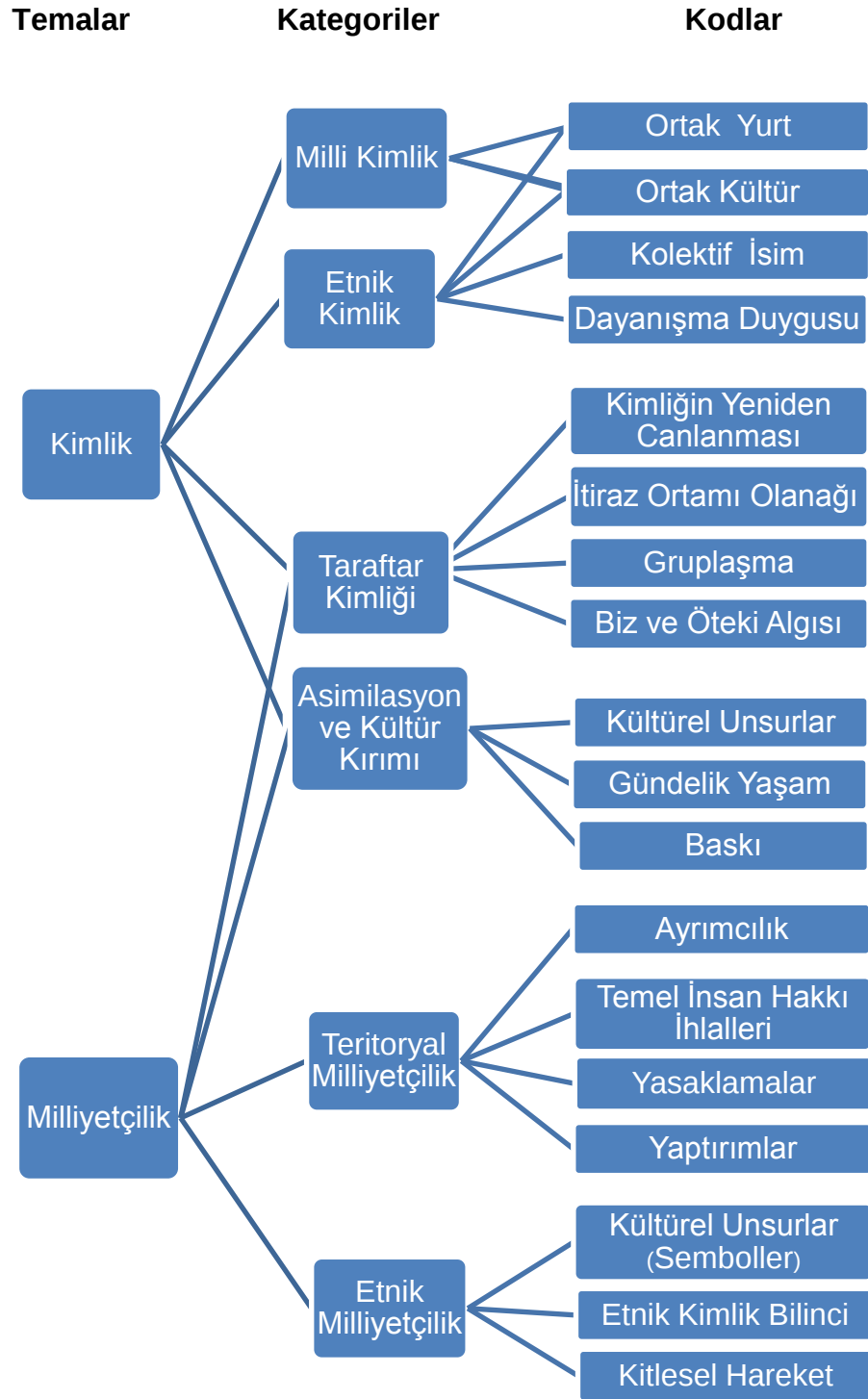
Araştırmada futbol maçlarında taraftarlarla da görüşmeler yapılmıştır, günlük sohbetler tarzında konuşulan taraftarlardan, özellikle yaşlı taraftarlardan takımın hiçbir yerde yazılı bir şekilde bulunmayan tarihi geçmişi ile ilgili faydalı bilgiler toplanılmıştır. Taraftarlar dışında bazı akademisyenler ve spor yazarları ile de görüşmeler gerçekleşmiştir. Odak grup görüşmelerde sorulan her bir soruya grubun bütün üyelerinin yanıtlanması istenmiştir.

Odak grup görüşmeleri için uygun katılımcı sayısı Byers ve Wilcox'a göre (1988) 8–12 kişi, MacIntosh'a göre (1981) 6–10 kişi, Kitzinger'e göre (1995) 4–9 kişi, Goss ve Leinbach'a göre (1996) 15 kişi, Morgan (1997) ve Gibbs'e göre (1997) 6–12 kişi, Edmunds'a göre (2000) 8– 10 kişidir. Katılımcı sayısı ile ilgili farklı görüşler olsa da, genellikle bu çalışmaların az sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sayı da genellikle 4 ile 10 kişi arasında değişmektedir. Edmunds'a göre (2000) grubun 10 kişiden fazla olması grubun dinamiğini düşürebilmekte, katılımcılar arasındaki etkileşim etkisini yitirebilmekte ve grubun kontrolü daha da zorlaşabilmektedir. Odak grup görüşmelerinde 10–15 soru sorulmalıdır. (Aktaran: Çokluk, 2011: 100-102).

1.3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel araştırma yönteminden olan içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede önce odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler ve cevaplara sadık kalarak hepsinden bir metin oluşturulmuştur. İkinci aşamada sorulardan elde edilen veriler bir metin haline getirilip bu metin içerisinde önce kodlar çıkarılmış, kodlardan kategorilere ve kategorilerden temalara ulaşılmıştır. Araştırmanın verilerinden 18 kod, 6 kategori ve iki tema oluşturulmuştur. Araştırmanın temaları “kimlik” ve “milliyetçilik” olarak tümevarımcı bir metotla kodlardan ve kategorilerden elde edilmiştir. Bazı kodlar iki kategori ve bazı kategoriler her iki temayla dolaylı ilişki içerisinde. Araştırmada bazı kodların kavramsallaştırılması için Smith’in “milli” ve “etnik” kimlik tanımının unsurlarından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerden alıntılar yapılarak kodlar, kategoriler ve temalar incelenmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, veriler arasında birbirine benzeyen veriler belirli kavramlarla kodlandıktan sonra elde edilen veriler temalar çerçevesinde bir araya getirilmiş ve analizden önce kullanılan terimler tanımlanmıştır.

Şekil 1: Kodlar ve temalar

1.4. ARAŞTIRMA SIRASINDA KARŞILAŞAN GÜÇLÜKLER

Araştırmanın öncelikli riski, nitel araştırmanın doğasıyla ilgilidir. Nitel araştırmada verilerin temsil gücünün az olması ihtimali, çalışmanın tüm durumları yansıtmamasını önleyebilir. Bunun yanı sıra nitel araştırma, detaylı ve zengin veriler sunulması açısından avantaj sağlamaktadır. Nitel araştırmada, araştırmacının kimliği, inançları, değerleri, tecrübeleri ve yaşantıları önemlidir, araştırmacıya bu konuda sorumluluk düşmektedir. Çalışmada bu güçlüğü aşabilmek amacıyla emik yaklaşım esas alınmıştır. Bu noktada emik ve etik yaklaşımı tanımlamak gerekmektedir.

Emik yaklaşım, bir grubun kendi durumunu kendi değerleriyle algılayışıdır, o grubun dışarıdan, yani diğerleri tarafından algılanışına işaret eden ise etik yaklaşımdır. Doğrudan kültür kimliği ile ilişkili olan emik yön, kişilerin kendilerini hangi gruba dâhil olarak algıladığı ve kendilerini ne olarak hissettiği noktasında tamamen öznel bir yüklemidir. Araştırmacının da katılımcılarla aynı etnik ve kültürel kimliği taşıması öznellik anlamında bazı dezavantajlar taşısa da, çalışmada katılımcıların algılamalarına odaklanarak dezavantajlar azaltılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmacının Güney Azerbaycanlı olmasının bir takım avantajlarından da bahsedilebilir. Örneğin odak grupların oluşturulmasını kolaylaştırması, araştırmacıya güven duymalarından ötürü samimi cevaplar alınması gibi avantajlar sağlamıştır. Tam bu noktada İran'da böyle bir çalışmanın zorluklarından bahsetmemiz gerekmektedir. İran'da etnik gruplarla ilgili araştırmalar, bazı sınırlılıklar taşımaktadır. Bunlardan birisi İran'da etnik gruplarla ilgili bilimsel araştırmaların az olmasıyla ilgilidir. Çalışılan konu üzerinde daha önceden kapsamlı çalışmaların olmaması literatür açısından zorluk yaratmaktadır.

Araştırma kapsamında taraftarlarla günlük sohbet tarzında irtibata geçilmiştir. Çalışmanın diğer bir sınırlılığı ise İran'da kadın taraftarlarının stadyuma girmelerinin yasak olması ile ilgilidir. Kadın taraftar kitlesine ulaşmada güçlük yaşanmıştır. Ayrıca İran'da bir grup kadınla herhangi bir amaçla bir ortamda olmak hükümet tarafından hoş görülmeleyen bir konudur ve bu tür toplantıları düzenlemek risk taşımaktadır. Böyle bir ortamda anket uygulamak ve daha

geniş bir örnekleme ulaşmak zor olduğu için araştırmada, nitel araştırma yöntemi ve odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. KİMLİK KAVRAMI

Sosyal bilimler sözlüğünde kimlik “kişinin biyolojik, sosyal, siyasal, kültürel veya dini varlığını tanımlayan, kişiye farklılık, benzerlik veya belirlilik kazandıran nitelik” (Acar& Demir, 2005: 240) olarak tanımlanmaktadır. Kimlik günümüzde en çok tartışılan kavramlarından birisidir; kimliğin nasıl oluştuğunun, kimlik yöneliminin nasıl oluştuğunun, farklılaştığının ve canlandığının incelenmesi bu araştırmanın hedefini oluşturmaktadır. Kimlik kavramı, 1940’lardan sonra psikoloji ve sosyal psikolojinin kapsamında ele alınmış, 1980’lerden itibaren ise kimlik oluşumunda bireyin kendisinden çok toplumun etkili olduğunun fark edilmesiyle birlikte daha çok sosyoloji, sosyal antropoloji ve siyaset kapsamında incelenmeye başlanmıştır.

Bilgin (1996: 182-3)’e göre, kimlik “bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren kendi kendini sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılamasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik ve zihinsel bir yapıdır”.

Kimliğin ne olduğu konusunda literatürde çok çeşitli tanımlamalar söz konusudur. “Kimlik, ortak bir tarih ve bu tarihin sahip olduğu kolektif belliğin, topluluklar üzerinde oluşturmuş olduğu aidiyet ve cemaatlilik hissi ve kültürel farklılık durumudur”(Dönmez, 2011: 151).

Kimlik, öznel gerçekliğin kilit unsurlarından biri olarak, öznel gerçeklik gibi, toplumla diyalektik bir ilişki içindedir. Kimlik, sosyal süreçlerle oluşturulur ve bir kez somutlaştığında, sosyal ilişkilerle idame ettirilir, değiştirilir ve yeniden biçimlendirilir. Topluluklar, içinde spesifik kimliklerin olduğu tarihlere sahip olmakla birlikte; aynı zamanda bu tarihleri yapan spesifik kimliklere sahip insanlarca da şekillendirilirler. Spesifik tarihsel sosyal yapılar, bireysel

durumlarda fark edilebilir kimlik tiplerini oluştururlar. Örneğın bir Amerikalı bir Fransız'dan, bir yönetici bir aylaktan farklı bir kimliğe sahiptir. Açıkır ki bu tür tiplerleştirmelerin statüsü, bilimsel yöntemle yahut sosyal bilim kavramlarıyla doğrulanabilir veya yanlışlaşabilir değıldir. Yazarlar kimlik tiplerini, birer sosyal fenomen olarak ele almıştır. Kimlik tipleri nesnel sosyal gerçekliğın görece istikrarlı ögeleri olduğundan, teorileştirme biçimlerinin konusudurlar. Yazarların "psikolojiler" olarak bahsettiğı kimlik teorileri, kapsamlı birer gerçekliik teorisi içinde yer aldıklarından bu teoriler içerisinde anlaşılmalıdır. Bireyin psikolojik statüsünü saptamaya çalışırken, anlaşılması gereken bireyin "gerçekliğe yöneltilmişliğıdir". Bu noktada ise, "hangi gerçekliik?" sorusu göz önünde bulundurulmalıdır; zira birey başka bir gerçekliikle yaşıyor olabilir. Psikolojik statü de, gerçekliğın sosyal tanımlarına bağılı olarak, sosyal olarak tanımlanmıştır. Psikolojiler böylece, kimlik ve toplum arasında bir diyalektik ilişkiyi de ortaya çıkarırlar; bireyler üzerinde derin etkiye sahip bir gerçekliik içerirler. Psikoloji konusunda eğitimli personel, problemlı vakaları zararsız hale getirecek teoriler yoluyla, kimlikler ve dünya arasında bağlantı kurar. Bu sayede teoriler, gündelik hayata girmiş öznel kimlik ile sosyal kimlik arasında ortaya çıkan problemlerle uğraşırlar. Ancak, psikoloji teorileri ile deneysel/bilimsel gerçekliikler paralellik göstermek durumunda değıldir. Örneğın bir Haitili birey ile bir New Yorklu birey aynı olaya, cin çarpması yahut nevroz bağlamında bakabilir. Bu noktada teorilerin ampirik olarak değıl, gündelik sosyal hayat tecrübeleri olarak doğrulanması önemlidir (Berger, Luckmann, 1991: 252-255).

Bu bağlamda psikoloji teorilerinin gerçekteleyici ve doğrulayıcı etkileri söz konusudur. Gerçeklemenin geçtiğı aşamalar, var olduğú varsayılan bir olgunun kendini oluşturma kapasitesi olduğundan, sosyal gerçekliikte kendini gerçekteştirmesi ve bu gerçekliğın kimlik oluşum süreçlerinde içselleştirme ve özdeşleşme yoluyla kendini göstermesidir. "Benzer durumların farklı gerçekliikler içerisinde farklı psikolojiler üretmelerinin nedeni, Haiti ve New York örneğinde olduğú gibi toplumun gerçeğı ile ilişkilidir ama gene de bireyin kendisi tarafından yaratılmıştır. Bir psikolojinin özdeşleşme derecesi ise sosyalizasyon süreçlerinin koşullarına bağılıdır. Örneğın vudu psikolojisini içselleştiren bir Haitili, bazı açık belirtileri kendisinde keşfeder keşfetmez, cin çarpmış hale gelir. Benzer şekilde,

Freudcu psikolojiyi içselleştiren bir New York entelektüeli de, bazı bildik semptomları kendinde teşhis eder etmez nevrotik hale gelir” (Berger, Luckmann, 1991: 258).

Genel olarak sosyolojide kimlik, insanların kim oldukları ve onlar için neyin anlamlı olduğuna ilişkin benimsedikleri anlayışlarla ilişkilidir. “Çoğunlukla sosyologların sözünü ettiği iki tür kimlik vardır: toplumsal kimlik ve kendilik kimliği (ya da kişisel kimlik). Bireysel ve toplumsal kimlik ayrımı yapılmasına karşın, iki kimlik türünün birbirinden bağımsız olmayıp, kişisel kimliğin belirleyicisinin toplumsal kimlik olduğu görüşü yaygın bir şekilde ileri sürülmektedir. Toplumsal kimlik, bir bireye başkaları tarafından atfedilen özelliklere göndermede bulunur. Bunlar o kişinin temel anlamda kim olduğunu gösteren belirteçlerdir. Aynı zamanda bunlar kişiyi, aynı özellikleri paylaşan öteki insanlarla ilişki içerisine yerleştirir. Pek çok birey birden fazla özellikten oluşan toplumsal kimliğe sahiptir. Bu yüzden toplumsal kimliklerin çoklu bir boyutu vardır. Onlar bireylerin ötekilerle “aynı” olma biçimlerini belirtirler. Paylaşılan kimlikler – bir ortak hedefler, değerler ya da deneyimler kümesine dayanan yüklemeler- toplumsal hareket için önemli bir dayanak oluşturabilir. Kendilik kimliği ise bireyin kendilik duygusunu yaratma ve biçimlendirmesine yardımcı olan, dışındaki dünyayla girdiği sürekli müzakeredir” (Giddens, 2005: 29).

Toplumsal dünyada karşımıza kim olacağımız ve ne yapacağımız konusunda baş döndürücü bir seçenekler dünyası çıkmaktadır. Kendilik bilincine sahip, kendinin farkında olan insanlar olarak kapasitemiz yoluyla sürekli olarak kendi kimliğimizi yaratır ve yeniden yaratırız (Giddens, 2005: 30).

Giddens (1991) bir başka çalışmasında; kimliklerin modern zamanlarda daha az belirleyici olduğunu ve bireysel seçimin daha önemli olduğunu söyler. Din, eğitim, meslek, cinsel tercih ve çeşitli roller şimdi geçmişe göre daha fazla belirleyici olmuştur. Sınırların belirsizleştiği bir çağda yeniden yaratma ve yeniden biçimlendirme özelliği ile yer değiştirmenin (hareketliliğin) kolaylaşması ve hızlanması insanın kim olduğu sorusuna vereceği cevap üzerinde etkili olacağı şüphesizdir. Kimliğin yeniden biçimlendirilmesi gerçekliği ve dışsal

(diğerleri) tanınma modern arzularla eşzamanlı ilerler. Herhangi birinin doğru kimliği diğerleri tarafından da kabul edilir.

Kimliğin kazanılmasında bireysel seçimlerin önemi ırk ve etnisite gibi karakteristiklerle desteklenir. Örneğin bir ırk veya etnisite resmi yönetimin amaçlarıyla belirlenen insanlar arasında daha az yaygındır. Mevcut kimliklerin kazanılması sosyal kimlik araştırmalarında önemli bir meydan okumadır. Bu nedenle sosyal kimliğin yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Genelde küçük grup ilişkilerinde bireysel kimlik seçimine izin verilmez. Gruplar farklılaştıkça ve hacimsel olarak büyüdüklerinde ise kimlikler melezleşir. Diğer taraftan da çeşitli sosyal kimlik araştırmalarında belirgin bir grubun üyeliğinin kimliğin belirleyiciliğine dikkat çekilir. Örneğin cinsiyet kimliğinin kazanılmasında kadınlar erkek egemen bölgelerde erkek kimliği çerçevesinde kimliklerini oluştururlar. Kimlik seçimi önemli bir sorundur çünkü toplumsal alanın dışında ortak sosyal kimliklerin belirlenmesinde kimlik seçimi önemlidir (Huddy, 2001: 139).

Erikson (1993), ergenlik döneminde bir krizden ve bu krizin giderilmesi için kişinin içinde yaşadığı çevrenin rolünden bahseder. Erikson'a göre yetişkinliğe sağlıklı geçişin en önemli koşulu kimlik kazanmadır. Kimliğin oluşması süreci ergenlikten itibaren başlayan önemli psikolojik bir olgudur. Bunun bu dönem içerisinde oluşması ve tamamlanması kişiliğin diğer aşamaları için çok önemlidir. Çünkü önceki dönemler daha sonraki dönemler için bir zemin teşkil eder. Ergenliğin sonlarına doğru dengeli bir kimlik duygusunun geliştirilmesi, olgunluğa doğru kişilik bütünlüğünü kazanmaya yönelik bireysel gelişmenin temelini oluşturur. Erikson insan kimliğinin ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve manevi olmak üzere dört temel unsurunun olduğundan bahseder. Bu dört hususun insan psikolojisinde çok önemli unsurlar olduğunu ve bunların insanın güdülenmesinde önemli roller oynadıklarını belirtir. Erikson'a göre bir ulusun, sınıfın veya kastın mensubu için kimliğin unsurlarından birisinin olmayışı, büyük bir sorun demektir. Kimlik unsurlarından birisinin olmayışı, bireyi içinde yaşadığı toplumun üstün özellikli insancıl bir üyesi haline gelmesinin önünü tıkar. Varlığını ve potansiyel güçlerini ortaya koyması için her birey gelişimi sürecinde,

kendine ait bir kimlikle toplumu içerisinde yetişip büyümesi gerekmektedir” (Aktaran: Kuşat, 2003: 48).

Her toplum kendi kültürel ve sosyal değerleri doğrultusunda kimliğini oluşturur. Toplum, üyelerini bu nesnel kimliği kabul ettikleri derecede eğitebilir. Toplumun bireyleri geliştikçe bu nesnel kimliği öznelleştirerek içselleştirme yoluna giderler. “ Böylece sosyal (nesnel) kimliğin yanında öznel bir kimlik de geliştirilmiş olur. Yalnız öznel kimlik, nesnel kimliğin var olduğu durumlarda mümkündür. Nesnel kimlik olmadan öznel kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesi ve yaşaması imkansız olarak görünmektedir”(Kuşat, 2003: 48).

Isajiw (1990) etnisitenin, bireysel düzeyde bireye bağlılık duygusu ve kimlik kavramını kazandıran sosyo-psikolojik bir süreç olduğunu belirtmektedir. Ona göre, etnisitenin, kimlik duygusunu oluşturduğuna dair hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Etnik kimlik, insanların etnik oluşum kaynağına göre, kendilerini psikolojik olarak bir ya da daha fazla sosyal sistemle ilişki içinde görmeleri ve diğer insanları da bu sistemlerle ilişki içinde veya dışında konuşturmaları olarak tanımlanabilir. Etnik oluşum kaynağı bir insanın etnik bir sosyal grup içinde sosyalleşmesi olarak tanımlanabilirken, gerçekte veya sembolik olarak belirli bir atadan gelen insanların atalarıyla aynı sosyal sistemi paylaşması olarak da görülebilir. Sosyal sistemler etnik topluluğu, kişinin dışında bulunduğu diğer etnik topluluklar ya da bu toplulukların bir kombinasyonu olarak görebilir. Bir insanın kendisini bir topluluğa bağlı olarak konuşturması sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyal bir olgudur çünkü bireyin içsel psikolojik tutumları, bireyin diğer bireylerle paylaştığı dışa vurulmuş tutumlarında da kendisini objektif olarak belli etmektedir.

Bu anlamda Isajiw (1993: 414) etnik kimliğin dışa vurulan özelliklerini ve içsel unsurlarını ayırt etmektedir. Etnik kimliğin dışa vurulan özellikleri, kültürel ve sosyal düzeyde gözlemlenebilir davranışları ifade eder. Bunlar; etnik bir dili konuşmak, etnik gelenekleri sürdürmek, aile ve arkadaşlık gibi bireysel düzeydeki etnik ağlara katılmak, kilise, okul, ve medya gibi etnik kurumsal organizasyonlara katılmak, kulüpler, topluluklar, gençlik organizasyonları gibi tercihe bağlı etnik birlik ve derneklere katılmak ve piknik, konser, kamuya açık

dersler, ralliler, danslar gibi etnik organizasyonlar tarafından sponsorluğu yürütülen faaliyetlerdir. Etnik kimliğin içsel unsurları ise imaj, fikir, tavır ve duygulara dayanmaktadır. Ancak bütün bunlar tabi ki dışa vurulan davranışlar ile yakından ilişkilidir.

Bunun yanı sıra kimliğin bilişsel, ahlaki ve duygusal olmak üzere en az üç farklı yönünü inceleyebilmekteyiz. Kimliğin bilişsel boyutu, öncelikle bireysel imajı ve bireyin mensubu olduğu grubun imajını; kimliğin ahlaki boyutu, grup yükümlülüklerinden doğan duyguları; kimliğin duygusal boyutu ise gruba olan bağlılıktan doğan duyguları içermektedir (Isajiw, 1993: 415).

Bu noktada toplumsal kişilik kavramı da önemlidir. "Toplumsal kişilik" bir toplumdaki bireysel kişiliklerin bir toplamıdır denilebilir. Bir topluma özgü olan bu toplumsal kişilik, toplumu başka toplumlardan ayıran özelliklerden biridir ve bu toplumsal kişilik, içinde olduğu toplumla birlikte değiştiği için aynı zamanda dinamik bir yapıya sahiptir. Bireysel kimlik tanımlamaları bireyin kişiliğinin niteliğini kurgular. Kişi kendi ruhsal alanında toplumsal çevreye uyarlanma fonksiyonunu yüklenen ve aynı zamanda da güdü ve etkilermelerin bütünü olan bendir. Kendisi dışındakilerin bakış açılarında ise kişi bir bireydir" (Doğan, 2000: 81-86). Güvenç (1993: 8)'e göre, "kişilik, sosyal varlığın kendine özgü davranış özellikleridir. Nesneldir. Dışarıdan görüldüğü gibidir. Bunun aksine kimlik, insanın kendisini nasıl algıladığı kimle özdeşleştirdiğidir."

2.2. MİLLİ KİMLİK VE MİLLİ KİMLİĞİ BELİRLEYEN UNSURLAR

"Millî" kimlikle kastedilen, zayıf da olsa belli bir siyasî topluluğa işaret etmektedir. Siyasî bir topluluk da, topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima eder. Millete dair bu Batılı ya da "sivil" modele hâkim olan düşünce mekânsal ya da territoryal'dır ve tanımlanmış ülkelere/topraklara sahip olmayı gerektirmektedir. Ama söz konusu toprak parçasının herhangi bir yer olması mümkün değildir. O "tarihî toprak", *terrain* (toprak) ile halkın, nesiller boyu birbirleri üzerinde müşterek ve yararlı etkilerde bulunduğu bir topraktır. Tarihî bellek ve

çağrışımların mekânı haline gelir yurt; "bizim" bilgelerimizin, azizlerimizin ve kahramanlarımızın yaşadıkları, çalıştıkları, dua edip savaştıkları yerdir (Smith, 1994: 24- 25). Böylece toprak milli kimliğin ilk unsurunu oluşturmaktadır.

Millî kimliğin ikinci bir unsuru *patria* (vatan) fikridir; yasaları ve kurumlarıyla tek siyasî iradeye sahip bir topluluktur. Bu durum, ortak siyasî hissiyat ve maksatların ifadesi olan en azından bazı ortak düzenleyici kurumlar gerektirir. Bu topluluğun fertleri arasında yasal ve siyasî topluluk fikrinin doğusuyla aynı zamana denk gelen bir yasal eşitlik fikrinin izlerini de görmek mümkündür. Sivil ve yasal haklar, siyasî haklar ve görevleri ile ve sosyo-ekonomik haklar da dâhil sosyologların sayıp döktükleri muhtelif "yurttaşlık" türleri bunun tam ifadesidir. Batı düşüncesi işte bu yasal ve siyasal hakları kendi millet modelinin tamamlayıcısı olarak görür. Son olarak sınırları belli bir yurttaki bir siyasî topluluğun fertleri arasındaki yasal eşitliğin, halk arasında belli ortak değer ve gelenekleri ya da bir şekilde "çekirdek" bir topluluğu varsaydığı düşünülmekteydi. Başka bir deyişle milletler, yurt içindeki halkı bir arada tutan ortak bir anlayış, emel, hissiyat ve fikirlere, ortak bir sivil ideoloji ve kültürel boyuta sahip olmalıydılar. Tarihî ülke, yasal-siyasî topluluk, topluluk fertlerinin yasal- siyasî eşitliği ve ortak sivil kültür ile ideoloji-bütün bunlar milletin standart, Batılı modelinin oluşturucularıdır ve Batı'nın modern dünyadaki etkisi nedeniyle bir miktar biçimi değişmekle birlikte, Batılı olmayan millî kimlik tasavvurlarında da canlı unsurlar olarak kalmışlardır (Smith, 1994: 26-28).

Batılı olmayan modele ise "etnik" millet kavramı diyebiliriz. Batılı millet kavramı bireyin, kendi seçebileceği belli bir millete ait olması gereğini şart koşarken bu Batılı olmayan ya da etnik kavramlaştırma böyle bir müsamaha göstermiyordu. Kendi topluluğunda kalsa da, başka bir yere göçse de birey kaçınılmaz biçimde, organik olarak içinde doğduğu topluluğun mensubu olarak ve sonsuza dek onunla damgalanmış olarak kalmaktaydı. Başka bir ifadeyle bir millet her şeyden evvel ortak soydan gelen bir topluluktur. Bu etnik modelin de sayısız yüzü vardır. İlki, kesin biçimde, ülkeden çok soyu ya da varsayılan soyu öne çıkartmasıdır. Batılı modelde halk, ortak yasa ve kurumlara tâbi siyasî bir topluluk olarak görülürken etnik modelde ise halk, hatta fiilen eylemli bir siyasî

seferberliğin olmadığı yerlerde bile, milliyetçi emellerin nesnesini verir ve çağrının nihai retorik merciini oluşturur. Batılı sivil modeldeki hukukun yerini etnik modelde yerli kültür, genellikle de dil ve adet almıştır (Smith, 1994: 28-29).

Smith (1994: 31-32)'e göre, millî kimliğin temel özelliklerine dair bahsettiğimiz modellerin ortak varsayımları için şunları belirtmektedir:

1. Tarihi bir toprak/ülke, ya da yurt,
2. Ortak mitler ve tarihi bellek,
3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü,
4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler,
5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.

Smith'in belirtmiş olduğu bu özellikler, milli kimliğin diğer unsurlarını oluşturmaktadır. Smith (1994: 32) "millî bir kimlik temelde çok boyutludur; şu ya da bu milliyetçi hizip tarafından bile asla tek bir unsura indirgenemeyeceği gibi bir halkın bünyesine yüzeysel yollardan kolay ve hızlı bir şekilde zerkedilebilmesi de mümkün değildir."

2.3. ETNİK KİMLİK

"Etnik kimliğin bünyesinde barındırdığı özellikler, yani etnikliğin ölçütleri birden çoktur. Genellikle 'soy', 'kandaşlık', 'ortak dil' gibi ölçütlere bağlanır; ancak bu özelliklerin bir ya da birkaçını içerebilir. Ya da aynı dili konuşan insanların tümü aynı etnik kimlikle nitelendirilemeyebilir. Mesela Suriye'de yaşayan Araplar, Irak'ta yaşayan Araplarla aynı dili konuşmalarına rağmen, aynı etnik kimlik altında birleştirilemezler. Öz olarak söylemek gerekirse etnisite; kimlik ve kolektif bellekle birlikte var olagelmış bir aidiyet ve cemaatlik hissi için kullanılmaktadır" (Fenton, 2001: 6).

Etnik kimlik, kişinin içinde yaşadığı sosyal bütünlükte yaygın kültür unsurlarından farklı olarak, orijinal bir kültürel sistemin yapı özelliklerini nitelik itibarıyla taşımasıyla ortaya çıkan bir kimlik türüdür. Etnik özellikler, kültürel bütünleşmenin sağlanamadığı, kültürler arası mesafenin olduğu toplum yapılarında görülebilecek potansiyel bir sosyal tabakalaşma unsurudur (Marshall, Gordon Sosyoloji Sözlüğü, 2009: 346). Milli kimliğe olan bağlılık azaldıkça başka kimlik arayışları artmakta, etniklik önem kazanmaktadır.

Sosyal bilimlerde etnik kavramı, kültürel mecranın biyolojik ve genetik belirleyiciliği dışına çıkarak, "ethos" (bir kavmin veya toplumsal bir kurumun özellikleri) ve "gelenek" (sosyal öğrenme ve sosyal miras) anlamlarında kullanılmaktadır. Irk ve kültür unsurlarının mümkün bileşimleri, sosyal analizlerde bağımsız değişken olarak alınmaktadır (M. M. Tumin A Dictionary of The Social Sciences).

Etnisite üzerinde uzman olan Smith (1986) bir grubu “etnik cemaat” kategorisine koymadan önce altı koşulun yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu altı koşul şu şekildedir:

1. Grubun kendine verdiği bir isim olmalı (Grubun kendisine isim vermesi, gelişmiş kolektif kimliğe işaret etmektedir),
2. Grup, ortak ataları olduğuna inanmalı (Smith’e göre ortak ata inancı, genetik bağlardan daha önemlidir),
3. Grubun paylaştığı tarihsel bir belleği, “bireyleri, cemaate bağlayan bir anı zinciri” olmalı (Çoğu kez masallar, efsaneler, kulaktan kulağa bir kuşaktan öbürüne miras geçer),
4. Grubun paylaştığı bir kültür olmalı (Ortak bir dil, din, yasa, örf ve adetler, kurumlar, giyim-kuşam, müzik, kimi beceriler, mimari tarz ve yemek),
5. Orada yaşıyor olsun ya da olmasın, grup belli bir toprak parçasına bağlılık hissetmeli,

6. Dayanışma duygusu (Bireyler, kendilerine o grubun bir parçası, yani tek bir etni olarak görmelidir), (Smith, 2002: 47-55).

Belirtilen bu özellikler, etnik grup kavramıyla ilgili bu denli tanım çeşitliliğine rağmen, etnik grupların temel özellikleriyle ilgili bir uzlaşma sağlanmış olduğunu göstermektedir. Etnik gruplar, genelde bu unsurlardan en az iki ya da daha fazlası açısından içinde yaşadıkları toplumdan farklı olduklarını iddia ederler. Bu unsurlar sayesinde kendilerini, birlikte yaşadıkları diğer kimliklerden ayırt etmekte, böylece etnik kimliklerinin farkına varmaktadırlar. Bu farkında oluş, grup içinde etnik bilinçliliğe yol açmaktadır. Grup, kimliğini ancak bu farklılıkları koruyabildiği ölçüde devam ettirebilir. Bu farklılıkların bilimsel veri anlamında geçerli ya da gerçek olması önemli değildir; bu farklılıklar varsayımsal da olsalar, asıl önemli olan grubun bunları gerçekmiş gibi algılamasıdır.

2.4. MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik kavramı şu anlamlara gelecek şekilde birkaç biçimde tanımlanabilir;

1. Bütün olarak millet ve millî-devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci,
2. Bir millete ait olma bilinci, milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak (Milliyetçi hareketi bir yana bırakalım, millî ideoloji veya doktrin türünden bir şeye sahip olmadan yüksek düzeyde millî bilinç sergileyen bir nüfus bulmak gayet mümkündür),
3. "Millet" ve rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm (Milliyetçi bir dil ve sembolizm, bir ideoloji veya ideolojik bir hareketten daha geniştir; çoğunlukla sloganlar, fikirler, semboller ve seremoniler aracılığıyla bu ideolojiyi muhayyel bir nüfusun geniş kesimlerinin "kitlesele duyguları"yla bağlantılandırır),
4. Milletler ve millî irade hakkında bir kültürel doktrin ile millî emellerin ve millî iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideoloji,

5. Milletin amaçlarına ulaşacak ve millî iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasî hareket (Smith, 2002: 119-120).

Milliyetçilik sadece bir toplumsal hareket türü ve bir siyasal ideoloji değil, aynı zamanda bir kültür biçimidir ve bir kültürel kimlik biçimi olarak incelenmesi gerekir (Smith, 1994: 118).

Milliyetçilik kiriz anlarında ya da çatışmalarda belirginleşen ve sadece dar anlamıyla siyasete ilişkin bir olgu değildir, aksine kolektif kimliği temel teşkil etmekte olan bir bireysel kimlik ve kültür malzemesidir (Calhoun, 2005: 3). Bir siyasi doktrin ve siyaset sembolü olmaktan çok bir kültür biçimi olan milliyetçilik dolayısıyla bir ideoloji, bir dil, mitoloji, sembolizm ve bilinç biçimidir. Bu doğrultu da ulus da, anlamlı kültür biçimi tarafından ön varsayılan bir kimlik tipidir (Smith, 1994: 147).

Gellner (1983: 55), “milliyetçilik milletleri doğurabilirdi, milletler milliyetçiliği değil” demiştir. Milliyetçilik ona göre endüstrileşme ürününün bir ürünü, yani modern bir ürün olarak, politik ve milli birimin birbiriyle uyumlu olması gerektiğini savunan bir ilkedir. Hobsbawm’da (1992: 24), milliyetçiliğin milletlerden önce geldiğini kabul eder.

Smith (2002), milletin modern bir olgu olduğunu yadsımayarak, bir ideoloji ve hareket olarak milliyetçiliğin 19.yy takiben ortaya çıktığını belirler. Simit özellikle Avrupa’da ve Ortadoğu’da izleri yüzyıllar öncesine kadar takip edilebilecek ethniler olduğunu belirterek, ethnîe’lerle modern milliyetçiliğin bir arada düşünülmesi gerektiğini vurgular.

Bu tanımlara bakarak milliyetçiliği bireyin mensup olduğu millete güçlü sadakati olarak tanımlayabiliriz.

Siyasi ideoloji olarak milliyetçiliğin unsurlarını Berlin(1991)’i izleyerek şöyle belirtebiliriz.

(a) *Bir ulusa ait olma ihtiyacı:* Bu, insanların belirli bir beşerî gruba ait oldukları ve bu grubun hayat tarzının başkalarınınkinden farklı olduğu inancıdır. Daha açık olarak, bireylerin karakterlerinin ortak tarih, adetler, kanunlar,

hatıralar, inançlar, dil, sanatsal ve dinî ifade, sosyal kurumlar ve hayat tarzlarıyla tanımlanan grup (ulus) tarafından biçimlendirildiğine inanılır. En azından, bireylerin gruptan ayrı olarak anlaşılamayacağı, onların amaç ve değerlerini biçimlendirenin bu grupsal etkenler olduğu düşünülür. Bu yönüyle milliyetçilik cemaatçidir ve onda özerk birey anlayışına yer yoktur.

(b) *Organik toplum görüşü*: Milliyetçilik açısından, bir toplumun hayat tarzı bir biyolojik organizmanınkine benzer. Bu organizmanın hakkıyla gelişmesi için ihtiyaç duyduğu şey onun ortak amaçlarını oluşturur; bu amaçlar üstündür, başka değerlerle çatışmaları halinde bu üstün değerler baskın çıkmalıdır. Aksi halde ulusun çökmesi mukadderdir. Keza, hayat tarzının organik olması demek onun -tarihsel olarak gelişen belirli eylem, düşünme ve hissetme biçimleri kendilerince özümsemedikçe bireyler ve gruplar tarafından suni olarak oluşturulamayacağı anlamına gelir. Çünkü başka her şeyi belirleyen ve ulusal organizmayı oluşturan, -devlet biçimini almış olsun olmasın- ulusun bu zihni, duygusal ve fizikî yaşama, gerçeklikle baş etme tarzlarıdır. Bu organik toplum görüşünün doğal sonucu, insan doğasının tam anlamıyla gerçekleştirilebileceği mekânın birey(sellik) ve gönüllü topluluklar değil, aksine ulus olduğu düşüncesidir.

(c) *Kendimize ait olanın sırf kendimize ait olduğu için değerli olduğuna inanç*: Belirli bir inanca sahip olmanın, belirli bir siyaseti izlemenin, belirli bir amaca hizmet etmenin ve belirli bir hayatı yaşamanın en bağlayıcı nedenlerinden biri -belki de en bağlayıcı olanı- bu amaçların, inançların, politikaların, hayatların bizimkiler olmasıdır.

(d) *Rakip otorite ve sadakat temelleri karşısında ulusun taleplerinin üstünlüğüne olan inanç*: Mantıkî sonucuna kadar götürülmesi halinde milliyetçilik şunu der: Eğer ait olduğum organizmanın ihtiyaçlarının karşılanması başka grupların amaçlarının gerçekleştirilmesiyle bağdaşmaz hale gelirse, benim- veya kopmaz bağlarla ait olduğum toplumun- onları gerekirse zorla boyun eğdirmekten başka bir seçeneğim yoktur. Eğer benim grubum diyelim milletim- kendi sahici doğasını gerçekleştirmekte özgür ise, onun yolunun üstündeki engellerin bertaraf edilmesi gerekir. Kendimin -yani, milletimin- üstün

amacı olarak tanıdığım şeyi engelleyen hiçbir şeyin onunla eşit değere sahip olmasına izin verilemez. Farklı ulusal grupların çeşitli değerlerinin sıralanmasına yarayacak hiçbir kapsayıcı ölçüt veya standart yoktur; çünkü böyle bir standart belirli bir toplumun bünyesinde mündemiç olamaz, aksine o, geçerliliği belirli bir toplumun hayatının dışındaki bir kaynaktan türeyen ulus-üstü bir standart olabilir. Oysa milliyetçilik açısından, bütün değer ve standartlar zorunlu olarak belirli bir topluma -bir ulusal organizmaya- ve onun kendi özgü tarihine içkin olan standartlar olmalıdır.

2.5. TÜRK KİMLİĞİ

Türk kimliği her şeyden evvel kültürel bir kimliktir. Türk milletine mensup herkesi kapsar. Türk kimliği, Türk milletine mensup olanların kimliğidir. Bunların bir kısmı vatandaşlık bağı ile Türkiye'ye bağlıdır, diğerleri ise Türkiye vatandaşı olmasalar da kültürel kimlikleri Türk'tür. Öncelikle Türk kimliği, etnik özelliği ne olursa olsun, Müslüman'ı ve gayrimüslimi kapsayan bir kimliktir. Etnik veya bölgesel sıfatlara ve özelliklere sahip insanlarımız, Türk milletine mensubiyet şuurunu hissettikleri ve bunu eylem olarak ortaya koydukları sürece; kendileri Türk olarak kabul edilir. Milli kimliğini Türk olarak hissedenden bir kimseyi dışlamak olmaz. Türk, bir etnik grubun adı değildir. Türk tarihi, kimliğe kültürel bakışın tarihidir. Kültüre dayalı kimlik ile vatandaşlığa dayalı kimliği ayırmaya gerek yoktur. Bu, yapay ve bize yabancı bir ayırımdır. Kültüre dayalı kimlik, farklılıkları ve gayrimüslimleri dışlayan bir çerçeve değildir (Erkal, 2009).

İran'da Türkçülük hareketi de bir etnik üstünlük arama ve "etnik milliyetçilik" değil; Pehleviler ve İran İslam Hükümeti döneminde uygulanan asimilasyon politikaları sürecinde zamanla dışlanan ve yok olmaya sürüklenen asla dönüştür. Bir özgüven kazanma ve aidiyet şuru olarak kendini ortaya koymaktadır.

Gökalp'ın Türk milliyetçiliği tezinin merkezinde millet tanımı bulunur. Başka bir ifade ile, temel hedefini Türk milleti inşa etmek olarak tanımlayan Gökalp'ın düşünce sisteminin, millet tasarımı esasında şekillendiğini söyleyebiliriz.

Gökalp, millet tanımındaki coğrafya, ırk, ortak siyasi hayat ve iradi esasları eleştirerek kendi millet tanımını ortaya koymakla işe başlar. Bu tanımda kültür ise belirleyici bir rol oynamaktadır. Ziya Gökalp'e göre, Türkçülük:

Türk milletini yükseltmek demektir. O halde, Türkçülüğün özünü anlamak için, millet adı verilen topluluğun tanımını bilmek gerekir. Millet hakkındaki çeşitli görüşleri inceleyelim:

1) Irkı esas alan Türkçülere göre, millet, ırk demektir. Irk kelimesi, gerçekte zoolojinin bir terimidir. Her hayvan türü anatomik özellikleri açısından birtakım tiplere ayrılır.

2) Kavmi Türkçüler de, milleti kavim ile karıştırırlar. Kavim, aynı anadan, aynı babadan üremiş, içine hiç yabancı karışmamış aynı kandan bir topluluk demektir.

3) Coğrafi Türkçülere, millet, aynı ülkede oturan halkların toplamı demektir. Mesela onlara göre bir İran milleti, bir İsviçre milleti, bir Belçika milleti, bir Britanya milleti vardır. Hâlbuki İran'da Fars, Kürt ve Türk'ten ibaret olmak üzere üç millet İsviçre'de Alman, Fransız, İtalyan'dan ibaret olmak üzere yine üç millet Belçika'da aslen Fransız olan Valon'larla, aslen Cermen olan Flamanlar vardır.

4) Osmanlıcılara göre, millet, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan vatandaşları içine alır. Hâlbuki bir imparatorluğun bütün vatandaşlarını bir tek millet saymak büyük bir hatadan ibarettir. Çünkü bu birbirine karışmış topluluğun içinde, ayrı kültürlerle sahip birçok millet vardı.

5) İslam Birliği taraftarlarına göre, millet, bütün Müslümanların toplamı demektir. Aynı dinde bulunan insanların bütününe ümmet adı verilir. O halde, Müslümanların bütünü de bir ümmettir. Yalnız dilde ve kültürde ortak olan millet ise bundan ayrı bir şeydir.

6) Bireycilere göre, millet, bir adamın kendisini ait hissettiği herhangi bir toplumdur. Gerçekten de, bir kimse, kendisini görünüşte şu veya bu topluma bağlı saymakta özgür sanır. Oysaki bireylerde böyle bir özgürlük ve

bağımsızlık durgularla yoktur. Çünkü insandaki ruh duygularla düşüncelerden oluşmuştu. Yeni ruhbilimcilere göre, duygu hayatımız asıldır, düşünce hayatımız ona aşılarmıştır.

O halde, ulus nedir? Irka, kavme, coğrafyaya politikaya ve iradeye ait güçlere üstün gelecek ve onları egemenliğine alabilecek başka ne gibi bir bağımız var? Sosyoloji kanıtlıyor ki, bu bağ terbiyede, kültürde, yani duygularda ortaklıktır. İnsan en samimi, en içten duygularını ilk terbiye zamanlarında alır. Ta beşikte iken, işittiği ninnilerle ana dilinin etkisi altında kalır. Bundan dolayıdır ki, en çok sevdiğimiz dil, ana dilimizdir. Ruhumuzu oluşturan bütün din, ahlak ve güzellik duygularımızı bu dil aracılığıyla almışız (Gökalp, 2004: 41-47).

Türklerin pek çok açıdan İran içinde başat unsur olmalarına karşın kimliklerinin dışlanması, Azerbaycan milliyetçiliğini siyasal alanda kimliklerinin korunabileceği âdemi merkezîyetçi bir İran arayışına itmiştir. Azerbaycan milliyetçiliği âdemi merkezîyetçiliği hem demokrasiyi hem de Türk kimliğini koruma güvencesi olarak algılamıştır. Bu çerçevede Azerbaycanlılar, 20. yüzyıl boyunca bazen devlet kurma aşamasına ulaşabilen kitlesel siyasî hareketleri gerçekleştirmiş, bazı zamanlarda ise yok sayılabilecek kadar zayıflamışlardır. Şah rejiminin Fars milliyetçiliği baskısından dolayı derin rahatsızlığı olan Azerbaycanlılar âdemi merkezîyetçi bir söylemle hareket ederek 1979 İran İslam Devrimi'ne aktif şekilde katılmışlardır. Olayların ortaya çıkış nedenine (Türklüğe hakaret), gösterilerdeki sloganlara (Haray Haray ben Türküm)¹ ve dile getirilen taleplere (Türk dilinin resmi olması) bakıldığında isyanı milliyetçi bir tepki olarak yorumlamak daha doğru ve yerinde olacaktır (Keskin, 2007).

Bugün ise bu kimliğin canlanması milli şuurun gelişmesi ile birlikte, Fars milliyetçilerinin Türklere yönelik uyguladıkları asimilasyon politikaları ve ortaya attıkları Azeri dili teorisiyle açıklanabilir. Aslında bu teori yüzyıla yakın bir dönemdir süregelmektedir. Ama bugün bu teori Farsların elindeki iktidar ve medyanın yardımıyla, Türklerin aleyhine daha da yoğun bir Farslaştırma

¹ İran'da Türklere karşı küçümsemelerden dolayı, yanlış bir iş yapan adama Türk müsün? Diye sorulur. Bu tür aşağılamalara tepki olarak, Türk olmalarına iftar edenler bağırarak bunu ilan ediyorlar.

başlatmıştır. İran’da Türklüğün canlanması bu teoriye karşı olarak bir öze dönüş veya öz vurgusu olarak değerlendirilebilir. Bugün bu öze vurguyu herkes şu şekilde dile getirmektedir “Ben Türküm, Azeri Değilim”.

2.6. ASİMİLASYON

Sosyal bilimler sözlüğüne göre asimilasyon; güçlü bir toplum veya kültürün daha zayıf toplum ve kültürleri kendi içinde dönüştürerek eritmesi, kendine yamaması ya da bir bireyi doğup büyüdüğü toplumun dışında bir toplumla veya azınlık ya da göçmen bir topluluğun başka bir toplulukla geliştirdiği ilişkiler sonucunda kendi özgün kültürel kimliğini yitirmesi ve yeni kültür ortamında eritilmesidir (Acar & Demir, 2005: 32).

Genel olarak asimilasyon farklı kültürlerle sahip kişi ya da grupların diğer birime katılıp onun kültürünü, davranış kalıplarını benimsemesi ve böylece onun bir parçası haline getirilmesi sürecine verilen addır (Gordon, 1964: 65).

Cuber asimilasyonu aşamalı bir süreç içerisinde kültürel farklılıkların silinmesi olarak görmektedir. Berry de sürecin iki taraflı olduğunu söylemektedir. Ona göre; asimilasyon, farklı kültürlerden gelen grupların ortak bir kültür oluşturması, kültürel varlıkların birleşmesidir (Aktaran: Gordon, 1964: 65-66). Aslında bu birleşmede ortak kültürün oluşmasında hâkimiyet içerisinde olan başat grup kendi kültürünü ortak kültür olarak tanımlanmaktadır.

Subervi-Velez asimilasyonun bağımlı kişinin ya da grubun egemen grubun karakteristiklerini üstlenmesi ve sonuç olarak o grubun bir parçası olarak kabul edilmesi süreçlerini içerdiğini söyleyerek tek yanlılığına dikkat çekerken (Subervi-Velez, 1986: 71), Bash (1979: 103) ise yapısal kendiliğinden benzeşmelerle kültürel benzeşmeleri ayırt edip, asimilasyonun karşılıklı kültürel yakınlaşma olduğunu söyler ve kültürleşmenin tek yanlı bir adaptasyon olduğunu belirterek bir başka kavrama, kültürleşmeye işaret eder (Bash, 1979: 103).

Asimilasyon, basit olarak etnik farklılıkların ortadan kaldırılması, başat olmayan kültürün çoğunluk kültürü içinde eritilmesi anlamına gelmektedir. Mutlak anlamda asimilasyon azınlık kimliğin ortadan kalkması ve toplumsal belleğin sıfırlanmasıdır (Park & Berger, 1969: 759; Aktaran: Oran, 2000: 65).

Asimilasyon objektif kriterlere göre bir din, ırk, dil yahut etnik guruba mensup kişilerin kendi özelliklerini koruma isteğinden vazgeçmeleri ve bunun sonucu olarak da çoğunluğa uyum sağlamalarıdır. Asimilasyon süreci dil ve eğitim yasağının konulması ile hızlandırılabilir. Seçmen olabilme koşulu olarak azınlık mensuplarının dil testinden geçirilmesi, isimlerinin değiştirmesi, memuriyete kabullerde zorluk çıkarılması, azınlıkları çoğunluktan ayrı yerlere yerleştirilmesi, tehdidi, azınlığın zorla asimile edilmesi sonucunu doğura bilir. Bunun yanı sıra modern kitle iletişim araçları farkında olmadan azınlığı kendi özelliğinin bilincinden uzaklaştırmaktadır (Arsava, 1993: 51).

Asimilasyon barışçı yollardan (yumuşak asimilasyon) ve zorla olmak üzere iki şekilde işlemektedir. Barışçı yollardan asimilasyon, genellikle küçük bir azınlık oluşturan etnik bir grubun belirli bir dönem içerisinde genellikle büyük çoğunluğu oluşturan bir başka grup ile tercih hakkı olmadan dereceli olarak birleştiği, büyük ölçüde doğal bir süreçtir. Zorla asimilasyon ise; bir etnik grubun varlığının inkâr edildiği ve başka bir gruba mensup olduklarını ilan ettikleri için üyelerinin öldürüldüğü ya da hapsedildiği, kendi adetlerini ve kültürlerini terk etmeye ve yenilerini benimsemeye mecbur edildikleri asimilasyon şeklidir. Bu iki kutup arasında zor yoluyla değil de, eğitim sistemiyle ve belirli bir azınlığın eğitim haklarının inkâr edilmesi ya da kısıtlanması yoluyla gerçekleştirilen başka asimilasyon biçimleri vardır (Poulton, 1993: 251).

2.7. AZINLIK VE ÇOĞUNLUK

Kurubaş (2006: 27), azınlık kavramının modern ulus devletlerle eşzamanlı olarak doğduğunu ve kavramın sosyolojik ve hukuksal olmak üzere iki açıdan ele alınabileceğini belirtir. Buna göre sosyolojik açıdan azınlık, bir toplulukta

sayısal bakımdan az olan ve çoğunluktan farklı özelliklere sahip olan gruptur. Azınlığın bu şekilde tanımlanması çeşitli dinsel, etnik grupların yanı sıra farklı ideolojiyi savunanlar, kumralları ya da esmerleri, cüceleri veya çok uzun boylu olanları, eşcinselleri ve ye transseksüeller gibi geniş bir kategoriye azınlık olarak kabul etmektedir.

Sosyolojik anlamda, azınlık ve çoğunluk kavramları sayılara değil, güce bağlı bulunmaktadır. En basit anlamıyla, iki kavram arasındaki fark, bir toplumda gücü elinde bulunduran ve bulundurmeyen topluluklardan kaynaklanan fark ile aynıdır. Etnisite kavramı genellikle azınlık kavramı ile karıştırılmaktadır ve tüm etnik gruplar azınlık olarak görülmektedir. Bu şekilde, çoğunluk grupları etnisite kavramından farklı olarak düşünülmekte ve bu yüzden toplum genelinin hangi kültüre bağlı olduğunu kestirmek zorlaşmakta ve etnik gruplar arasındaki ilişkilerinin anlamı gitgide daha karmaşık bir hal almaktadır (Isajiw, 1993: 418).

Azınlık gruplarda önemli olan nüfusun çoğunluğuna göre dezavantajlı olmalarıdır. Bu çerçevede Edgar ve Sedgwick (2007: 228) azınlık gurubu: bir toplumda başka gruplara nazaran sayıca aşağı (gerekli koşul değil)² konumda olan ve bunun sonucunda çoğunluğun görüşleri doğrultusunda sıkıntılarla karşılaşması ihtimal dahilinde olan sosyal gruptur. Tanımdan da anlaşılacağı gibi bir toplumda azınlık olmak o toplumda eşitsizlik ve dezavantajlı konumla birlikte tanımlanabilir.

Azınlık kavramı, sosyal ve politik literatürde, kültürel, etnik, dilsel, ulusal, fiziksel ve biyolojik özellikleri bakımından çoğunluk konumda bulunanlardan ya da egemen veya üstün olanlardan farklı olanları ve bu yüzden onlar karşısında dezavantajlı durumda bulunanları, eşitsiz davranışa maruz kalanları anlatmaktadır. Kısaca azınlık, belli bir devletin sınırları içinde yaşayan toplumun bir kesiminin, o toplumun geri kalanları karşısındaki konumu ile her iki kesim arasındaki toplumsal, politik, kültürel, ekonomik ve diğer ilişkileri, bu ilişkilerin içeriğini, konumlanışını ve biçimini anlatan bir durumdur. Bu tanıma dayanarak söylemek gerekirse, çoğunluğun fiziksel ve biyolojik özelliklerinden farklı fiziksel

² Bazı görüşlere göre Türkler İran'da sayı olarak az değillerdir, ancak başat konumda olmadıkları için azınlık olarak tanımlanmaktadır.

ve biyolojik özelliklere sahip olanlar, çoğunluğun inandığı dinden başkasına inananlar, egemen ulusun veya etninin yanında ikinci sınıf ulus veya etni olanlar ve farklılıkları nedeniyle şöyle ya da böyle eşitsiz davranışlara maruz kalanlar azınlık olarak tanımlanmaktadırlar (Sevimli, 2000: 30).

Isajiw (1993: 411), etnik bir grubu “egemen olan gruba göre azınlıkta olan grup” olarak tanımlamanın, etnik grubun niteliğinden çok niceliğine önem vermek anlamına geldiğini belirtir. Oysa etnik gruplar niteliksel olarak, kendilerine özgü birtakım ayırt edici nitelikler taşımaktadırlar; etnik özellikler daha çok kültürel unsurlar tarafından tayin edilmektedir. Etnik grubu ötekilerden ayırt eden bu kültürel özellikler aynı zamanda, etnik grubun kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Etnik grupların kendileri de konuya bu açıdan yaklaşmakta ve diğerlerinden ırk, dil, din, milliyet ve kültürel açıdan farklı olduklarını savunmaktadırlar. Bu özellikleri göz ardı etmek, onları etnik grup yapan niteliklerini hiçe saymak anlamına gelmektedir.

Etniklik kavramını azınlık ve çoğunluk kavramlarıyla ele alan Rose (1961: 326)’un tanımına göre; “etnik farklılaşma, her şeyden önce, bir toplum içindeki azınlık ve çoğunluk ayrımıyla yakından ilgilidir. Bir milletin siyasal denetiminde kendi milliyet grubu egemen ise, fert bir çoğunluk grubun üyesidir; eğer ferdin mensubu bulunduğu milliyet grubu egemen durumda değilse, o zaman bu fert bir azınlık grubunun üyesi sayılır”. Schermerhorn (1996: 18) ise belirli bir toplumda yaşayan bir azınlık grubunu etnik grup olarak nitelendirmek amacıyla, etnisiteyi, bir topluluğun büyüklüğü ve gücü ile ilişkilendirmiştir; bu ilişkilendirmeye göre, etnik bir grup olan azınlık grubu toplumun ekonomik ve siyasi kurumlarına temel teşkil eden görev ve aktivitelere ancak kısıtlı oranda katılabilmektedir. Bu yaklaşıma getirilebilecek eleştiri, çoğunluk grubunu oluşturanların, yani bir ülkede hakim olan “etni”yi oluşturanların, azınlık grubunu oluşturanlardan daha az etnik olmadığı şeklindedir. Bir başka ifadeyle farklı olan gruplara hiçbir ayırım yapmaksızın etnik grup olarak nitelendirmek, ulus ve etnik grup kavramları arasındaki ilişkiyi belirsizleştirmektedir. Buna getirilebilecek çözüm ise, etnikliğin sadece sayısal -azınlık ya da çoğunluk grubunun üyesi olmakla- alakalı bir kavram olmadığını kabul etmek ve kavramı; sosyo-kültürel

ve tarihsel faktörlerle ilişkilendirmektir. Bu anlamda Modern Sosyoloji Sözlüğü'nde de etnik grup “ortak bir kültür geleneğini ve büyük bir toplumun içinde alt grup olarak var olmanın getirdiği kimlik duygusunu paylaşan grup” olarak tanımlanmıştır. Buna göre etnik bir grubun kültürel özellikleri, toplumun diğer üyelerinin paylaştığı kültürel özelliklerden farklı olabilir. Ancak her etnik grubun eşsiz bir kültürü olması, “sadece ve sadece ortak kültür ögesi taşıyan kişilerin mutlaka etnik bir grup oluşturacağı” anlamına gelmemektedir. Kavramın kültürel yanına ağırlık veren tanımlardan birisine göre, etnik kavramı “kendisini belirli bir kültür grubunun üyesi olarak gören ya da başkaları tarafından yabancı bir kültüre mensup olarak görülen ve bu grubun faaliyetlerine katılan bireyleri” Warner ve Srole (1945: 28) tanımlamak için kullanılır. Shibutani ve Kwan (1965: 40) ise etnik grubun, kendilerini belirli bir grubun üyesi olarak gören insanlardan oluştuğunu, bu insanların birbirlerine duygusal bağlarla bağlı ve gruplarının korunması görevini üstlendiğini ifade etmektedirler.

Kurubaş (2006: 27), hukuksal açıdan azınlık kavramını şu şekilde tanımlar: “Hukuksal açıdan bakıldığında, konuya ilişkin uluslararası belgelerde açık bir azınlık tanımının olmamasının nedeni, bir azınlığı tanımanın duyarlı bir konu olması ve siyasal imalar taşımasıdır. Bu olumsuzluğa rağmen azınlıkların tanımlanabilmesi için bir takım çabalar söz konusu olmuş ve en azından bir çerçeve ortaya konabilmiştir. Ama bu çerçevenin varlığı azınlık tanımının herkesçe kabul edildiği anlamına gelmez.”

Hukuksal bakımdan şimdiye dek yapılan en önemli azınlık tanımı ise, Caporti (1979)'nin 1966'da BM Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin Azınlıklarının Korunmasına İlişkin 27. maddesi bağlamında hazırladığı incelemede yaptığı tanımdır. Buna göre azınlık, “devleti oluşturan toplumun geri kalan kesimine nazaran sayı olarak aşağıda bulunan, hakim pozisyona sahip olmayan, mensupları söz konusu devletin vatandaşı olan, ancak etnik, din yahut dil özellikleri ile toplumun diğer kesiminden ayrılan, aralarında en azından zımni olarak kendi kültürlerinin, geleneklerinin, dil ve dinlerinin korunmasına yönelik dayanışma duygusu bulunan bir grup” olarak tanımlanmıştır.

İran tarihine baktığımızda Azerbaycan uzun süre ekonomik merkez ve veliahtların oturduğu eyalet olduğu için ikinci siyasi merkez olmuştur. Azerbaycan'ın bu ayrıcalığı Pehleviler (1924-79) ile ortadan kalkmış ve Humeyni döneminde ciddi biçimde gerilemiştir. Nitekim 20.yüzyılın başında İran'ın dört eyaleti içinde en büyüğü olan Azerbaycan günümüzde farklı isimler taşıyan 10 eyalete parçalanmıştır. Ayrıca İran halk kültüründe de Türkler ile ilgili birtakım olumsuzluklar vardır.³ Söz konusu olgular Azerbaycan milliyetçiliğinin düşünsel ve duygusal zeminini yaratmıştır. Bu çerçevede Azerbaycanlılar, 20. yüzyıl boyunca bazen devlet kurma aşamasına ulaşabilen kitlesel siyasi hareketleri gerçekleştirmiş, bazı zamanlarda ise yok sayılabilecek kadar zayıflamışlardır.

2.8. BİZ VE ÖTEKİ

Etnik grupların kendilerinin ötekilerden farklı olduklarını iddia etmeleri, kendilerini toplumdaki başka bir grubu ya da grupları referans alarak tanımlamalarına yol açmaktadır. Kim veya kimler olduklarının bilincine ötekileri referans alarak ulaşmaktadırlar. Zamanla bu algılama “bize karşı onlar” şeklindeki bir üstünlük-aşağılık mücadelesine dönüşebilmektedir ki, bu tutum ırkçılığa yol açmaktadır. Irkçılık, etnik toplulukların, kalıtsal/biyolojik olarak üstün oldukları görüşüne dayanır. Fakat etnik topluluklar ırki bakımdan karışmışlardır ve bu nedenle onları birbirinden net olarak ayırt etmek imkânsızdır. Etnik gruplar açısından soy birliğinin bilimsel anlamda gerçek olması gerekmez, farazi bir ortak köken onları birbirine bağlamakta ve etnik kimlik bilinçlerini desteklemektedir. ‘Öteki’ netice itibariyle ‘biz’in kurgusundan ibaret olduğundan ‘öteki’ne yönelik tespit edilen özellikler de yine bu kurgunun ürünüdür. Ne var ki bu kurgu yumağının yarattığı sonuçlar ‘öteki’ tarafından toplumsal hayatın her aşamasında hissedilir hale gelince bu özellikler ‘öteki’nin üstüne yapışır.

³ Hayyem ‘in İngilizce-Farsça sözlüğünün birinci editinde Turk kelimesi “Türk” olarak çevrilmiş. Bu sözlüğün dördüncü editinde Turk kelimesi “müstebit ve yaramaz çocuk” olarak çevrilmiştir (Oyannews). Farklı farklı filmlerde Türklerle ilgili olumsuzluklar örnek olarak Türkler hakkında olan fıkralar. Bkz. Tame Gilas sinema filmi, Yönetmen Abba Kiyarostami. <http://www.youtube.com/watch?v=RG8Qn5h0neM>. Adam Barfi sinema filminde Türkleri aşağılamaları Bkz. <http://www.youtube.com/watch?v=WFaGwIZJc5g> (Azoh)

Toplumdaki sorunların sebebini ‘öteki’ sayılan grubun üzerine atmak toplumun diğer unsurları için birleştirici bir unsur haline gelir. Schnapper (2005: 137)’e göre, “kendi zorluklarını başkasının üstüne atmak, bireylerin ve grupların iç çatışmalarını çözmeyi sağlayan bir savunma mekanizmasıdır. Dış düşmanın varlığının, bir grubun kaynaşmasına ne denli katkıda bulunduğu bilinir.” Benzer bir yaklaşım Freud’dan gelir, ona göre; “kitlelerde kuvvetli bir dayanışma duygusunun oluşabilmesi için herhangi bir yabancı azınlık grubuna belli bir düşmanlık duyulması ve bu azınlığın sayısal zayıflığının, ona zulmetmeyi teşvik edece düzeyde olması gerekir” (Aktaran: Schnapper, 2005: 137). Dolayısıyla ‘biz’in birlik beraberlik içinde olmasını mümkün kılan toplumsal sorunların sorumlusu olarak işaretlenen bir gruptur, böylece ‘biz’ algısının oluşması ancak ‘öteki’nin kurgulanışıyla mümkün hale gelir.

Önyargı yaratma süreci yukarıda belirtilen öteki’ne yönelik kurgulanan özelliklerin öteki’ne iliştilmesi aşamasında oldukça önemlidir. Önyargı kişilerin kategorileştirmeye olan ihtiyaçlarından bağımsız değerlendirilemez. Kategorileştirme bilinmezi bilinir kılarak bireyin gündelik yaşantıyı yönlendirmesini, nesneleri ve deneyimleri tanımasını sağlar. Bu açıdan bakıldığında oldukça doğal bir süreç gibi görünmektedir. Ne var ki kategoriler değerleştirme-değersizleştirme eğiliminde olup aşırı genelleştirmeye varınca önyargı içeren kategoriler kaçınılmaz olur. Bu aşamada birey kategorilere tabi hale gelir. Böylelikle kategorileştirme süreci algıları genelleştirmeye, gruplar arasındaki ayrılıkları vurgulamaya ve üstü açık ya da kapalı olumlu ya da olumsuz değer yargıları atfetmeye yol açar (Schnapper, 2005: 154).

Önyargılar ve kategoriler bilinmeyene yönelik merak ve korku nedeniyle kaçınılmaz görünmekle birlikte eğer bu merak insan doğasına göre işleseydi ‘öteki’nin olumlu yanları da ortaya çıkabilirdi. Clause Levi Strauss karşılıklı birbirini tanıma süreciyle kaygıların aşılıp kültürlerin zenginleşeceğini ortaya koymuştur. Strauss (1997: 54)’a göre, “bir kültür tek başına olduğu sürece asla üstün olamaz” yine bu doğrultuda “bir insan topluluğunu yıkıp geçen ve doğasını bütünüyle gerçekleştirmesini engelleyen tek bela ve tek sakatlık yalnız kalmaktır” (Levistrauss, 1997: 56). Demek ki merak ve korkuyla başlayan süreç

birçok defa birbirini tanıma ve kabulle devam edebilmiş ve bu sayede büyük medeniyetlerin temelleri atılmıştır.

Baumann (1999: 21) göre, etniklik, sadece bir grubun ötekiler karşısındaki özgül farklılığı değil, aynı zamanda ötekini algılayış ve yargılayış biçimidir. Bu algılayış ve yargılayışın şekillenmesinde iktidar, sosyal eşitsizlik ve çıkar sorunlarının etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. İnsanlar tıpkı farklı durumlarda dilleri, beden dilleri, davranışları ve tarzlarının farklı yönlerini vurguladıkları gibi, etnisitelerinin de özelliklerini vurgularlar ya da inkar ederler. Bu nedenle, sosyal bilimlerde ‘kaygan kimlik’ ya da ‘bağlamsal etnisite’den söz edilir. Etnik kimlikler, bu yüzden zaman içinde donmuş etnik kimlik belirlemeleri değildir. Toplumsal iklim soğudukça, derin dondurucuya girer ve sertleşirler; toplumsal iklim ısındığında ise buzları çözülür ve yeniden biçimlenmek üzere erirler. Eriksen (1996)’in belirttiği gibi; etnisitenin en esaslı gerçeği antropologlarca da vurgulandığı gibi, ‘biz’ ve ‘öteki’ arasındaki sistematik ayrımın uygulanmasında yer alır. Söz konusu ayırım, bir grup tarafından yani tek taraflı olarak yapılmamaktadır. Zaten bir kişi veya grup, durup dururken, ‘başka’larıyla bir karşılaşma ya da etkileşim yokken kendini diğerlerinden ayırmak için şu veya bu şekilde kimliklendirme gereği duymaz (Aktaran: Erginer, 2007: 12).

Etnik grubu ötekilerden ayırt eden bu kültürel özellikler aynı zamanda, etnik grubun kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Etnik grupların kendileri de konuya bu açıdan yaklaşmakta ve diğerlerinden *ırk, dil, din, milliyet ve kültürel açıdan farklı olduklarını* savunmaktadırlar. Bu özellikleri göz ardı etmek, onları etnik grup yapan niteliklerini hiçe saymak anlamına gelmektedir.

Eriksen (1993: 3-4), özellikle Amerikan sosyolojisinin etnik grubu “ortak kültürel geleneklere ve kimlik duygusuna sahip olan geniş toplumun bir altgrubu” anlamında kullandığını ve “etnik grubu azınlıkla eş tuttuğunu” ileri sürmektedir. Oysa ona göre “etnik grup” terimi temas ve etkileşimi ima etmektedir. Etnik grupların birbirinden kısmen kopuk, ama yine de diğer etnik grupların farkında ve onlarla etkileşimde olduklarını belirtmektedir. Eriksen (1996: 37)’e göre, “etnik grup ve kategoriler, tam da bu temas sonucu yaratılmakta; grup kimlikleri,

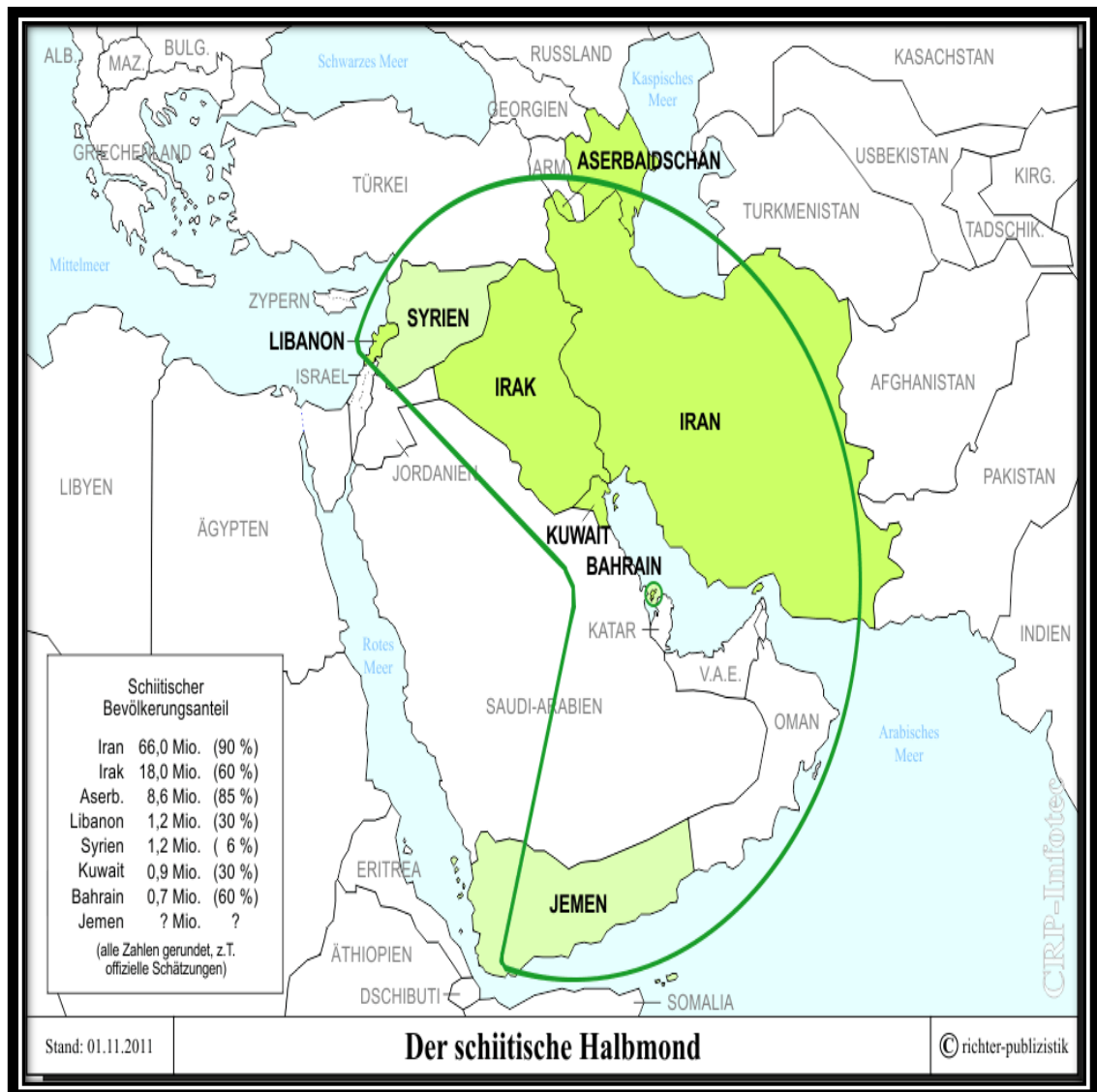
hemen her zaman, dışarıda kalanlara, o gruba üye olmayanlara göre tanımlanmaktadır.

Tüm kimlikler, tüm 'ortaklık' yaklaşımları keskin bir zıtlığın çizgisini çizmektedir: Eriksen (2001: 23)'e göre, öteki ile olan zıtlık etnik ve çoğunlukla da ulusal ortaklık, yandaşlarının/üyelerinin kökeninin doğal olduğunu ve bunun kandaşlıkla ilişki içinde anlaşılması gerektiğini iddia eden ve sık sık üyelerinden bağlılık talep eden, baskıcı yöntemler buyurmaktadır. Ancak kültürel ve politik ortaklık söylemleri üstüne eleştirel bir perspektif getirmek, doğası gereği, başka bir seçeneği de düşündürmektedir; çünkü, ulusçu romantikler ve ırkçı politikalar güden temiz kültür savunucuları her ne kadar etnik aidiyetin diğerlerinden daha 'doğal' olduğunu iddia etseler de, bu iddialara katılıp katılmamak bireysel bir davranıştır (Aktaran: Erginer, 2007: 14-15).

Bu bağlamda milli kimliğe bakarsak, belirli ortak anlam, kod, simge, ritüel, mit vb. temelinde kurulan bir eşitlik ("biz") ve farklılık ("ötekiler") ilişkisinin ürünüdür. Öte yandan, bir ideolojik söylem olarak milliyetçilik, bu ilişkinin, "rakip", "düşman", "ezen", "tâbi" vb. olarak "onlar"a karşı antagonistik bir tarzda eklemlenmesini temsil eder. Toplumsal-siyasal alanların içerdiği muhtelif "biz/onlar" ilişkileri, popüler bilinçte, takımların ve oyuncuların "bizim takımımız" ve "bizim çocuklarımız" olarak anlamlandırılması yoluyla, farklı bir "biz/onlar" ilişkisinde aynı kutbu oluşturur. Atletler, futbolcular vb. içkin millî ve ırksal karakteristiklerin taşıyıcıları, temsilcileri olarak sunulurlar. İngilizlerin soğukkanlılıkları, siyahların ritmi ve kıvraklıkları, Çinli masa tenisi oyuncularının esrarlı yüzleri, Brezilyalı futbolcuların pervasızlıkları ve samba ritimleri vb. mitolojiler, spor kültürünün millî kimliklerle eklemlenmesinin ve bu kimlikleri (yeniden) kurmasının örnekleridir (Erdoğan, 1993: 26-33).

Bugün İran'da, devlet Şii mezhebini kullanarak, Türkler ve Farslar arasında bir "biz" yaratmaya çalışmaktadır. Ama Türkler bugün her zamankinden daha çok bu biz imajını dil üzerinden kurmakta ve artık bu bizi mezheple değil dille tanımlanmaktadır. Bu mezhepsel biz imajı sadece devlet tarafından uygulanan bir metottur. Bugün Fars etniğine mensup olanlar da Türkler gibi bu bizi kendi aralarında dil olarak görmektedirler. İran siyasi coğrafyasında yaşayan bütün

etnik gruplar, kendi dillerinde konuşmayan etnikleri öteki olarak görmektedirler. Şekil 2'ye bakıldığında ülkelere göre Şii mezhepli Müslümanların dağılımı görülmektedir. İran'ın %90 Şii olması hükümet tarafından bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu durum İran'ın hem iç ve hem de dış siyasetinde önemli bir rol oynamaktadır. İç politikada Şii mezhebinden hem farklı etnik grupları bir araya getirmek ve bir tür "biz" yaratmak hem de halka ortak düşmanın yaratılması ve bu düşmana karşı seferber edilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Şekil 2: Şii Mezhebi'nin Ükelere Göre Dağılımı.

(http://www.crp-infotec.de/03welt/nahost/grafs/nahost_schiit_halfmond.gif)

Harita 1: İran'da Türklerin Coğrafi Dağılımı (far.baybak.com)

Harita 1'de, siyah olan yerler İran'da Türklerin yoğun olarak yaptığı veya tamamen Türklere ait olan illeri göstermektedir. İran Hükümeti "biz'i yaratmakta mezhebi kullansa da "ötekileştirmede" dil önemsenmektedir. İran'da Farsların yaşadıkları bölgeler ile başka etnik grupların yaşadıkları bölgeler her açıdan farklılıklar taşımaktadır. Farsların yaşadıkları bölgeler birçok imkâna sahip olduğu için göç almaktadır. Diğer etnik grup üyeleri bu mecburi göç sonucunda ötekileştirilerek zorunlu veya gönüllü asimilasyona maruz kalmaktadırlar.

2.9. SOSYOLOJİ KURAMLARINDA SPOR OLGUSU

2.9.1. İşlevselci Kuram ve Spor

Modern dönem sosyolojinin temel yaklaşımlarından biri olan işlevselcilik, 20. yüzyılın büyük bölümünde hem sosyolojide hem de sosyal antropolojide önemli

bir etkiye sahip olmuştur. İşlevselcilik, en genel hatlarıyla toplumların süreğen, birbirine bağlı, istikrarlı, genellikle tümleşik bütünler oldukları ve her biri toplumun istikrarının sürmesi açısından belirli işlevleri yerine getiren parçalardan oluştuğu varsayımına dayanır. Genel olarak toplumu bir arada tutan ve düzeni sağlayan şeyin de toplum üyeleri tarafından üzerinde uzlaşılan ve ortak olarak paylaşılan temel değerler olduğunu savunur. İşlevselcilik insan eylemlerinin de büyük ölçüde toplumsal değerler temelinde yükselen toplumsal çevre tarafından biçimlendirildiği varsayımına dayanır. Sahip olduğumuz değer ve tutumlar, kurduğumuz ilişkiler, yaptığımız etkinlikler içinde yaşadığımız toplumun yapısından ve örgütlenme tarzından kaynaklanır ya da en azından onlardan büyük ölçüde etkilenirler. Bu yaklaşımın içinde yer alan sosyologlar genel olarak toplumsal düzen ile ilgilenmişlerdir (Gönç, 2011: 3-4). Bu teorinin öncüleri *Comte*, *Spencer* ve *Durkheim*'dir ve bu teoriyi geliştiren isimler *Parsons* ve *Merton* olmuştur. *Sistem*, *işlev*, *açık ve gizli işlev*, *denge*, *konsensüs*, *kalıp değişkenler* bu kuramda temel kavramlardandır.

Fonksiyonalist kuram, sporu olumlu yönüyle değerlendirmekte ve toplum düzenine ve istikrarına verdiği katkıdan dolayı önemsemektedir. Spor, yaşama bir örnek olarak, yarışma ve mücadelenin değerli olduğunu göstermekte ve uluslararası spor yarışmaları sayesinde vatanseverlik gibi değerler güçlenmektedir.

Nasıl insan organları ve toplumdaki kurumlar bir uyum ve iletişim halinde çalışmalıdırlar. “Sosyo – kültürel çevre bu kurumlardan nasıl bağımsız değilse, spor da o toplumun ilgi ve beğenisine her zaman açıktır. Spora yönelme bu kurumlardan bağımsız olunmadığı için gerçekleşmektedir” (Kılıcıgil, 1998: 25).

Scaefere'e göre, “bu teori sporu, ‘ritüelleri ve seremonileriyle yarı-dinsel bir kurumu andırmakta ve toplumun ortak değerlerinin pekişmesine katkıda bulunmaktadır. Gençlerin yurttaşlık duygularının canlanmasını, rekabeti ve mücadeleyi öğrenmelerini temin etmekte; insanların beden ve ruh sağlığına destek olmaktadır. Gerek seyircinin, gerekse bizatihi sportif faaliyete katılanların saldırganlık enerjisini, toplumca kabul edilir bir yöne kanalize etmekte; sosyal ilişkilerinin gelişmesine ve yalnızlık hislerinin azalmasına yardımcı olmakta;

böylece toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir. Geleneğin kuvvet bulmasına, değerler üzerinde uzlaşmaya ve istikrara hizmet etmektedir” (Aktaran: Amman, 2000: 133-134).

2.9.2. Sembolik Etkileşim Kuramı ve Spor

Sembolik etkileşimcilik, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Amerikan sosyolojisi yaklaşımı ve toplumu bireylerin gündelik yaşamındaki sembolik etkileşimlerin bir ürünü olarak bireyin davranışlarının toplumsal yönlerini araştıran ve sosyalizasyon sürecini inceleyen sosyal psikoloji alanındaki çalışmalardan etkilenecek ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Belirtmek gerekir ki, sembolik etkileşimcilik toplumun aktif, yapıcı, yaratıcı ve yorumlama kabiliyeti olan bireyin, gündelik yaşamda sembolik etkileşim ve iletişim aracılığıyla her gün nasıl inşa edildiğini açıklamaya çalışır. Sembolik etkileşimci bakış açısının, sosyoloji kuramının gelişiminde önemli bir rol oynayan George Herbert Mead tarafından geliştirildiği ve bu bakış açısının daha sonra sembolik etkileşimcilik olarak adlandırıldığı öne sürülür. “Mead bütün olarak toplumları çalışmaktan çok, küçük ölçekli toplumsal süreçleri çözümlemeye daha fazla önem vermiştir” (Ritzer, 2011: 370-371). Bu teorinin öncüleri *Mead, Cooley, Blumer* ve *Goffman*’dır. *Benlik, sembol, anlam, ayna benlik, rol alma, genelleştirilmiş öteki ve kolektif eylem* sembolik etkileşimcilerin kullandıkları temel kavramlardandır.

Amman (2000: 139)’a göre, sembolik etkileşimcilerin “sporla ilgili çalışmalarının, sporcu kimliği, spora yüklenen anlamlar, spor eksenli grupların ve alt kültürlerin oluşum süreçleri, spordaki karar mekanizmaları ve benzeri mikro sosyolojik konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kuramı sporun makro toplumsal süreçlerle ilişkilendirilmesinde başarısız kalmakta ve bu yönüyle eleştirilmektedir”.

Bu kurama göre “her insan spor olgusundan farklı etkilendir, kimi seyircidir, kimi aktiftir. İnsanlar birbirlerini taklit ederek spora yönelebilirler. Her bireyin sosyal

çevresinin farklı farklı olması nedeniyle, farklı amaçlarla farklı sonuçlar alma amacıyla spora yönelmeler gerçekleşmektedir” (Kılıcıgil, 1998: 26).

Bu kuram sporu insanların birbiriyle kurdukları etkileşimle açısından önemsemektedir. Sembolik etkileşimcilikte anlam atfetme (anlamlandırma ve yorumlama) sembollere ve etkileşim süreçlerine önem arz etmektedir. Çalışmada Traxtor taraftarlarının sembollere verdikleri anlamlar ele alınacaktır. Bunun yanı sıra taraftarların birbirleriyle kurdukları etkileşim süreçleri kendilerini bir guruba dahil etmelerine yol açmaktadır. Bilindiği gibi etnik kimlikler bireyler arasında kurulan etkileşim süreçlerinde inşa edilmektedir. Bu anlamda taraftarlar arasındaki etkileşim süreçleri “ben” ve “öteki” nin sınırlarını belirlemekte etkili olmaktadır. Bu süreçte dışlama ve dahil etme dinamikleri önem kazanmaktadır. Aynı kültürel, etnik ve taraftarlık kimliğini paylaşan bireylerin stadyumda kurmuş oldukları etkileşimler ait oldukları kolektif kimliğe bağlılıklarını desteklemektedir.

Bu bağlamda sosyal bilişsel yaklaşıma göre, insanlar doğdukları toplumun ve çevrenin kendileri için, daha o doğmadan hazırladığı bir ilişkiler ağı içersine ve önceden hazırlanmış bir semboller dünyasına katılırlar. Böylelikle, toplumun ona sunduğu bilişsel yol haritalarını kullanarak dünyayı anlamaya çalışır. Toplum, kişilere sembolleri verirken, aynı zamanda bu sembolleri nasıl yorumlaması gerektiğini de iletir. Sonuçta, bireylerin dünyayı algılama biçimleri olan algı çerçeveleri oluşur. Ancak bu algı çerçeveleri o toplumun tecrübe, inanış ve değer sistemleriyle ve kişisel yaşam tecrübesiyle sınırlıdır.

Algılama farklılıkları, zaman içersinde karşılıklı etkileşimler yoluyla form değiştirebilir. Toplamlar veya bireyler farklı bir algı çerçevesine sahip toplamlar veya bireylerle karşılaştıklarında üç şekilde tepki verebilirler. Birinci olarak, farklı algılamayı kabul edebilirler, ikinci olarak bunu reddedebilirler, üçüncü olarak da farklılıkları kendi sistemleri içersinde uyumlaştıracabilirler (Sarıbay, 1998: 41). Bu türden karşılaşmalarda gelişmiş düzeyde etkileme gücüne sahip olan taraf, kendi algı çerçevesini benimsettirebilmek için daha avantajlıdır. Her türlü kitle iletişim teknolojilerini, propaganda tekniklerini, kültürel asimilasyon, askeri ve ekonomik etki araçlarını harekete geçirerek, karşılaşmanın sonucunda elde

edilebilecek ganimetlerin çok daha büyük oranlarına sahip olabilecektir. Algi çerçevelerinin bir diğerine benimsetilmesi uğraşısı iktidar mücadelesinde kullanılan bir araçtır.

2.9.3. Çatışma Kuramı ve Spor

Çatışma kuramı teorisyenlerinin en çok vurgu yaptıkları temel kavramlar *çatışma*, *çelişki*, *değişme*, *baskı*, *güç*, *otorite* ve *çıkar* olmaktadır. Başlıca temsilcileri *Veblen*, *Park*, *Dahrendorf*, *Coser*, *Mills*, *Reisman* ve *Rex'dir*. Çatışma kuramcıları diyalektik materyalizmin büyük temsilcisi olan Marx'tan oldukça etkilenmişlerdir. Klasik sosyoloji teorileri gibi fonksiyonalizm ve çatışma kuramları toplumu makro düzeyde ele almakta, buna karşılık küçük grupları ve bireyleri ihmal etmektedirler (Günay, 2006: 518-519). Çatışma kuramı, sporu hakimiyete ve güç sahibi olanlara yaptığı katkılar açısından inceler (Amman, 2000: 134). Bu durum çatışma kuramının eleştirilmesine yol açmaktadır.

Çatışma teorisi Marx'ın sınıf çatışması, yabancılaştırma ve ideoloji tezlerinden ilham alarak, sporu, yanlış bilinçle kitleleri pasifize eden sosyal bir olgu olarak görmektedir. Devleti hedef gösteren bu teoriye göre; kapitalizm eğlence adıyla süreç içerisinde kendi ideolojisini sistematik bir şekilde yeniden üretmektedir. Bu bağlamda spor bir nevi iktidar değerinin taşıyıcısı olmaktadır. Marksist yaklaşım açısından; devlet, boş zaman faaliyetlerini eğer bir düzen içerisine alamazsa sosyal dengenin tehlikeye gireceğini düşünmekte ve bu yüzden serbest zamanı kontrol altına almak istemektedir. Bu kontrol mekanizmasında hedef kitle, işçi sınıfı ve dar gelirli olarak görülmüş ve onların bu 'eğlence' faaliyetleriyle, enerjilerini tüketmeleri ve 'deşarj olmaları' bilinçli bir politika ile yürütülmektedir. "Bu kitlenin boş zaman faaliyetlerini 'düşünce ve beden' arasındaki ilişkiyi temel alarak daha rasyonel rekreasyon faaliyetlerini desteklemeye çalışan sistem, sporu düşünce ve beden arasındaki ilişkide ana hareket noktası olarak görerek, yeni spor tesisleri açarak bu tesislerin girişini düşük ücretle alt gelir gurubuna sunmaktadır. Özellikle işsizler ve alt gelir gurubunda olanlar sporla ilgilenirse şiddet, ayaklanma ve politik başkaldırıyla ilgilenmeyeceklerdir" (Arık, 2004: 118-119).

Çatışma teorisinin spora yaklaşımı ‘sporum bir afyon, halkı uyutma aracı’ olduğu yönündedir. Çatışma teorisyenleri “daha çok sporun toplum üzerindeki sosyal yalıtılma, yabancılaşma, sömürü, kontrol ve bireylerin manipüle edildiği alanlardaki ticarileşme, milliyetçilik, militarizm, cinsiyetçilik gibi olumsuz etkileri üzerinde odaklanmaktadırlar” (Kayaoğlu, 2000: 2).

Marksist yaklaşıma göre, spor insanların duygu ve enerjilerini yatıştırıp ve düzenli bir şekilde bireylerin arzu ve heveslerini zararsız kanallarla akıtılmasına araç olmaktadır (Arık, 2004: 119).

Coser çatışmanın bütün toplumlarda var olduğunu ve de bütün toplumların çatışmadan kurtulmak için gerginlikleri ve düşmanlıkları kanalize edecek mekanizmalar oluşturma yoluna gittiklerini belirtir. Bu mekanizmalar genellikle düşmanca duyguların ve saldırgan eğilimlerin yapıyı parçalamadan dışarıya atılmasını sağlayan “emniyet süpabı” kurumları (“safety-valve” institutions) aracılığıyla işlerler. “Emniyet süpabı” kurumları aracılığıyla yapı içerisindeki mevcut sorunlar, güç ve otoritenin dengesiz dağılımından kaynaklanan ve yapı çözücü etki yaratabilecek eşitsizlikler dile getirilir ve ortaya çıkarılır; böylelikle gerginliklerin ve düşmanlıkların yapıyı parçalamadan dışarıya atılması sağlanır. Bu bakımdan, “emniyet süpabı” kurumları bir anlamda “havanın temizlenmesi” işlevi görürler” (Poloma, 2011: 115-116).

Futboldaki duyguların heyecanlı bir şekilde dile getirilmesi ve orada karşı takım taraftarlarıyla olan çatışmalar veya sisteme karşı itirazlar emniyet supabı işlevini görmektedir. Böylece daha büyük çatışmaları engellemektedir.

2.9.4. Eleştirel Kuram ve Spor

Siyaset bilimi ve felsefe söz konusu olduğunda adı mutlaka anılan ve anılması gereken bir oluşumdur Frankfurt Okulu. İki büyük yıldırıcı savaş döneminin arasında kurulan ve insanlığın yönelimleri ile ilgili her türlü bilgi ve birikimi, kendi anlıksal süzgeçlerinden geçirerek farklı çözümlemeler ve açıklamalarla gün yüzüne çıkarmaya çalışan çeşitli entelektüellerin 1923’te Toplumsal

Araştırmalar Enstitüsü'nde toplanmasıyla temelleri atılan bu felsefe ekolü, sonradan Horkheimer'ın 1930'da enstitü yöneticiliğine atanmasıyla bugün Frankfurt Okulu olarak bildiğimiz kurumsal biçimini almıştır.

Frankfurt Toplumsal Araştırmalar enstitüsü'nün 1923'ten 1970'lere uzanan tarihinde hem Enstitü'nün hem de üyelerinin ilgi alanlarında farklılaşmalar olmuştur; bu nedenle Frankfurt Okulu'nu anlamlandırmak için farklı dönemlemeler yapılmaktadır. Frankfurt Okulu'nun, Carl Grünberg'in yönetimi altında, kurulduğu ilk dönemlerdeki amacı disiplinler arası incelemelerle birlikte işçi hareketi üzerine toplumsal ve tarihsel araştırmalar yapmaktır. Dolayısıyla Frankfurt Okulu, Marx'ın düşüncelerini gözden geçirmeyi, yeniden yorumlamayı ve kendilerini kapitalizm eleştirisine adanmış muhalif Marksistleri bir araya toplamayı amaçlıyordu. İlk yıllarda Lukacs, Korsch gibi isimler enstitü çalışmalarına katılmış olmalarına karşın, parti çalışmalarından dolayı enstitüde aktif bir çalışma üstlenmemişlerdir. Grünberg'in ölümü üzerine 1928'de müdürlüğü kısa bir süre Pollock üstlendi. Daha sonra ise Pollock'un yakın çalışma arkadaşı olan Horkheimer profesörlük unvanını alarak, 1930-1958 yılları arasında enstitü müdürlüğünü yürüttü. Horkheimer'ın 1958'de emekli olması üzerine ise Adorno on yılı aşkın bir süre enstitünün yöneticiliğinde bulundu. Horkheimer döneminde enstitü'nün çalışma sahasında gözle görülür bir farklılık oldu; özellikle kapitalist toplumun gelişiminin kültürel boyutları üzerine yoğun çalışmalar yapılmaya ve rasyonellik üzerinde durulmaya başlandı. Dolayısıyla, Frankfurt Okulu'nun en parlak ve kurumsal dönemini Horkheimer yönetiminde geçirdiğini söylemek yanlış olmasa gerektir (Bağce, 2010: 7-8).

Frankfurt Okulu daha çok Marx'ın ekonomi politiği eleştirisi'ndeki diyalektik eleştiri anlayışını tercih eder. Bu teorinin temel kavramları, *teknolojik rasyonelite, negatif diyalektik, kültür endüstrisi, kitle kültürü, meşruiyet krizi, iletişimsel eylem, yaşantı-dünyası ve sistemdir*.

Frankfurt Okulu teorisyenleri, sporu da kapitalizm sisteminin insanlar üzerinde uyguladığı bir özdeşleşme mekanizması olarak görürler. "Bu düşünürler sporu, insanların bastırılmış özlemlerinin katalize edildiği avutucu bir faaliyet olarak

görmüşlerdir. Onlara göre kapitalizm, insanları, sistemle özdeşleşmelerini sağlayan çeşitli ödüllendirme mekanizmalarıyla kimliksizleştirmeyi başarmaktadır. Bu mekanizmalar arasında spor da vardır”(Amman, 2000: 136).

Eleştirel teorinin önemli isimlerinden birisi olan Marcuse “sadece bir sporun olduğunu ve bunun ‘burjuva sporu’ olduğunu ileri sürmüştür. Onlara göre kapitalist sistem içinde spor, gelişmenin değil yalnızca yabancılaşmanın aracı olabilmektedir. Sporcu ise ‘kendisi’ olmamakta, sistemin kurumlarının ezdiği bir zavallı, kapitalist çarkın bir parçası haline gelmektedir”. Spora yönelik eleştirel bir görüşe sahip olan Marksist sosyolog Lefebvre: “Sporun spor olabilmesi için, birkaç şampiyon ve binlerce, milyonlarca, milyarlarca seyirci yeterlidir” demektedir. Ona göre “kimliklerini terk ederek stadyumlara giren ve bir yöne doğru uluyan makinelere dönüşmüş delillerden’ söz etmekte ‘tarafın üçüncü bir kişi aracılığıyla spor yapmasını ve çalgınca davranmasını’ ilginç bir yabancılaşma olayı olarak görmektedir. Ona göre spor ‘görünüşte yanılsamayla bağdaşmaz bir faaliyettir; ama, hakikatte günlük hayatın telafisi olan tersyüz edilmiş bir hayal’dir” (Amman, 2000: 137).

Bu teoriye göre spor, hakimiyetin hizmetinde olan bir alandır. Spor, her etnisiteden, ırktan, cinsiyetten, cinsel yönelimden, din ve toplumsal sınıftan bireylerin özgürce katılabildikleri, söz hakkına sahip olabildikleri bir alan değildir.

2.9.5. Feminist Kuram ve Spor

Özellikle 1960’lı yıllardan itibaren yükselen kadın hareketlerinin de etkisiyle, cinsiyet farklılığının toplumsal yansımaları sayısız araştırmaya konu olmuştur. Cinsiyet farklılığı, kimi feminist görüşlerin erkek egemen dünyanın “yeniden üretiminin” örtülü aracı olarak gördükleri ve reddettikleri bir olgu olan, spora da yansımaktadır (Amman, 2005: 113).

Spora ilişkin feminist teori çalışmalarının çoğu yarışma sporlarında gerçekleşen cinsiyetçi durumlar üzerinde durmaktadır. Liberal feministler sporcu kadınları cinsiyetçi ayrımı aynı şekillerde tecrübe eden homojen bir grup olarak ele

almaktadırlar ve ayrımcılığın eşit fırsatlara sahip olmamaktan ileri geldiğini düşünmektedirler. Daha sonra bu çerçeve genişletilerek (kadının kurtuluşu temelli bir bakış açısı ile) post-endüstriyel toplumlarda sporun cinsiyetçi güç ilişkilerine nasıl katkıda bulunduğu incelenmiştir. Bu incelemeler daha çok Marksist, kültürel, sosyalist eleştirel teorilerin kapsamındadır. Feminist çalışmalar ayrıca sporun kadını güçlendiren boyutuna da vurgu yapmaktadırlar. Son zamanlarda ise radikal feminist söylemlerin rastlandığı postmodernist, post yapısalcı (örneğin; Hall, 1996) daha yeni feminist teorik çerçeveler dikkat çekmektedir (Pelak, 2005). Ayrıca liberal söylemlerden günümüze gidildikçe feminist söylemlerin, kadın sporcuların –ırk, yaşadığı bölge, renk, din, v.s.’den başka ayrıca spora katılım biçimlerinden kaynaklanan farklı geçmişlerinden dolayı- toplumsal cinsiyet kimliklerinin farklılık ve tutarsızlıklarına dikkat çekme eğiliminde oldukları görülmektedir (Yaprak, 2006: 147).

3. BÖLÜM

İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NE GENEL BİR BAKIŞ

3.1. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Resmi adı İran İslâm Cumhuriyeti ve başkenti Tahran'dır. Yüzölçümü: 1.648.195 km² dir.⁴ Coğrafi durumu bakarsak Ortadoğu ülkesi olarak tanınan İran, kuzeyden Azerbaycan, Ermenistan ve Türkmenistan, doğudan Afganistan ve Pakistan, güneyden Basra ve Umman körfezleri, batıdan da Irak ve Türkiye ile çevrilidir.⁵

İran İstatistik Merkezi'nin yaptığı açıklama üzerine bu ülkede nüfus sayısı 2012 yılında 77 milyon 176 bin 930 kişiye ulaşmıştır.⁶

İran'da dayatılan dil Farsça olmasına rağmen, İran'ın nüfusu farklı etnik gruplardan oluşmaktadır. Türkler, Farslar, Araplar, Türkmenler, Lorlar, Kürtler, Beluçlar ve diğer etnik gruplar İran'ın 77.000.000 nüfusunu oluşturmaktadırlar.

İran nüfusunun etnik dağılımı hakkında tam olarak sağlıklı bir çıkarım yapılamamasının yanı sıra İran'daki etnik topluluklarla ilgili sağlıklı bilgilerin elde mevcut olmaması, konunun değerlendirilmesinin önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. İran'da nüfus sayımlarında yıllardan beri etniklik söz konusu olmamış, sayımlar eyaletlere göre düzenlenmiştir. Bu nedenle güvenilir ve resmî istatistiklerin bulunmayışı, tabiatıyla incelemeye ve objektif değerlendirmelere tam olarak imkân vermemektedir (Güneyli, 2002: 125).

Amerikan Haber Alma Teşkilatı (CIA)'nın 2012 yılı verilerine göre 78,868,711 olan İran nüfusunun % 61'i Fars, % 16'sı Azerbaycan Türkü, % 10'u Kürt, % 6'sı Lur, % 2'si de Türkmen, % 2'si Arap, % 2'si Beluçlar ve %1'i ise başka etnik gruplardan oluşmaktadır. İran'da birçok etnik topluluk birlikte yaşamaktadır ve

⁴ . http://www.mongabay.com/igapo/world_statistics_by_area.htm

⁵ . <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

⁶ . <http://www.amar.org.ir>

halkının neredeyse %50'si İran orijinli değildir. Etnik bakımdan en büyük grubu Azerbaycan Türkleri oluşturmaktadır. Bu oran tahmini olarak 14-21 milyon Azerbaycan Türkü ile nüfusun %20 ile %30'unu oluşturmaktadır (Shaffer, 2002: 222–223). İran nüfusunun 2015'te 82.1 milyon, 2030'da 98 milyon olacağı değerlendirilmektedir (Cankara, 2004: 31).

İran'da yaşayan Türklerin nüfusu ile ilgili kesin bir rakam verilmemektedir. Verilen rakamlarda Türk nüfusu en az 20 milyon, en çok 35 milyon olarak gösterilmektedir. İran'daki Türklerin nüfusu 25 milyondur (Sarrafı, 1999: 61; Aktaran: Heyet, 2004). Dünya Bankası Ülke Profilleri veri tabanına göre 66,1 milyonluk İran nüfusunun %42'sini Türkler oluşturmakta olup, bu oran da yaklaşık 25 milyonluk bir Türk nüfusunu göstermektedir (Ütük, 2002: 10; Aktaran: Heyet, 2004).

İran'ın Dış İşleri Bakanı Ali Akber Salehi'nin söylediğine göre Türkler İran'da, nüfusun %40'ını oluşturmaktadır.⁷

Genel nüfus içerisinde Farsça dilini konuşanların oranı % 53, Farsçadan sonra ikinci sırayı alan Türkçe konuşanların oranı ise % 18'dir (bk. CIA-The World Factbook). İran istatistik Kurumu tarafından açıklanan "İran Hane Halkı Sosyo-Ekonomik Durumu" verilerine göre, "Azerbaycan Türkçesi'nin⁸ konuşulma oranı %23,3'dür (Aktaran: Riaux, 2008). Azerbaycan Türkçesi konuşanların sayısının otuz beş milyona yaklaştığı ve nüfuslarının Farslar'dan fazla olduğu da ileri sürülmektedir (Aktaran: Eker, 2008: 187, bk. Rehimlioğlu, 2001: 341).

Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yer ülkenin kuzeybatısında olarak Azerbaycan adlandırılan bölge ve etrafında, Tahran ile birlikte Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin Tebriz, Sarab, Ahar, Merend, Bunab, Shabestar, Batı Azerbaycan Eyaleti'nin Urmu, Hoy, Salmas, Makı, Şot, Tikan Tepe, Qoşaçay, Sulduz, Erdebil Eyaleti'nin Erdebil, Moğan Bölgesi, Xiyav, Zencan Eyaleti,

⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=Vc9WJ9U2uHo>

⁸ Azerbaycan Türkçesi tabiri bu çalışmada, İran coğrafyası içerisinde bir etnik grup olarak yaşayan Türklerin kullandıkları Türkçe olarak kullanılmıştır. İran'da konuşulan Türk dilleri ve Oğuz ağızları için bakınız; 23 Kasım 1987 günü Türk Dil Kurumunda Prof. Dr. Gerhard DOERFER yaptığı konuşması; İran'da Türkler, Türk Dili, TDK Yay., Sayı: 431, Kasım 1987,

Hamedan, Qazvin ve Qum Eyaleti'nde yaşayan Türkler en büyük etnik topluluktur. Azerbaycan Türkleri dışında Kaşkaylar, Fars Eyaleti: Şiraz, Firuzabad, Faraşbend, Kazerun, Abadeh ve Semirom'da Türkler yaşamaktadır Türkmenler ise Gülistan Eyaleti'nde Günbed-i Kavus ve Bender-i Türkmen'de yaşamaktadır.⁹

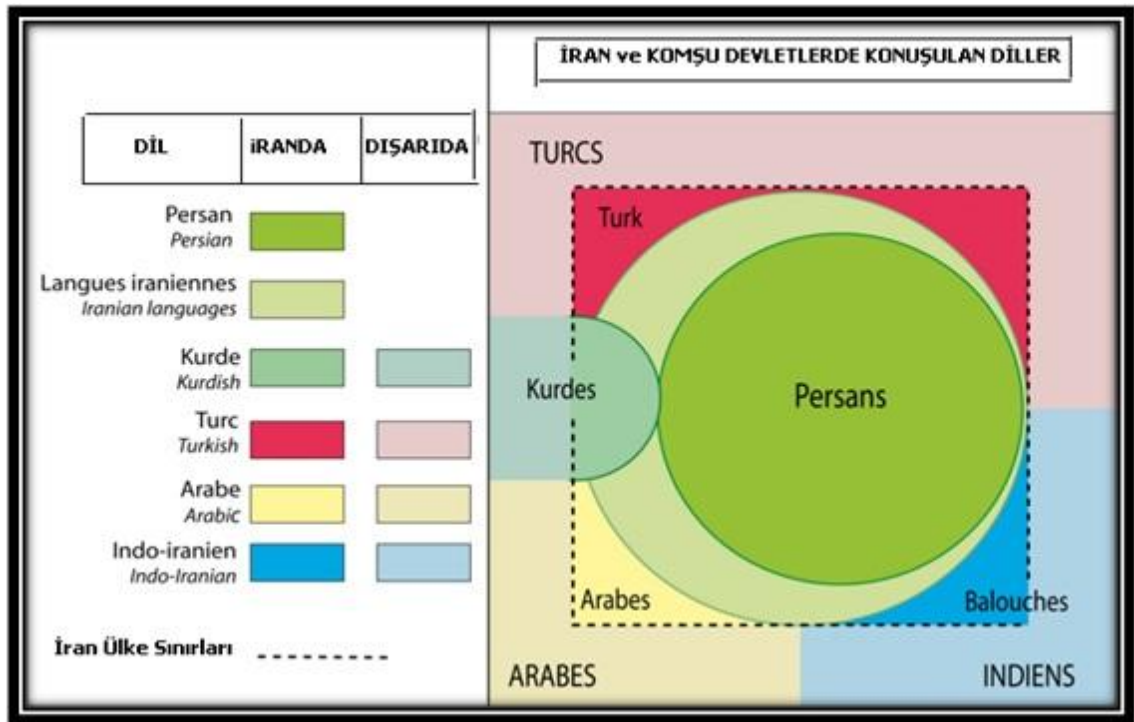
Harita 2: İran Haritası (www.lib.utexas.edu/maps/iran.html)

⁹ Harita 1. ve 2. Bk.

Yönetim şekli açısından bakıldığında İran'da 1979 yılında Şah Rejimine karşı gerçekleştirilen devrimden sonra Caferi ilkelerine dayalı bir İslâm Cumhuriyeti kuruldu. Buna göre ülkede On İki İmam'ın temsilcisi sayılan velayeti fakih, en büyük dini önder sıfatıyla bütün yürütme ve yasama işlerinde son söz hakkına sahiptir. Yasama organı 290 üyeli İslâm Şura Meclisi'dir.¹⁰

İran halkının %89'u Şii Müslüman, %10'u Sünni Müslüman, %1'i diğer din mensuplarından oluşmaktadır. Diğer dinlere mensup gruplar; Hristiyan Araplar ve Ermeniler ile Zerdüş, Sih-Hindu, Musevi ve Yezidi topluluklardır (Attar, 2004: 40).

Şekil 3'te İran ve komşu devletlerde konuşulan diller hakkında bilgi sunulmaktadır. Ülke sınırları içerisinde Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Kürtçe, Arapça, Beluç ve Farsça gibi dillerin yanı sıra çeşitli küçük etnik gruplara ait dillerde konuşulmaktadır. Coğrafi alanda olan bu toplumsal etkileşimin dil üzerindeki etkisini bu şekilde görmek mümkündür.

Şekil 3: İran ve Komşu Devletlerde Konuşulan Diller (www.cia.gov)

¹⁰ <http://www.electionguide.org/country.php?ID=103>

“Çok uluslu ve çok dilli (Türk, Arap, Beluç, Fars, Lor, Kürt) İran coğrafyasının kuzeyinden güneyine, batısından doğusuna irili ufaklı adacıklara Türkçe çeşitli şekiller ve formlarıyla yayılmıştır. İran’ın otuz bir bölgesinin (eyaletinin) hemen hemen tamamında Türkçe’nin bir değişkesi konuşulmaktadır” (Eker, 2008: 187). Bilindiği üzere Türkiye ve Azerbaycan sınırı İran sınırlarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu komşuluk aynı zamanda ülke içerisinde konuşulan dillerin kaynaşmasına da sebep olmuştur.

Dil ortak kültürel mirası ve değerleri oluşturmaktadır. Kimliğin oluşumunda da dil bu birleştirici rolünü devam ettirmiştir. İran nüfusunun etnik dağılımı hakkında tam olarak sağlıklı bir çıkarım yapılabilmek için İran’da dil kullanım oranlarının niceliksel yönü değerlendirilmiştir. Esas olarak merkez Tebriz olmak üzere, İran’ın kuzeybatısında, Doğu ve Batı Azerbaycan ile Azerbaycan’ı kuşatan Erdebil, Zencan, Gilan şehirleriyle Hemedan şehrinin kuzeyinden, kuzeybatıya doğru Urumiye, Hoy ve Makı üzerinden Türkiye’nin Nahcivan sınırına değin İran Türkleri’nin yaşam alanı uzanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, İran adı kullanılmaya başlanmıştır. Bir yandan Aryan köklerine bir gönderme, bir yandan da farklı etnik grupları şemsiyesi altına alan bir çatı kavram (üst kimlik) yaratmak amacıyla; böylelikle Türk, Arap, Fars; Yahudî, Hıristiyan vb. etnik kökenlere ve farklı inançlara mensup vatandaşların tamamı İranlı hâline getirilmesi amaçlanmıştır. İran adı da ‘General Rıza’ yani Rıza Şah’ın toplum mühendisliğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. 1935’e kadar İran adlı bir ülke tarihte olmamıştır (Aktaran: Eker, 2008; bk. Yarshater, 1992).

3.1.1. İran’daki Türkler

Abbassiler devrinden itibaren Selçuklular, Harzemşahlar, Moğollar, Akkoyunlular, Safeviler, Afşarlar, Kaçarlar vasıtasıyla 1925 yılına kadar aralıksız 1000 yıl İran coğrafyasına hakim olan Türkler, 1925 yılında Rıza Pehlevi’nin İran’daki son Türk Hanedanlığı olan Kaçar Hanedanlığı’nı devirmesi neticesinde Farsların

hakimiyeti altına girmiştir (Özcan, 2007: 47). İran, 1828 yılında Türkmençay Antlaşması ile Araz Nehri'nin kuzeyindeki topraklarını Rusya'ya terk etmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın işgali ile Azerbaycan, Kuzey ve Güney Azerbaycan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Rusya'da Bolşevik, İran'da Pehlevî rejimlerinin yönetimde söz sahibi olmasıyla iki kardeş ülke arasındaki ilişki kısmen sürse de bu dönemlerden sonra Stalin'in ve Pehlevî rejimlerinin asimilasyoncu siyasetleri (Rehimoğlu, 2001: 349) ve üstüne üstün Soğuk Savaş süreci iki Azerbaycan arasındaki sınırlı ilişkileri fiilen kesmiş, toplumsal ve kültürel ayrımları belirginleştirmeye başlamıştır (Balbay, 2006: 121). Araz Nehri'nin güneyinde kalan Azerbaycan'ın, jeopolitik konumu gereği Rusya ve Türkiye ile coğrafi bir komşuluğun olması Batıdan ve kuzeyden gelen değişim dalgalarının İran'ın bütününe aktarılmasında, bir köprü görevi üstlenmesini sağlamıştır.

Coğrafi açıdan bakıldığında Türkler İran'da, esas olarak Doğu Azerbaycan (Tebriz), Batı Azerbaycan (Urmu), Erdebil, Zencan, Hemedan, Kazvin, Merkezi (Erak), Tahran, Kum, Gilan (Reşt) ve Kürdistan illerinin (eyaletleri) tamamında veya ülkenin içine doğru uzayan bölgenin büyük bir kısmında yaşamaktadırlar. Bir başka deyişle birbirine bağlı olarak tanımlanan bu kentlerin etrafında yaşayan halk çoğunlukla Türk'tür (Attar, 2004: 39- 45).

Bu coğrafi komşuluk ve ortak tarihsel geçmişe rağmen gerek Fars gerekse de Türk etnik kimliklerinin kökenleri hakkında tartışmalar devam etmektedir. Örnek olarak İran resmi literatüründe İran'da Türkler, eski Oğuzca'yı konuşan Farslar olarak kabul edilmektedir (Kalafat, 2001: 227). Pan-İrancı görüşte, Azerbaycan Türkleri'nin, Farslarla aynı soydan geldiği ve bu soyun Ari ırkı olduğu iddia edilerek Ariler her vasıta ile övülüp abartılmıştır. Arilik gurur kaynağı, Türklük ise vahşilik, barbarlık olarak tanıtılmıştır. Bu düşüncayı kabul eden bazı Türkler kendilerini Ari soylu saymaktadır (Kaygısız, 2012). Fars milliyetçilerine göre ise, Azerbaycanlılar Türk değil Azeri'dir ve Kuzey Azerbaycan tarihinde hiçbir zaman Azerbaycan olarak geçmemiştir. İran sınırları içinde bulunan "Güney Azerbaycan" ise gerçek Azerbaycan olarak tarihte geçen yerdir. "Kuzey Azerbaycan" isminin verilmesinin sebebi, Pan-Türkistlerin Türkiye'nin desteğiyle

İran'ı parçalayarak "Büyük Azerbaycan"ı kurmak istemeleridir. İran'ın Azerbaycan algılaması bu şekildedir. Azerbaycan'a yönelik politikalarının temelini, bu ana düşünce etrafında oluşturmaktadır.

İran'ın Azerbaycan algısına karşılık, günümüzde dinî, siyasî hatta askerî bürokraside, en üst derecedeki makamlarda çok sayıda Türk kökenlinin bulunması vb. 'subap'¹¹lar nedeniyle, Azerbaycan Türkleri'nin yoğun bir tehdit algılaması ve bugün için İran'dan güçlü bir ayrılma talebini önlüyor. Ancak bu iç içelik, Türk ve Fars toplumlarının bütünüyle kaynaştığının bir kanıtı değildir (Aktaran: Eker, 2004: 185).

Kuzey Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Güney Azerbaycan Türkleri'nin eylemlerinde artış ve İran'ın, güçlü bir Azerbaycan'ın ülkesinde bulunan Azerbaycan Türkleri'ni etkileyebileceği düşüncesi, Azerbaycan'a karşı daha fazla nüfuz edebilme politikasını beraberinde getirmişti (Sarrafı, 2006: 184; Aktaran: İğdır, 2006: 84).

Bu politikanın günlük yaşamda yansımaları olarak; bir yandan uygulanan asimilasyon politikası ve baskı süreçleri eğitim, kültür, spor ve devlet kurumlarında çalışmakta bir engel olarak kendisini göstermiştir. Eğitim dili olarak Farsça'nın kullanıldığı İran'da bir Türk'ün devlet kademelerinde yükselmesi, Molla rejimine bağlılığına, İranlılığı benimsemesine ve Milliyetçilik yerine İslam ümmeti anlayışına sahip olup olmamasına bağlı bırakılmıştır. Bu nedenle devlet kurumlarında yer alan Türkler, ulusal kimliklerini gizlemek için çaba harcamaktadırlar (Kaygısız, 2012). Bir diğer asimilasyon biçimi olarak da Azerbaycan ismini taşıyan eyaletlerin sınırlarının daraltılması ve coğrafya adlarının değiştirilmesidir. 1993 yılında 36.000 km²'lik bir bölge, Doğu Azerbaycan'dan kopartılarak, Erdebil eyaleti kurulmuş, 1994 yılında da Zencan

¹¹ Emniyet Supabı: Emniyet supabı kavramını ilk kez ortaya atan Lewis Coser, çatışma yoluyla grubun korunmasını sağlayacak mekanizmalar olarak tanımlanmıştır. Emniyet supabı bir düdüklü tencerenin kapağı gibi değerlendirilebilir. Yüksek sıcaklıkta genişerek basınç altında patlama noktasına gelen su buharı, kapaktaki bir subap sayesinde kontrollü olarak dışarı atılır. Aynı örneği toplum üzerinde değerlendiren Coser, toplumsal kurumlara ait ve ya üye olma ihtimalinin bulunmasının bir anlamda toplumda siyasal iktidara karşı uygulanabilecek baskıyı çatışma olmadan engellemesini sağlamaktadır. "Düşmanlıkların bırakılması için bir çıkış yolu olarak tanımlamıştır (Poloma, 2011: 116).

eyaletine bağılı sanayi şehri Kazvin, Azerbaycan Türkleri'nin gösteri ve protestoları arasında Zencan Eyaleti'nden kopartılarak yeni bir eyalete dönüştürölmek istenmiştir (Balbay, 2006: 122).

Eğitim alanındaki baskılara bir örnekte Nisan 1995'te Tebriz ve Urumiye Üniversitelerinde okuyan Azerbaycan Türkü 800 öğrenci, bir dilekçe ile İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın 15. maddesinde azınlıklara tanınan kültürel hakların İran'daki Türklere de verilmesini istemesi sonucu, İran yönetimi bu isteğe, 800 öğrenciyi tutuklayıp beş ila yirmi yıl arasında cezaya çarptırarak yanıt vermiştir. Siyasi ve kültürel haklar isteyen İran Türkleri, siyasi suçlu değil, kaçakçı olarak kabul edilip cezaları infaz edilmiştir. Bu şekilde 25.000 Türkün tutuklanıp cezalandırıldığı belirtilmektedir (Balbay, 2006: 121; Aktaran: Kaygısız, 2012). Bu baskıların yanı sıra Türkçe olan yer, bölge ve insan isimleri değiştirilmiş ve Türkçe isim koymak yasaklanmıştır (Güneyli, 2005: 74).

3.2. İRAN'DAKİ TÜRKLERDE KİMLİK ALGISI

Bu araştırmada İran'da Türklerin zaman içerisinde canlanmaya başlayan ve günümüzde de git gide artan ve üzerinde vurgu yapılan Türk kimliği ele alınmıştır. Avrupa'da 1789'da başlayan milli akımların Güney Azerbaycan Türkleri arasında yaklaşık yüz yıldan aşkın bir gecikmeyle görülmesinin çeşitli sebepleri vardır.

Aydın'ın (1999: 12), görüşüne göre, kimliği oluşturan iki bileşen vardır. Bunlardan birincisi tanınma ve tanımlama, ikincisi ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama bireyin toplum içerisinde, toplum tarafından nasıl tanındığı ve kendisini nasıl tanımladığıdır. Bunun aracı ise dil ve kültürdür. Aidiyet ise bireyin kendini herhangi bir toplumsal gruba dâhil hissetmesiyle kendini gösterir. Burada önemli olan nokta şudur; her ne kadar toplum bireyi belli bir kimlikle tanımlıyorsa da, birey kendini söz konusu kimliği oluşturan topluluğa dâhil hissetmiyorsa, o kimliğe sahip olduğu söylenemez.

Kimlik yüzeysel olarak, kısaca kişilerin çeşitli büyüklükteki toplumsal grupların “kimsiniz, kimlerden siziniz?” sorularına verdikleri cevaplardır (Güvenç, 1993: 3). Ben kimim sorusuna verilen cevap, kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret eder (Aydın, 1999: 13).

Kimlik sorununun ortaya çıktığı ortam, insanın “kendisini ne olarak/neye dayanarak tanımladığı” ya da “kendisini diğerlerinden ayırt eden özelliklerin neler olduğu” sorularına dayanır. Kısaca kişinin “mensubiyet ve ait olma” konusundaki başvuru çerçeveleri, kimlik tutumunu belirleyen dayanaklardır (Güleç, 1992: 14).

Kimlik oluşumu sürecinde toplum, bireyin önüne birçok kimlik seçeneği sunar. Birey bu seçeneklerden bazılarını kendi istek ve iradesiyle seçip benimser. Bu noktada birey her ne kadar kimlik seçiminde özgür gibi görünse de, seçimi esnasında içinde yaşadığı toplumun değer yargılarından bağımsız kararlarda bulunamaz; zira bireydeki değerlendirme süzgecini oluşturan yine bireyin içinde yaşadığı toplumdur (Fromm, 1997: 2).

Maalouf (2011: 25)’a göre, kimlik bir çırpıda elde edilen bir şey değildir, yaşam boyunca değişir ve oluşur.

İran’da Türk kimliğinin canlanmasının ilk belirtileri yaygın olarak Pehlevi Hanedanı devrinden itibaren görülür. Çünkü bu dönemden önce o coğrafyalarda Türkler hâkim olmuşlardır. Bu kimlik duygusu ve daha doğrusu kimlik arayışı ilk olarak Kaçarlar döneminde gerçekleşmiştir. O zaman Osmanlı’daki meşruiyet hareketinden etkilenen bu demokrasi düşüncesi Tebriz’den başlayıp bütün İran’a yayılmıştır. 1920 yılında Şeyh Muhammet Hiyabani başkanlığında Tebriz merkezli Milli Hükümet kurulur. Uzun sürmeyen bu hükümet, istiklal amaçlı olmasa da ancak Türk merkezli bir hükümet olmuştur ve milletin kimlik ve Türklük bilincini gelecekteki olaylara hazırlamıştır. 1925 yılından sonra Pehlevi Hanedanı, Kaçarların 1780-1924 yılları arası iktidarından sonra iktidara geçiyor. Fars milliyetçiliğine sahip bu iktidar İran’da ki bütün etnik gruplara karşı ırkçı bir tutuma sahip olmuştur. Bu dönemde asimilasyon devlet politikası olmuştur ve bu asimilasyon süreci en çok Türkler üzerinde uygulanmaya başlamıştır. ırkçı

bir tutum sergileyen bu rejim, Türkleri aşağılama anlayışını açık bir şekilde toplumda sürdürmüştür. Tam bu dönemlerde rejimin Türklere karşı ayrımcılık ve asimilasyon politikalarının güçlenmesi ve Güney Azerbaycan'ın eski öneminin kaybedilmesi ile birlikte, Güney Azerbaycan'da kimlik arayışı ciddi şekilde başlamıştır. 1945 yılında Güney Azerbaycan'da bir dönem noktası olan, Tebriz merkezli Milli Hükümet Seyid Cafer Pişeveri önderliğine kurulmuştur. Bir yıl devam eden bu hükümet Güney Azerbaycan siyasi tarihi açısından çok önem taşımaktadır. Ana dilde okullar açmak gibi Türk milli kimliğinin istikrarı için önemli işler yapmıştır. Türklük duygusunun tekrar gündeme gelişi, fikir ve olgunluk kazanması, sosyal ve siyasi hayata dahil olmasının temele oturması Milli Hükümet dönemine aittir. İran İslam Devrimi'nden sonra Fars merkezli hükümet de Türkler üzerinde baskıları devam ettirmiştir. Devrimden sonra en önemli ayaklanmalar, Şariatmadari ve Tebriz Ayaklanması, 96 meclis seçimleri, Babek Kalesi Harekatı ve karikatür olayıdır. Bu ayaklanmaların hepsinde Türk kimliğinin canlanmasını görebiliriz. Bugün ise bu ayaklanmalar spor alanına dâhil olmuştur ve Traxtor Futbol Takımı bunun bir göstergesidir.

3.3. İRAN'DAKİ TÜRKLERE ÜZERİNDE UYGULANAN ASİMİLASYON

Gordon (1964: 71), asimilasyon süreci teorisini, bir tablo yardımıyla açıklamıştır. Ona göre asimilasyon, aşağıdaki tabloda (Tablo 1) görüldüğü şekilde oluşmaktadır. Bugün İran'da yaygın olan asimilasyon tipleri kültürleşme ve evlilik yoluyla (karışım) asimilasyondur. Kültürleşmede en azından iki kültürün etkileşimi söz konusudur. İran'da Fars kültürü başat kültür ve siyasi otoritenin desteklediği kültür olduğu için, kültür etkileşiminde başka kültürler üzerinde daha çok etki bırakmaktadır ve bu açıdan Fars başat kültürü etkileşimlerde daha üstün bir konuma sahiptir.

Kültürleşme sürecinin gerçekleşmesi için en az iki farklı kültürel sistemi temsil eden birey ya da grupların temas içinde bulunmaları gerek koşul, taraflar arasında sürekli ilişki ve etkileşimin bulunması ise yeter koşul olarak görülebilir.

Tablo 1: Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi

Süreç ya da şart	Asimilasyon tipi veya aşaması	Özel Kavram
Yerli toplumun kültürel öğelerine doğru değişim	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kliklerine, kliplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	
Geniş çaplı karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	
Önyargıların kaybolması	Kabullenilmiş hal asimilasyonu	
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	

İki ya da daha fazla kültürel temsil arasındaki ilişki ve etkileşim belli bir zaman dilimi içerisinde belirli bir düzeye gelir ve yepyeni bir kültürel sistem biçimini ortaya çıkarır. Kültürleşme sürecinin ortaya çıkaracağı değişme, taraflar arasındaki kültürel farkların derecesine, ilişkinin hangi şartlarla meydana geldiğine, ilişkiyi kuran ve devam ettiren varlıklar ve yeniliklerin akış yönüne bağlı olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Kısaca kültürleşme; “birleşme ya da erime” (iki kültürün tek kültür haline gelmesi), “içine alma” (bir kültürün bağımsızlığını kaybederek varlığını diğer kültürün içinde alt kültür halinde devam ettirmesi), “yok olma” (bir kültürün diğerinin içinde erimesi) ya da “uyum” (bir denge durumunun gerçekleşmesi) ile sonuçlanabilmektedir (Özkalp, 1986: 248; Aktaran: Ahmadian, 2009).

Teske ve Nelson (1974: 358, Aktaran: Ahmadian, 2009) kültürleşmenin belirgin özelliklerini şu şekilde özetlerler:

1. Kültürleşme bir süreçtir, sonuç değildir.
2. Bu süreç, hem bir grup fenomeni olarak hem de bir bireysel fenomen olarak düşünülebilir; ama bireysel düzeydeki kültürleşme, grup düzeyindeki kültürleşmenin koşullarından genellikle etkilenir. Ayrıca bu süreç, otonom kültürel gruplar arasında olduğu kadar alt gruplar arasında da işlemektedir.
3. Kültürleşme, genellikle tek yönlü bir süreç olarak ele alınmasına rağmen, aslında iki yönlü bir süreçtir. Kültürleşmede iki yönlü karşılıklı bir ilişki vardır.
4. Kültürleşmenin meydana gelmesi için doğrudan temas zorunlu önkoşuldur.
5. Egemen grup, kültürleşmenin yönünü ve derecesini belirlemede önemli bir faktördür; ama yine de egemen grubun kültürleşmenin yönü ve derecesiyle ilişkisi açık değildir. Diğer yandan kültürleşme, egemen-tabi ilişkisi olmadığında da olabilir.
6. Kültürleşme, değerlerde değişim yaratma koşuluna bağlı değildir, buna rağmen değerler kültürleşebilir.

7. Kültürleşen grup ya da bireyde grup dışına doğru pozitif bir yönelim, zorunlu koşul değildir.

8. Kültürleşen gruba yönelik grup dışından kabul ya da pozitif yönelim zorunlu koşul değildir.

9. Kültürleşme sürecinde, değişimin referans grup yönelimi içinde olacağı koşulu yoktur.

Asimilasyonu etkileyen unsurlardan birisi, etnik grupların ekonomik çıkar elde etmek istemeleri ve kıt kaynakların bölüşümü sırasında yaptıkları rekabettir. Asimilasyonu etkileyen diğer bir unsur etnik gruplar arası yapılan grup dışı (egzogomik) evliliklerdir. Etnik gruplarda genellikle grup üyelerinin grup dışında bireylerle evlenmeleri hoş karşılanmamakta, bu nedenle grup içi (endogomik) evlilikler yaygın olarak görülmektedir. Grup içi evlilikler etnik gruplar arasındaki sosyal ve kültürel sınırların korunmasını sağlamakta ve böylece asimilasyonu da engellemektedir. Ancak İran'da Türkler ve Farsların paylaştıkları ortak mezhep böyle bir yorum yapmayı zorlaştırmaktadır.

Asimilasyonu etkileyen diğer bir unsur Andrews (1992: 40)'in de belirttiği gibi merkezi olarak dayatılan eğitim dili ve eğitim müfredatını kapsayan eğitim programıdır. Uygulanan eğitim müfredatının etnik gruplara ortak kimlik ve ortak tarihi anılar kazandırmaya çalışması asimilasyonu hızlandırmaktadır.

İran'da Türkleri asimile etme isteği ve bu yöndeki politikaları sadece Pehleviler dönemine ait değildir. İran İslam Devrimi'nden sonra da devlet politikası haline gelmiştir. Ama araştırmada söz konusu olan bu asimilasyon politikalarına verilen tepkiler açısından sadece 2006 karikatür olayından sonraki durum ele alınacaktır. Bu nedenle konuyla ilgili asimilasyonun süreçleri değil, belki tam asimilasyon politikalarına karşı verilen tepki olarak Traxtor Futbol Takımı'nın rolü ele alınacaktır.

Fars milliyetçiliğinin ideolojik-kuramsal çalışmaları İran'daki etnik yapının sürdürülmesinde ciddi önem taşımaktadır. Fars milliyetçiliğinin ideolojik-kuramsal çalışmalarının birinci hedefi Azerbaycan Türkleri olmuştur.

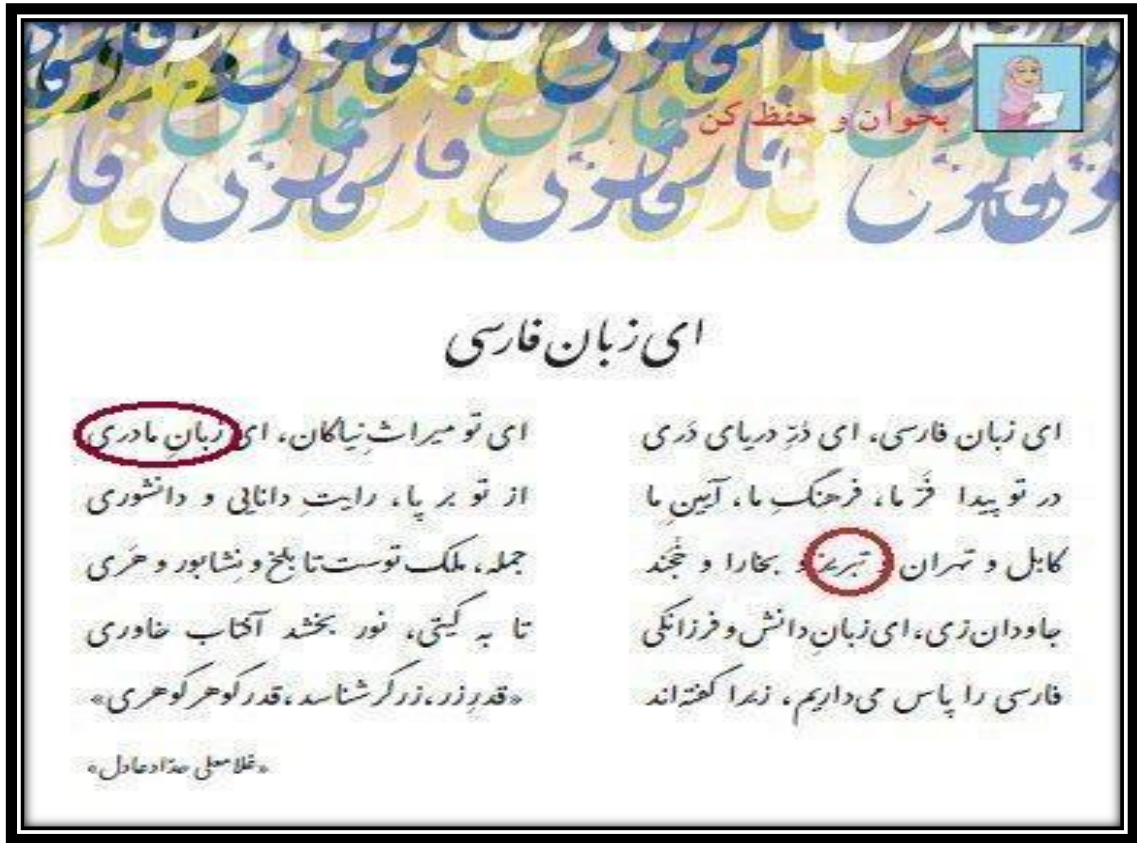
Azerbaycan Türkleri'nin etnik kökeni, tarihi, kültürü ve coğrafyası hakkında çeşitli teoriler üretilmiştir. Üretilen teoriler Fars milliyetçiliğinin iktidarını pekiştirmekte ve Türklerin asimilasyonu doğrultusunda çok etkili rol oynamıştır (İsalı, 2005: 43).

İran'daki Türklerin, Farslar tarafından asimile olmasını etkileyen unsurlardan en önemlileri mezhep ve eğitimidir. İran'daki Türkleri asimile etmek için hükümet, Şii mezhebini kullanmaktadır. Bu asimilasyon sürecinde, Farsların ortak mezhebi paylaştıklarına dayanarak, Türkleri kendileri ile bir arada tutmaları önem arz etmektedir. Bu süreçte mezhebi kullanarak “biz” imajı yaratmışlar. Okullarda da Türkçe eğitimin yasak olması asimilasyonu daha derinleştirmekte ve birçok genç üniversiteye girinceye kadar kendi ana dilinde okuma-yazma bilmemektedir.

Fotoğraf 1: Traxtor Futbol Takımı'nın Taraftarlarının Açtığı “Türk dilinde okul” Pankartı

Fotoğraf 1’de Traxtor taraftarlarının “Türk dilinde okul” isteklerini pankart ve sloganlarla dile getirilmesi görülmektedir. İran’da eğitim sistemi 6+6 olarak uygulanmaktadır. İlk 6 sınıfta aşağıdaki şiirde (Fotoğraf 2’de) İran’daki bütün etnik gruplarının Fars olduğu öğretilmektedir. Bugün İran’da Kültürleşmeyi hızlandıran unsur eğitim sürecidir. Eğitim yoluyla bireylere başat kültürün unsurları benimsetilmektedir.

Fotoğraf 2: İran'da ders kitaplarında Türk bölgelerin dilini Fars olarak tanımlayan bir şiir (http://far.baybak.com/shomareh_5886.azr)

Fotoğraf 2'de Fars Kültür Merkezi'nin başkanı ve Tahran milletvekili Haddade Adel'in yazmış olduğu ve ilkokul 6. Sınıfta Fars edebiyatı derslerinde okutulan şiir bulunmaktadır.

Şiirin çevirisi şu şekildedir:

Oku ve ezberle

“Ey Fars dili,

Ey Fars dili, ey Deri denizinin incisi – Ey atalarımın miras kalan, **ey ana dili,**

Sende bizim görkemliliğimiz, kültürümüz ve inancımız bulunur – bizim bilgeliğimiz ve bilgimizin bayrağı sana dayalıdır,

Kabil, Tahran, **Tebriz, Buhara** ve Hoçend'den Nişabur, Belh ve Hara'ya kadar **senin mülkündür,**

Doğunun güneşi olarak bütün dünyaya ışığını saçmak için - Sonsuzluğa kadar yaşa ey bilim ve dehalık dili,

Farsçayı koruyoruz, çünkü şöyle demişler – Altının değerini kuyumcu bilir, gevherin değerini ise gevher tanıyan”

Şiirde görüldüğü gibi Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yeri Fars dilinin mülkü olarak tanımlamaktadır.

Gordon'un asimilasyon tiplerinde evlilik yoluyla asimilasyon bugün İran'da uygulanan en güçlü unsurlardan biridir. Eğer büyük bir oranda başat olmayan kültürlerden, insanların yerli toplum bireyleriyle evlilikleri gerçekleşirse, göçmenler bu toplumun kültürel yapılarına ve kurumlarına gireceklerdir. Bu, önyargıların hedefi olabilecek grupların olmayacağı anlamına gelecektir ki, yurttaşlık boyutunda asimilasyon gerçekleşecek ve çatışmalara hiç bir şekilde zemin bırakmayacaktır. Günümüzde İran hükümeti başka bir etnik gurubun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ekonomik olarak yatırım yapmakta ve bunun aksine başat kültüre sahip olan bölgelerde (Fars bölgelerde) her türlü imkânı tanımaktadır. Başat kültürü yaşatan bölgelere başka etnik gruplardan büyük çaplı göç meydana gelmekte ve bu göçler sonucunda göç eden ailenin bireyleri başat olan kültürün bireyleri ile evlilikler gerçekleştirmekte ve başat kültüre asimile olmaktadır. Örnek olarak Türklerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerden birisi Tebriz'dir, İran İslam Devrimi dönemlerinde ekonomik olarak ilk sırada yer alan Tebriz bugün İran'da 13. sırada yer almaktadır. Bu evlenme geleneği, etnik gruplar arası sınırların ortadan kalkmasına neden olmaktadır.

İran Fars hükümeti zorunlu asimilasyonu kullanarak, tehlike olarak gördüğü bu 30 milyonluk Türk nüfusundan kurtulmak için onları kendi içlerinde eritmekten çekinmiyorlar. Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlere yatırım yapılmaması ve işsizlik nedeniyle sürekli olarak Türk nüfusunu azaltmak isteyen İranlı yetkililer, yarattıkları mecburi göçü bir asimilasyon unsuru olarak kullanmaktadırlar. Bu uygulamalara ve özellikle eğitim ve ekonomik yoksunluğa itiraz edenleri, işkenceye¹² maruz bırakılmışlar. Asimilasyona isyan eden çok sayıda Türk

¹² <http://amnesty.org/en/library/info/MDE13/079/2010/en>

tutuklanmış, işkence görmüş, sürgün, hapis veya öldürülmüş. Bu mücadelede yer alan her bir şahsa Türkiye ve Kuzey Azerbaycan casusu olarak etiketlenerek ağır cezalara maruz bırakılmaktadırlar¹³.

¹³ http://zamaaneh.com/ardavan/2009/07/post_275.html

4. BÖLÜM

İRAN'DA TÜRKLERİN ASİMİLASYONA KARŞI VERDİKLERİ TEPKİLER VE TÜRK KİMLİĞİNİN DURUMUNA TARİHSEL BİR BAKIŞ

4.1. 1920, HİYABANİ AYAKLANMASI

Kaçar Hanedanı sona ermeden önce, Kuzey İran'da yer alan Gilan, Horasan ve Azerbaycan'da üç ayaklanma oldu. Kafkasya bölgesinde Türk eylemciler ve diğer gruplar ayaklanmalarda aktif rol aldılar. Bu ayaklanmalara, kendi oturdukları bölgelerde demokratik reformların gerçekleştirilmesi halinde bunun İran'ın geri kalan kısmının liberalleştirilmesi için bir temel oluşturacağına inanan reform taraftarı kişiler önderlik etti. Üç ayaklanmadan rejimi en fazla tehdit edeni Muhammed Hiyabani liderliğinde Güney Azerbaycan'da çıkan ayaklanmaydı. Nisan 1920'de Hiyabani Güney Azerbaycan'da özerk bir Azadistan (Özgürlük Ülkesi) Hükümeti kurdu. Hiyabani, Türk dilinin vilayette kullanılmasına kanunen izin verdi. Pek çok benzeri gibi o da kültürel düzeyde Türk olmak ile Türkiye ile siyasal bağlar kurmak arasında ayrım yaptı; vilayet halkının kendi Türk dillerini kullanmaları hakkını destekledi ve aynı zamanda Azerbaycan'da Osmanlı varlığına ve nüfuzuna karşı mücadele etti. Hiyabani'nin istekleri, sahibi olduğu hem Türk hem de İran kimliğini yansıtır nitelikteydi. O, Azerbaycan vilayetlerini İran'dan ayırmayı arzulamamakta idi, fakat merkez-çevre ilişkilerinde bir değişiklik yapılması ve Azerbaycan Türkleri'nin dillerini kullanma hakkının korunmasını savundu. Kısa ömürlü özerklik döneminde başlattığı reformların bir parçası olarak Hiyabani Güney Azerbaycan'da çoğu zaman Kuzey Azerbaycan ya da Türkiye'den gelen öğretmenlerin görev aldığı Türk dilinde eğitim veren okullar kurmaya çalıştı. Hiyabani'nin reformları ve kültürel programları, başlattığı isyan Eylül 1920'de Rıza Han'ın -daha sonra Rıza Şah olarak tanınmıştı- kuvvetleri tarafından bastırıldıktan sonra -bu kuvvetler daha sonra Hiyabani'yi idam etmişlerdir. Rıza Han'ın özerklik hareketlerini bastırmakta gösterdiği başarı,

İran Şah'ı olarak iktidara gelişinde önemli bir dayanak noktası oldu (Shaffer, 2002: 637).

Meşrutiyet devrimi gerek Güney Azerbaycan, gerekse İran siyasi yaşamına Sattar ve Bağır Hanlar dışında, Şeyh Muhammed Hıyabani'yi de kazandırmıştır. Hıyabani 1879'da Güney Azerbaycan'ın Hamene kentinde doğmuştur. Din ve fen bilimlerinde eğitim gören, Rusça ve Fransızca bilen Hıyabani, devrimden önce Tebriz'de iki camide imamlık yapmıştır. Hıyabani'nin siyasi hayatı meşrutiyet devrimi ile başlamıştır. Hıyabani meşrutiyet devriminde silahlı olarak siperleri dolaşıp, mücahitleri motive etme görevini üstlenmiştir. Özetle, Hıyabani hem bir mücahit, hem de aydın olarak meşrutiyet devrimine katılmıştır. Encümen-e Milli Tebriz'e üye seçilmiştir. Hıyabani 1909'da başlayan 2. dönem meclise de milletvekili seçilmiştir (Keskin, 2005: 14).

Hıyabani böyle toplumsal, siyasi ve iktisadi koşullar içerisinde Demokrat Parti'nin Azerbaycan şubesini kurmuştur. Kısa bir süre sonra partinin adını Azerbaycan Demokrat Partisi'ne çevirmiş ve Tahran'dan bağımsız çalışmaya başlamıştır. Azerbaycan Demokrat Partisi tarafından "Teceddüt" (Yenilik) Gazetesi Mirza Taki Han Refet Başkanlığı'nda Türkçe ve Farsça çıkartılmaya başlanmıştır. Teceddüt Gazetesi Azerbaycan'da gerçekleşen bütün olayları yansıtmış, Hıyabani'nin nutuklarını yayınlamıştır. Azerbaycan Demokrat Partisi 450 delegenin katılımı ile gerçekleştirdiği kurultayında bir bildiri yayınlayarak Tahran'dan dört istekte bulunmuştur:

- a) Demokratik ıslahatlar, örneğin toprak reformu,
- b) Tahran'da milli meclisin yeniden kurulması,
- c) Eyalet encümenleri tesisi,
- d) Meşrutiyetin bütün kurumları ile yürürlüğe girmesi.

Azerbaycan Demokrat Partisi bu bildiriden sonra Azerbaycan'ın bütün vilayetlerinde teşkilatlanmaya başlamıştır. Hıyabani konuşmaları ve yazdığı makalelerle Azerbaycan halkını milli mücadeleye çekmek için çalışmalara

başlamıştır. Hiyabani'ye göre, Azerbaycan'a Tahran tarafından haksızlık yapılmıştır. Tahran bu haksızlığa ve adaletsizliğe son vermelidir. Hiyabani, Azerbaycan sorunlarının anayasanın yürürlüğe girmesi ve eyalet encümenlerinin kurulması ile çözüleceğine inanmaktadır.

Azerbaycan Demokrat Partisi Azerbaycan'ın durumunu iyileştirmesi için Tahran'ın cevabını beklemeden harekete geçmiştir. Azerbaycan Demokrat Partisi idari bozukluk, karaborsacılık ve açlıkla mücadele etmek için bazı kurumlar kurmaya yönelmiştir. Hiyabani, bütün bu kurumların çalışmasını kendisi denetlemiş ve görevini kötüye kullanan kişilerin ismi "Teceddüt" gazetesinde yayınlamıştır. "Teceddüt" gazetesinde bütün kurumların bilançosu yayınlanmıştır. Hiyabani resmen iktidarda değildi, ancak Azerbaycan'da her şeyi denetleyebiliyordu. Bu dönemi denetleme dönemi olarak adlandırabiliriz. Bir yıla yakın süren bu dönem süresince Azerbaycan'ın bütün işleri Azerbaycan Demokrat Partisi tarafından yönetilmiştir (Keskin, 2005: 16-17).

Hiyabani, Azerbaycan'ı merkezden bağımsız devlet ilan etmiş, ismini "Azadistan" olarak değiştirmiştir ve devletin adı "Azadistan Devleti" olmuştur. Hiyabani toplumsal ve siyasal çözümlemelerini felsefi temele oturtuyor ve bütün konuşmalarında bir politikacı gibi değil, bir filozof gibi olayları tartışıyordu. Hiyabani Azerbaycan milliyetçi hareketinin lideri olmanın dışında, Azerbaycan'ın en önemli siyasal zekası olarak tanımlanabilir. Hiyabani'nin toplumsal ve siyasal düşüncelerinin içeriği, sınırları ve kaynakları kısaca açıklanmalıdır. Onun düşüncesinin merkezinde "teceddüt" (çağdaşlaşma) durmaktadır. İran'da teceddüt, Batılılaşma ile eşanlamlıdır ve Batılılaşmak milli değerleri inkar etmek olarak görülmüştür. Hiyabani'nin düşüncesinde "teceddüt toplumsal ve bireysel olarak çağın koşullarını benimsemek ve çağın kapasitesine ulaşmaktır". Teceddütü milli değerler üzerinde kurulmuş yenileşme süreci olarak görür. Teceddüt yeni bilim dünyasına kapı açmak, cehalet ve hurafeye karşı çıkarak mantıklı ve akılcı olarak dünyayı anlamaya çalışmaktır. Hiyabani'nin modernleşme anlayışı bütün toplumsal ve bireysel yaşam alanını kapsamaktadır. Hiyabani'ye göre, devlet ve hükümetin kaynağı millettir. Devlet milletin iradesi temelinde kurulmuştur ve milletin iradesini temsil etmelidir. Millet,

devleti denetleyebilmelidir. Milletin iradesi bütün iradelerden üstündür. Devletin bütün işlerinde halk onay vermelidir. Devlet yapacağı her bir işte milleti ölçü almalıdır. Hiyabani “cemaat” ve “millet” ayrımı yapmaktadır. Cemaat meçhul güçtür, sorumlu değildir. Cemaat sorumluluğa sahip olduktan sonra belirli güce çevrilir, yani millete dönüşür. Cemaat yeni bir vicdana sahip olur. Bu vicdan temiz, sorumlu, bağımsız ve aydındır. Bu vicdan siyasi sistemi denetleme gücüne sahiptir. Millet kendi sivil ve idari teşkilatlarını kuran, böylece toplumun ve devletin güvenliğini ve sürekliliğini sağlayan bir olgudur. Hiyabani’nin amacı çağın ihtiyaç ve koşullarına uygundur. Hiyabani’nin tasarladığı toplumu demokratik toplum olarak adlandırabiliriz. Hiyabani’nin düşüncesinde bağımsızlığın çok önemli yeri vardır. Bağımsızlığın olmadığı yerde teceddüt söz konusu olamaz. İran ve Azerbaycan bağımsızlığa kavuşmalıdır. Ancak önceleri İran’ın bağımsızlığını da talep eden Hiyabani, daha sonra İran’ı çeşitli iç ve dış nedenlerden dolayı kurtarmanın zor olduğu, oysa Azerbaycan’ı kurtarmanın daha kolay ve gerekli olduğu noktasına varır (Keskin, 2005: 19-20).

4.2. 1945-46, MİLLİ HÜKÜMET (SEYİD CAFER PİŞEVARİ)

İkinci Dünya Savaşı sırasında İran, Rusya ve İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Bu işgalin sonucunda oluşan siyasi ve ekonomik boşluk merkezî devlet anlayışını da ortadan kaldırmıştır. İran’da Türklere karşı baskılar sonucunda, Azerbaycan’da milliyetçi akımlar güçlenmiş ve 1945 yılının sonlarına doğru Güney Azerbaycan Milli Hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet Türk milliyetçiliğinin Güney Azerbaycan’a yerleşmesi açısından önemli adımlar atmıştır. Güney Azerbaycan Milli Hükümeti’nin kurucusu olan Seyid Cafer Pişeveri tüm gücünü, Güney Azerbaycan’ın gelişmesine sarf etmiştir. Bu dönemde Milli Hükümet tarafından, Türkçe eğitimin yanında Türk milliyetçiliğinin ve sosyal devlet anlayışının gelişimi açısından atılan adımlar çok önem taşımaktadır. 1945 Eylül ayında Güney Azerbaycan’ın tüm şehirlerinde ve birçok yerlerinde Azerbaycan Demokrat Partisi’nin (ADP) şubeleri kuruldu. 2 Ekim’de Tebriz’de partinin kuruluş kurultayı işe başladı. Kurultayda çeşitli yerlerden seçilmiş 237 temsilci bulunuyordu. Kurultay 41 kişiden oluşan denetleme komisyonu seçti. Seyid

Cafer Pişeveri partinin başkanı, İ. Refili, S. Padegan, H. E. Şebusteri ise başkan yardımcıları görevine seçildiler. Kuruluş kurultayı ile Halk Partisi'nin İl Kurulu'nun ADP ile birleşmesi süreci sona erdi. Demokrat parti yavaş yavaş güneydeki durumu denetimi altına aldı. Oluşmuş durumun ciddiliğini düşünerek 1945 yılının 8 Ekim'inde Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Kurulu ve Halk Komissarları Birliği Güney Azerbaycan'da askeri yönden sağlamlaştırmak konusundaki karar kabul etti. Bakü Askeri Dairesi'ne ve Azerbaycan Komünist Partisi Genel Kurul Yönetimi'ne, Güney Azerbaycan'da özerklik harekâtına karşı direniş yapanları ortadan kaldırmak için görevli ayırmaları bildirildi. Bu karara uygun olarak 80 deneyimli operasyon görevlisi acele olarak Güney Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerine gönderildi (Hesenli, 2002: 644).

Tahran'ın korkutma çabalarına rağmen 19 Kasım'a kadar yapılan 180'i aşkın gösteri ve toplantıda Azerbaycan Halk Kongresi'ne seçilmiş 687 temsilci Tebriz'e geldi. 20-21'de kabul edilen Azerbaycan Halk Kongresi'nde Pişeveri şimdiki durumla ilgili bir konuşma yaptı. Kongre İran Şahına, Meclis Başkanına ve Başbakana yöneltilmiş yedi maddeden oluşmuş beyannameyi kabul etti. Azerbaycan halkının başlıca istekleri bu belgeye yansımıştır. Beyanname aynı zamanda dünyanın demokratik devletlerine yöneltilmiştir. Beyanname şu şekildedir: "Biz dünyaya duyuruyoruz: Yeryüzünde bir millet mevcuttur ki, o kendi hukukunu tüm vasıtalarla korumaya karar vermiştir. Asya'nın bir köşesinde bu millet kendi azatlığı için demokrasi bayrağını kaldırmıştır."

Azerbaycan Halk Kongresi'nden iki gün sonra Milli Heyet Azerbaycan Parlamentosu'na seçimleri Kasım ayının 27'sine tayin etti. 3 Aralık'ta parlamento seçimleri sona erdi. 100 kişilik Azerbaycan Parlamentosu'na 95 milletvekili seçildi. İran'da ilk defa olarak kadınlar seçim bölgesine gelip oy kullandılar (Hesenli, 2002: 645).

Artık Aralık'ta tüm Güney Azerbaycan ADP'nin denetiminde idi. Son hazırlık çalışmalarından ve Sovyet siyasi daireleri ile anlaşmadan sonra 1945 yılının Aralık ayının 12'sinde (1324 yılı Azer ayının 21'inde) Azerbaycan Parlamentosu'nun ilk toplantısı yapıldı ve Pişeveri Milli Hükümeti'nin kurulmasını ilan etti. Azerbaycan halkının tarihinde ve kaderinde önemli bir olay

olan - 21 Azer günü tarihe kavuştu. Mirze Ali Şebusteri Meclis Başkanı, Pişeveri Başbakan seçilerek Azerbaycan Hükümeti kuruldu. Zeynalabdin Giyami Mahkeme Başkanı, Firidun İbrahimi ise Azerbaycan Savcısı görevine tayin edildi. Milli Hükümet'in kurulmasından sonra Azerbaycan Valisi, İran'ın eski başbakanı M. Beyat Tebriz'den gitti. Kasım ayının sonlarından itibaren onun ADP liderleri ile yaptığı konuşmalar hiçbir sonuç vermedi. Azer'in 21'inden bir hafta sonra Tebriz'de ve diğer şehirlerde bulunan İran ordusu ve jandarma kuvvetlerini etkisiz hale getirmek için güvenlik önlemleri aldı. Aralık ayında Güney Azerbaycan'da yönetimin ele alınma süreci sona erdi (Hesenli, 2002: 647).

2 Ocak'ta Milli Hükümet tarafından Urmiya'ya, Erdebil'e, Eher'e, Hoy'a yeni valiler tayin edildi. 6 Ocak için Güney Azerbaycan milli harekâtının tarihi günü diyebiliriz. Çünkü aynı gün Milli Hükümet Türk dilinin devlet dili olmasını, Tebriz'de devlet üniversitesinin oluşumunu, öksüz ve sahipsiz çocukların eğitimiyle ilgili tarihi kararı kabul etti. Aynı zamanda parlamento despot Rıza Şah'ın Tebriz'deki anıtının kaldırılması, Sattarhan'ın ve Bağırhan'ın anıtlarının konulması kararını verdi. Kültür, öğretim ve eğitim alanında düzenlemelerin yanı sıra ülkenin hukuk, coğrafi, ticaret, seçim, yasama ve başka bu gibi işlerinde de birçok ıslahat yapıldı. 8 Ocak'ta parlamento il, yer, bölük encümenlerinin ve belediyenin seçimi ile ilgili kararları kabul etti. Ülkenin 20 yaşını doldurmuş tüm vatandaşlarına seçme, 25-70 yaş arası vatandaşlarına ise seçkili organlara seçilme hakkı verildi. Ocak ayının ortalarına doğru ülke anayasasını hazırlayacak komisyon oluşturuldu (Hesenli, 2002: 647).

12 Aralık'ta İran ordusundan önce "Vatanseverler" takımı denilen irticai gruplar Tebriz'e girdi. 14 Aralık'ta nizami ordu birlikleri gelene kadar onlar şehri yağmalamışlardı. 20 Aralık'a kadar İran ordusu Azerbaycan'da denetimi tamamen ele aldı. Bir hafta içinde 3 binden fazla insan öldürüldü, 11 binden çok insan tutuklandı, onlardan 8 bini İran'ın güneyine götürüldü. Lakin tüm bunlar takiplerin başlangıcıydı (Hesenli, 2002: 651).

4.3. 1979, İRAN İSLAM DEVRİMİ (AYETULLAH ŞERİATMEDARİ)

İran İslam Devrimi döneminde çok sayıda siyasi kuruluş da etnikliği esas alarak örgütlendi. (Müslüman Halkın Cumhuriyetçi Partisi, Halk ya da Halk-ı Müslüman olarak bilinmektedir). 25 Şubat 1979'da kuruldu. Bu parti, bütün etnik grup mensuplarını üye olmaya teşvik etmesine rağmen, daha çok Azerbaycan vilayetlerinde oturanlardan ve Tahran'da yaşayan Azerbaycanlı pazar esnafından (Azerbaycanlı tüccarlardan) oluşmaktaydı; parti mensuplarının birçoğu Ayetullah Şeriatmedari'nin bağlıları idiler (Shaffer, 2002: 639).

Devrimin esas liderlerinden olan Azerbaycanlı Ayetullah Şeriatmedari, Azerbaycan'ın muhtariyeti talebinde bulunarak şöyle demiştir: "Benim yerim 17,5 milyon Azerbaycan Türklüğünün dayanak noktası olan Tebriz olacaktır". Azerbaycanlıların taklit mercii olan Şeriatmedari'nin bu tutumu Azerbaycanlılar tarafından desteklenmiş, onun liderliğinde Müslüman Halk Parti'si (Hezbi Halk Müselman) kurulmuştur (Keskin, 2004).

MHCP'nin parti programı, birleşik bir İran çerçevesi içinde etnik azınlıklara özerk haklar verilmesini talep etmekteydi. 1979'da yeni rejimin yerleşmesi sonrasında kurulan en önemli kuruluşlardan biri Encumen-i Azerbaycan (Azerbaycan Konseyi) idi. Konsey yayınladığı bildiride "Azerbaycan milli dili ve kültürünün" tanınması ve takip eden ilk öğretim yılında Türkçe'nin kullanıldığı okullar ve kitle iletişim araçlarının kurulmasının yanında Azerbaycanlıların "ana dillerini" mahkemelerde ve diğer hükümet dairelerinde "kullanma" hakkının da tanınmasını talep etti. Azerbaycan Konseyi, Tahran ile konfederasyon türü bir ilişki kurulmasını istedi. Konsey, resmen sadece "bölgesel özerklik" istiyor olmasına rağmen, bütün idari, ekonomik ve hatta güvenlik işlerinin Azerbaycan halkı tarafından doğrudan seçilecek yerel temsilciler ve konseyler eliyle yürütülmesi isteğinde bulundu (Shaffer, 2002: 639).

7 Aralık'ta Merkezi Hükümet, Kum kentinde oturan Şeriatmedari'nin evine baskın düzenlemiş, Şeriatmedari güçlükle kendisini kurtarabilmiştir. Bunun üzerine Tebriz'de halk ayaklanmış ve şehrin idaresini ele geçirmiştir. Bu çatışmalardan bir sonuç elde edemeyen hükümet çareyi Şeriatmedari'yi ikna

etmekte bulmuştur. İslami duyguların ağır bastığı bir dönemde Azerbaycan milli hareketinin kan dökmekten başka bir sonucu olmayacağını anlayan Ayetullah Şeriatmedari, ayaklanmanın durdurulmasını istemiş ve bunun üzerine halk ayaklanması son bulmuştur. Şeriatmedari Hareketi'nin bastırılması ile Güney Azerbaycan milli direnişi bitmemiştir. 1979'da İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinden günümüze kadar Güney Azerbaycan milli hareketi güçlenerek devam etmiştir. Güney Azerbaycan milli hareketi günümüz İran siyasal hayatında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır (Keskin, 2004).

4.4. 2000, BABEK KALESİ

Aliyarlı (1996: 146-155)'ya göre, Babek 816 yılı itibarıyla Arap istilacılar aleyhine isyan ederek direniş hareketini başlatarak, 23 yıl iki halifeye saltanatlarını kaybetme korkusunu yaşattı. Hareket Arap egemenliğine karşı koyulan bir Azerbaycan Türkü olan Babek'in önderliğinde dünyayı değiştirmeye yönelmiş geniş kapsamlı toplumsal ve siyasi özgürlükçü bir harekettir. Babek Harekatı İslam dinine karşı kovma mücadelesi olmadan, Arap ve faşist Abbasi halifelik zihniyete karşı koyan ve yönelen devrimci ve milli şuurun göstergesidir. Babek harekatı içinde değişik inanç ve hatta halk toplulukları bulunsa da sonuç itibarıyla Azerbaycan Türk Harekatı niteliği taşımaktadır. Mamundan sonra Halifeliye gelen Mutasım (833-844), mani inançlı, kendisinde Türk olan Teberistan Prensi Afşin'i güçlü ve eksiksiz donatılmış bir büyük ordunun başına geçirerek 835'te Bezz Kalesi'ne doğru isyanı bastırmaya mecbur etti. Afşin çok güçlü kumandan olduğu halde ve aynı zamanda sürekli Bağdat'tan takviye olduğu bin bir hilelerle iki yıl kanlı savaştan sonra Babek'i esir aldı.

Milli hakları elde etme mücadelesi süreciyle birlikte Güney Azerbaycan, yıllık Babek Kalesi yürüyüşlerinin etkisini hissetmeye başlamıştır. Günümüzde Güney Azerbaycan'da milli haklar söylemleri, Azerbaycan-Türk kimliği ve hatta bağımsızlık mücadelesi dönemi İran'dan kopma talepleriyle beraber Kuzey Azerbaycan ile bütünleşme isteklerinin başladığı bir dönem olmuştur. Buna paralel olarak Kuzey Azerbaycan'ın bağımsızlığından sonra bu söylem giderek

yaygınlaşmaya başlamıştır. Güney Azerbaycan'da Türklerin kimlik ve milli medeni haklarının dönüm noktası ve en önemli göstergesi Babek Kalesi yürüyüşü olmuştur. 1999 yılı itibariyle 4-5 Temmuz günü gerçekleşmiş olan bu tören yüz binlerce insanın bir arada olmasıyla siyasal içerikli, şiir ve musikili bir şölen olarak yapılmaktadır. Kalede yapılan konuşmalar ve yayımlanan bildirilerde İran ve Güney Azerbaycan'da eşi benzeri olmayan en uygar sivil ve demokratik itiraz hareketi olduğu vurgulamaktadır. Babek kalesi, kavram olarak bir halkın 23 yıl savunma ve mücadelesinin göstergesidir. Bundan 1200 yıl önce kavram ve mahiyet olarak "savunma" ve "direniş" sözcüklerini, günümüzde de aynı anlamda Babek Kalesi'nde yaşatılmaktadır. Güney Azerbaycan Türkü belleğine giren bu tarihsel kimlik arayışı, öze dönüş ve mücadele kavramları ile birlikte yüce ve dayanıklı Babek Kalesi'nde gösterilmektedir.

İran Devleti bu törenin gerçekleşmesini ve büyümesini engelleyememiştir. İran Devleti bu törenin gerçekleşmesini istemese de bu hareketi önlemek için açık şiddete başvurmamıştır. Bu sorunu propaganda, dinsel açıklamalar, küçük çaplı uzun süreli tutuklamalar, geniş çaplı psikolojik savaş, geniş çaplı sorgulamalar, ulaşım engellemeleri ve geniş istihbarat çalışmaları ile çözmeye ve yönlendirmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Babek Kalesi'nde gerçekleşen tören ilk önce küçük çaplı bir öğrenci hareketi şeklinde çıkmış, ancak zamanla İran'da Türklerin genelini içine alacak toplumsal bir harekete dönüşmüştür. Böylelikle hareketin anlam ve mahiyeti değişmiştir (Keskin, 2001: 13).

İslam Cumhuriyeti rejimine göre, bu tören ilk başta eğlence mahiyeti taşımaktaydı. Öyle ki, halkın geniş katılımı sebebi ile Babek Kalesi hakkında "Şehirlerin içinde içki, kumar ve müzik yasak olduğu için halk dağlarda bu yasağı delmek istiyor." şeklinde yanlış yorumlar yapılmaktaydı. Ancak çok kısa sürede bu yorumun ne kadar yanlış olduğu ortaya çıktı. Zira, Babek Kalesi'nde toplanmaların anlamı eğlenceyi dışlayan, çok derin ve çok boyutlu sosyolojik anlam taşımaktadır. Öte yandan, İran-Fars milliyetçi literatüründe Babek Hürremdin hakkında yapılan yorumlar son derece çarpık ve saptırıcıdır. Babek Hürremdin hakkında çok farklı yorumlar mevcuttur. Fars milliyetçileri Babek

Hürremdin'i Arap işgaline direnen İran milli kahramanı olarak görmektedirler. Din adamları ve İran Devleti'nin geniş kısmı Babek Hürremdin'i kâfir olarak görmektedirler. Birçok din adamı tarafından Babek Hürremdin kafir olduğu gerekçesiyle aforoz edilmiştir. Birçok din adamı bu törene katılmayı da dine aykırı bir davranış olarak nitelendirmişler ve halkın törene katılmamasını istemişlerdir (Keskin, 2001: 14).

Fars milliyetçilerin siyasal, kültürel ve ideolojik aygıtlarının baskı ve çalışmalarına rağmen Güney Azerbaycanlıların Babek Hürremdin'e Azerbaycan milli kahramanı gibi sahip çıkmaları ve kalede geniş çaplı ve çok renkli (kültürel, sanatsal, edebi ve siyasi) tören gerçekleştirmeleri bir halkın gerçek özlem, kaygı ve arzularını göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Güney Azerbaycanlıların Babek Kalesi'nde toplanmaları Azerbaycan-Türk kimliğini esas alan Türkçü-milliyetçiliği önemli bir siyasi olgu olarak analiz edilmelidir. Babek Kalesi, Azerbaycan-Türk kimliğinin İran'da siyasal bir olgu olarak ortaya çıkmasından sonra halkın geniş çaplı bu kimliği ifade için başvurduğu tarihi bir mekan olmuştur. İranlılık kimliği zayıfladıkça, Şia bir siyasal olgu olarak iflas ettikçe ve Azerbaycan-Türk kimliği siyasi düzeyde güç kazandıkça Babek Kalesi töreni daha da güçlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Babek Kalesi'nde gerçekleşen töreni Güney Azerbaycanlıların milli kimlik arayışları çerçevesinde öze dönüş töreni olarak tanımlayabiliriz (Keskin, 2001: 14).

Babek Kalesi hem Pehleviler'in (1924-79) ve hem İslam Cumhuriyeti'nin Güney Azerbaycanlıların tarihi hafıza ve benliğini değiştirme yolundaki çabalarının başarısız olduğunu açıkça göstermektedir. Babek Hürremdin Azerbaycan'da (Güney ve Kuzey) Azerbaycan milli kahramanı olarak bilinmektedir. Güney Azerbaycanlılar Babek Kalesi'nde açtıkları pankartlarda ve attıkları sloganlarda Babek'i, İran milli kahramanı değil Azerbaycan milli kahramanı olarak kabul ettiklerini göstermişlerdir. Devletin ve din adamlarının aforoz fetvalarına rağmen Güney Azerbaycanlılar bu törene geniş çaplı katılım sağlamaktadırlar. Güney Azerbaycanlıların Babek Hürremdin'i İran milli kahramanı olarak görmemeleri, bütün dini fetvalara rağmen bu törene katılmaları Güney Azerbaycanlılar içerisinde İranlılık ve Şia-İslam kimliğinin zayıfladığını, Azerbaycan-Türk

kimliğinin öncelik kazandığını göstermektedir. Babek Hürremdin, 23 yıl Arap işgaline karşı direndiği için Azerbaycanlıların tarihi hafızasında işgal karşıtlığının ve milli kurtuluşun tarihi simgesine çevrilmiştir (Keskin, 2004).

4. 5. 2006, KARİKATÜR OLAYI

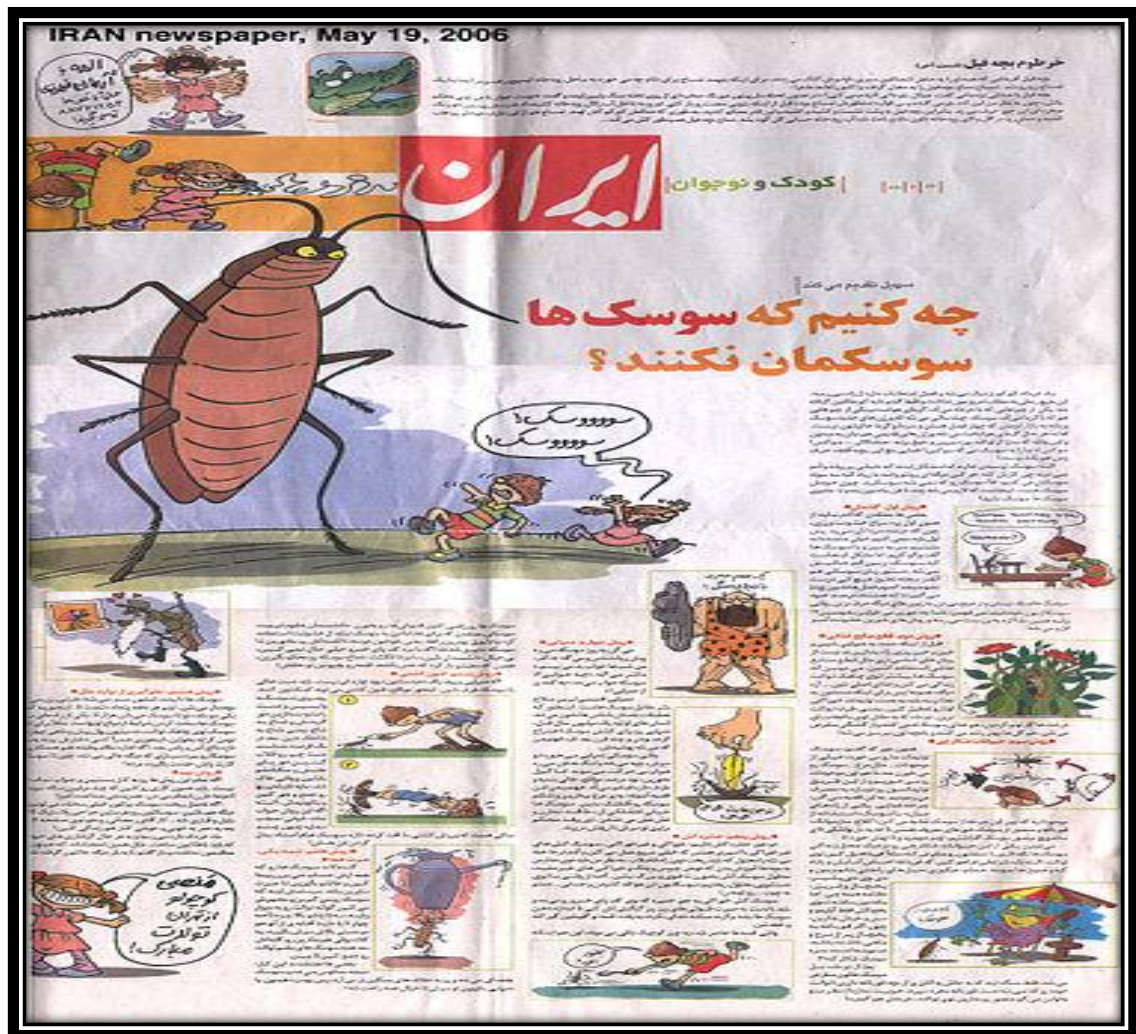
12 Mayıs 2006 tarihinde İran haber ajansına bağlı 'İran' adlı İran'ın bütün şehirlerinde yayınlanan bir devlet gazetesinin çocuklara ve gençlere yönelik hazırlanan Cuma ekinde, İran'daki Azerbaycan Türklerini öfkeliendiren ve ayaklanmalarına yol açan bir karikatür yayınlandı. Karikatürde Türkler için 'hamamböceği' iması yapılmıştır. Karikatür ülke çapında gösterilere yol açarken İran rejimi olaylarla ilgili olarak 'Amerikan komplosu' iddiasında bulundu. Kriz İran'da Güney Azerbaycan Türk milliyetçiliğinin düzeyini gösteren önemli bir turnusol kağıdı olarak değerlendirilmiştir. Bu karikatürün yayınlanmasından beş gün sonra Azerbaycanlı öğrenciler Tahran Üniversitesi'nde olayı protesto etmek amacıyla gösteri düzenlemişlerdir.

Şekil 4: Çocuk Farsça Böcek İse Türkçe Konuşuyor.

Şekil 4 ve 5'de Karikatürün bulunduğu sayfanın ve makalenin başlığı "Hamamböceklerinden nasıl kurtulabiliriz?" ve karikatürün üstündeki

açıklamada "hamamböcekleri insan dilinden anlamadıkları için onlarla kendi dillerinde konuşmak gerekir, onlar bizim pisliğimizden beslenirler. Böcekler o kadar çoklar ki sadece onları ezmekle kurtulabiliriz veya bir süre pisliğimizi yapmazsak açlıklarından ölürlər" yazıyor. Karikatürde, bir masada bir hamamböceği ve masanın karşısında oturan çocuk var. Çocuk hamamböceğine bakarak Farsça olarak "böcek" diyor. Hamamböceği ise ona bakarak "nemene?" diyor. "Nemene" İran'da Türklerde "ne?" demektir ve Farsçada kullanılmaz.

Şekil 5: İran'da Hükümetin Resmi Gazetesi Olan, İran Gazetesi'nde Türkleri Hamam Böceği Olarak Gösteren Karikatür.

Karikatürün başlığında yazmaktadır "Ne yapmalıyız ki böcekler bizi böcek yapmasınlar".

Azerbaycanlı göstericiler, kendi dillerine yapılan hakareti pankartlar ve sloganlarla protesto etmişler ve adalet söylemlerini her fırsatta dile getiren hükümeti kınamışlardır. İran'da 20 Mayıs'tan itibaren başlayan protesto eylemlerinin boyutları hızla gelişmiş ve genişlemiştir. Bu gösterilerde Tebriz merkez olmayı (300 binden fazla protestocu) sürdürse de Türk öfkesi Makı'dan Kum'a kadar uzanmıştır. Sloganlar arasında "Haray Haray Men Türk'em, "Türk'ün dili ölmez, Fars diline dönmez", "Azerbaycan eğilmez, Türk'ün beli bükülmez", "Ya azatlık ya ölüm", "kahrolsun Fars faşizmi" söylemleri vardı. Açtıkları pankartlarda ise "Hatemi'nin medeniyetlerarası diyalogu?" ve "Ahmedinejad'ın adaleti?" yazmaktaydı. Bu gösteri daha sonra üniversite güvenlik görevlilerince bastırıldı.

İran Gazetesi'nin karikatürünü protesto gösterilerinde polisin halka ateş açması sonucu en az 50 gösterici öldü, yüzlercesi yaralandı.

Fotoğraf 3: Karikatürün Yayılmasından Sonra Türkler'in Protestoları.

Fotoğraf 3'te görüldüğü gibi, Türkleri hamam böceği olarak gösteren aşağılayıcı karikatür, bütün Türk bölgelerde rejime karşı itirazlara neden oldu. Bu olaydan

sonra hükümet geçici olarak karikatürü yayınlayan gazeteyi kapattı ve yine mezhebi kullanarak hepimiz Müslüman'ız ve kardeşiz dedi.

4.6. 2009, TRAXTOR FUTBOL TAKIMI

Traxtor - Doğu Azerbaycan'ın Tebriz şehrinin İran Futbol Ligi'nde yer alan eski futbol takımlarından biridir. 1970 yılında kurulan Traxtor Futbol Takımı, 2001-2002 sezonunda 1. lige düşmesine rağmen 2009-2010 sezonunda İran Premier Futbol Lig'ine girmeyi başarmıştır. Traxtor, taraftarları 2009-2010 sezonunda İran Premire Lig'inde seyirci rekorunu kırmışlardır. Kulübün sponsoru Tebriz'in en büyük fabrikalarından biri olan Traktör Fabrikası'dır. Bu kulüp, Kerim Bageri, Sirius Din Muhammedi, Hüseyin Hatibi, Resul Hatibi vb. gibi ünlü futbolcuları da yetiştirmiştir (Rostami, 2010). Traxtor İran'ın Premier Ligi'ne çıktıktan sonra 2009-2010 sezonunda 7. 2010-2011 sezonunda 5. ve 2011-2012 ile 2012-2013 sezonunda 2. sırayı elde ettikten sonra Asya Şampiyonlar Ligine girmiştir (Goal, 2012).

Traxtor'un hayranları İran futbol kulüpleri arasında en çılgınları sayılırlar. Şu anda bu kulüp İran'da yaşayan Türklerin kimlik mücadelesinin sembollerinden birine dönüşmüştür. Traxtor'un taraftarları sevdikleri takımın sahasında, hatta deplasmanda da rakip takımın stadyumuna giderek büyük destek olmaktadır. Sadece nüfusunun nerdeyse hepsini Türklerin oluşturduğu Tebriz'de değil, başkent Tahran da dâhil, ülkenin Türk kökenli insanların yaşadığı tüm şehirlerde takımın milyonlarca taraftarı vardır.

Özellikle, Tahran'ın "Esteghlal" ve "Persepolis" futbol takımları ile deplasmanda Tahran'ın 100 binlik Azadi Stadyum'una toplanan taraftarların en az yarısını Traxtor'un taraftarları oluşturmaktadır (Mehrnews, 2009).

İran'da futbol stadyumlarında taraftar sayısı rekoru da Traxtor'a aittir. İran'ın Premier Futbol Ligi maçları kapsamında "Traktorsazi" nin Tebriz'in yerli Sehend Stadyumun'da Şiraz'ın "Fajr'e Sepasi" Takımı ile yapılan maçta stadyumun kapasitesinden daha fazla taraftar gelmiş ve bazı kaynaklara göre sayısı

110.000-150.000 arası olan bu taraftarlar çevredeki tepelerin üzerine çıkarak destek vermişlerdir (Farsnews, 2009). 2011 yılının Nisan ayında da Sehend Stadyum'unda "Traxtor" ve "Sepahan" arasındaki maçı yakından izlemeye gelen taraftarların sayısı stadyumunun kapasitesinden fazla olduğu için maçın başlamasına birkaç saat kala Tebriz'in radyo ve televizyonu taraftarlara stadyumda boş yer olmadığı için oraya gitmemelerini tavsiye etti. Traxtor Takımı İran Premier Futbol Lig'inde 2010-2011 yılı sezonunda en güçlü taraftar desteğine sahip takım oldu. Tebriz'in Sehend Stadyumu'na bu takımın her oyununa seyretmek için ortalama 50.000 taraftar toplanmaktadır (Mehr, 2011).

4.6.1. Traxtor Futbol Takımı'nın Kadın Taraftarları

İran'da kadınların stada gidip ve futbol maçlarını seyretmeleri yasaktır. Kulübün kadın taraftarları stada girme yasağından dolayı tuttıkları takımın maçlarını stadyum çevresindeki tepelerin üzerine çıkarak izlemektedir. 20'den fazla kadın taraftarın, tepelerin üzerine geldiklerini fark eden erkek taraftarlar, onları alkışlamaya başlamışlardır.

Fotoğraf 4 ve 5: Stadyum Etrafındaki Tepelerden Traxtor'un Maçını İzlemeye Gelen Genç Kadınlar (www.tebrizsesi.com)

Ama bu geleneğin diğer şehirlerde de yaygınlaşmasından endişeye düşen polis son zamanlarda buna karşı ciddi mücadele vermektedir. Hatta takımın birkaç

kadın taraftarı hapsedilmiş ve onlardan bir daha bu işi tekrar etmeyeceklerine dair yazı alındıktan sonra serbest bırakılmışlardır (Tebrizsesi & Khabaronline, 2010).

Fotoğraf 4 ve 5 ve 6'ıda görüldüğü gibi Traxtor'un kadın taraftarlarının stadyuma girişlerinin yasak olmasından dolayı, stadyum etrafındaki tepelerden maçı seyretmeye gitmişlerdir. Bu olaydan sonra Traxtor'un her bir maçında bu tepelerde askerler yer almaktadırlar ve kadın taraftarlar maçtan sonra İran'ın başka hiçbir şehrinde görülmeyen bir şekilde, şehir içinde caddeler ve sokaklarda erkek taraftarlarla birlikte Traxtor için tezahürata gelmektedirler.

Fotoğraf 6: Stadyum Etrafındaki Tepelerden Traxtor'un Maçını İzlemeye Gelen Aileler
(www.tebrizsesi.com)

5. BÖLÜM:

GÜNEY AZERBAYCAN MİLLİ HAREKETİ VE TRAXTOR FUTBOL TAKIMI

5.1. FUTBOLUN KISA BİR TARİHÇESİ

Günümüzde dünyanın en popüler spor dallarından biri olan futbol, Stemmeler'in (2000, 9) de vurguladığı gibi geçmişten bu yana pek çok kavimin mitinde küre, şeklinde olan futbol topu birçok nedenden ötürü önemli bir yer işgal etmiştir.

Çin kaynaklarına göre, "İ.Ö 2697 civarında, Çinlilerde günümüzde oynanan modern futbola benzer bir oyun varmış. Çinliler bu oyunun adına *Ts'u kü* derlermiş, Çince'de "topu (*kü*) ayakla oynamak (*ts'u*)" anlamına gelmektedir. Yaklaşık onar kişiden oluşan iki takım dört köşeli bir oyun sahasında topu fileyle örülmüş yaklaşık beş metre yüksekliğindeki bir kaleye sokma amacıyla çalışırlarmış" (Stemmler, 2000: 13) oynadıkları *ts'u kü* bugünkü futbol ile benzerlikler taşımaktadır.

Eski Çin futbolunu şaşırtıcı derecede modern kılan bir diğer özellik de, galip takım hediye yağmuruna tutulurken ve mağlup takım da azarlanır ve dayakla cezalandırılmış (Stemmler, 2000: 14).

Avrupa'ya geldiğimizde, futbol ortaçağda, Çinlilerin bu icatta bulunmalarından birkaç bin yıl sonra yeniden icat edilmiştir. Bunun yanı sıra bundan öncelerde Britanya Adaları'nda, Kuzey Almanya'da ve İskandinavya'da da ritüellerle bağlantılı olarak oynanan top oyunları da mevcuttu. Bakıldığında antikçağda futbol (ayaktopu) oynanmamıştır, bu yüzden ortaçağ futbolunun kökenleri antikçağa dayandırılmaz (Stemmler, 2000: 19-23).

12. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın bazı ülkelerinde, özellikle Fransa ve İngiltere'de ilkel bir futbol oynanıyordu. Gitgide yaygınlaşan bu oyun şiddete karşı bazı kurallara da sahipti, din adamları bu tarz oyunlara sıcak

bakmıyorlardı ve bazen kendi güçlerine dayanarak onu yasaklıyorlardı. İnsan vücudunu bakılması ve korunması gereken değerli ve güzel bir araç olarak görme yerine, iğrenç bir günah yuvası, bir ‘kurt torbası’ olarak gören ortaçağın beden düşmanlığına Rönesans’la veda edilir (Stemmler, 2000: 24-39).

Öte yandan, 18. ve 19. yüzyıl kalabalıklarının sportif faaliyetleri, merkezî iktidara karşı bir muhalefeti içermektedir, “Çitleme Hareketi”,¹⁴ köylülerce futbolun erken biçimleri dolayısıyla protesto ediliyordu. Egemen sınıflar, şiddetin denetlendiği, sıkı kuralları olan, “centilmenliğe yakışır” sporlar yaparken, halk kitleleri, düzen ve kural tanımayan, şiddetin sınırlanmadığı oyunlarla kendilerini ifade ediyordu. Futbolun 1840’lardan sonra gelişen ve egemen sınıflarca yönlendirilen “uygarlaşma süreci”, oyunun sıkı kurallara bağlanması ve fiziki güç kullanımı üzerinde otokontrol kurulmasını içeriyordu. Kalabalıklarca çok sevilen horoz dövüşü, köpek dövüşü gibi oyunların yasaklanması bu sürecin bir ürünüydü. İngiltere’de, 1840’larda, sokak aralarında ve caddelerde oynanan Shrove Tuesday futbolunun “ahlâki yozlaşma”, “ayaktakımının bir araya gelmesi”, “mülkiyete zarar verilmesi” gibi gerekçelerle yasaklanması ve buna karşılık avamdan gençlerin “sokaklara sahip çıkması” ise, popüler futbol kültürü üzerindeki mücadelenin bir başka örneğiydi. Tüm bunlara, günümüz Britanya’sındaki Futbol Taraftarları Derneği ile taraftarlarca çıkarılan yayınların (“Football Fanzines”) oyunun metalaşması ve medyatikleşmesine gösterdikleri tepkiyi ve Thatcher Hükümeti’nin aldığı ağır polisiye tedbirlere ve taraftarlar için kimlik kartı düzenlenmesi tasarısına başarıyla karşı koymalarını eklemek gerekir (Aktaran: Erdoğan, 1993: 26-33).

18. yüzyıl İngiliz futbolundan söz eden belgelerin ve futbol yüzünden açılan davaların sayısı şiddetle azalmaya başlamıştır. O dönemlerde henüz üniversitelerde futbol lafı edilemezdi ve yapılan futbol maçına yalnızca *commoners*, yani daha düşük bir sosyal statüye sahip öğrenciler katılırdı. Soylu ailelerin ya da mülk sahibi burjuva ailelerin çocukları olan *fellow-commoner*’ler

¹⁴ Bu çağ içerisinde denizcilikte de ilerlemeler ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra bütün dünyada ticari faaliyetlerle yayılma gösteren Avrupa, sömürgecilik yapmıştır ve bu da sermaye birikiminin önemli bir yolu olmuştur. Bu arada İngiltere yönüne yönelik şiddetli talep nedeniyle, büyük toprak sahiplerinin kapattıkları kamu arazileri vardır. Buna ‘çitleme hareketi’ denir. Topraklar büyük ölçüde koyun beslemeye yönelik tahsis edilmiştir. İlk sermaye birikiminin yolları bunlardır.

futbolu kendileri gibi soylular için fazla kaba buluyorlardı. Arazi sahiplerinin futbola anlayış göstermemelerinin nedeni, onların oyun sahalarına fazladan mülk gözüyle bakması ve futbol oyuncularını da potansiyel birer asi olarak görmeleriydi. Futbola ilgi sanayileşme sürecinin başlamasıyla birlikte yavaş-yavaş azalmaya başlamıştır. Yeni oluşan sanayi kentlerinde hem oyun alanı azalmış hem de uzun çalışma saatleri nedeniyle, boş vakit ve futbol oyununa harcayacak enerji de kalmamıştır (Stemmler, 2000: 74-77).

Modern futbolun ortaya çıkışında ve düzene oturmasında, Cambridge Üniversitesi önemli bir role sahiptir. Futbol sahaları salt vakit geçirme yeri değildir. Bu sahalar, toplumun en değerli vasıflarının ve erdemlerinin geliştirilmesine yardımcı olurlar. 1863 tarihi bugün oynanan futbolun başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir. Bu tarihte Londra’da kısa süre önce kurulmuş olan “Futbol Federasyonu” (Football Association) modern futbol kurallarının temelini atar (Stemmler, 2000: 87-90).

İngiltere’de Futbol Federasyonu’nun kurulmasından sonra, Fransızlar 1904 yılında Paris’te “FIFA” (Dünya Futbol Federasyonları Birliği) kurmuşlardır (Sadr, 2012: 124).

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar, uluslararası futbol maçları, çok uluslu devletlerin yurttaşları arasında bir birlik ve bütünlük hissinin ve ortak bir aidiyetin oluşturulması amacıyla düzenleniyordu. Futbol takımları, bu devletlerin birliğini temsil ediyor, farklı etnik ve millî kimlikleri bir eşitlik ve eşdeğerlik ilişkisi çerçevesinde bir araya getiriyordu. Rugby futbolunda düzenlenen uluslararası maçlara İngiltere ve İskoçya’nın yanı sıra Galler ve İrlanda’nın da dahil edilmesi, yoğunlaşan millî hisleri emperyal kimlikte eritme çabasının bir ürünüydü. İki savaş arası dönemde ise, uluslararası maçlar, millî mücadelelerin bir ifadesi haline geldi ve takımlar ile oyuncular hayali topluluklar olarak milletleri cisimleştirmeye başladı (Hobsbawm, 1989: 143; Aktaran: Erdoğan, 1993).

5.2. FUTBOL, KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK

Bugün dünyanın birçok yerinde milliyetçi söylemlerin oldukça sık rastlandığı güçlü alanlardan biri futboldur. Diğer spor dallarına göre daha popüler ve daha büyük bir halk kesimini içinde barındıran futbol, diğer spor dallarına her alanda öncülük yapma özelliğine de sahiptir. Futbol siyasal iktidarın siyasi-ekonomik arenada dile getiremediğimizi dile getirme imkânı tanır bize. Milliyetçilik toplumda yaşandığı gibi futbolu da öyle yaşanır. Bugün Tractor Futbol Takımı'nın maçlarında hükümete tepki göstermek tribünde diğer alanlara göre daha rahat olmaktadır. Çünkü bu tür gösteriler sadece kalabalıklarda ortaya çıkabilir. Buna tribünler bir mekân olarak esas itibariyle daha yatkındır. Stadyumda atılan sloganlar sokaklarda atılırsa hükümet tarafından çok sert tepki ile karşılanır.¹⁵

Futbol karşılaşmalarında yoğunlaşan milliyetçi tezahüratlar, “popüler futbol” kültürünün milliyetçi söylemin üretildiği ve milli kimliğin söylemsel olarak yeniden kurulduğu, sınıfsal, milli, etnik, dinsel, cinsel vs. kimliklere eklemlenerek, “ötekilik” formlarının üretilmesine katkıda bulunmuştur. Futbol, biz ve onlar, özdeşlik ve farklılık ilişkisinin söylemsel olarak yeniden kuruluşunda öteden beri önemli bir rol oynamıştır (Erdoğan,1993: 26-33).

Birçok ülkenin milli sporu olan ve milli kimliklerin evrensel bir “gösteren”i olmayı tek başına başaran futbol ise, (milli) biz ve öteki(ler) ayrımının söylemsel olarak (yeniden) kuruluşunda ve milliyetçiliğin yeniden üretilmesinde ihmal edilmez bir katkıya sahiptir. Popüler futbol kültürü, öteki(ler) ile ayrımın altını çizerek ve milli aidiyeti (yeniden) sağlayarak, var olan dahili farklılıkları ve eşitsizlikleri görünmez kılan ya da askıya alan ve böylelikle “milli birliğin” pekiştirilmesini sağlayan önemli bir alandır. “Karşıtlık ve rekabet futbol oyunun anlamını oluşturduğundan” belirli kültürel ve coğrafi kimlikleri temsil eden iki takımın karşı karşıya geldiği futbol karşılaşmaları “spor içerisindeki ikili karşıtlıkların en etkili dramatizasyonuna sahiptir.” Futbolun oldukça yarışmacı boyutları milliyetçi

¹⁵ Günümüzde Türkiye’de de Gezi Park’ında başlayan eylemlerde Beşiktaş’ın Çarşı, Fenerbahçe’nin Genç Fenerbahçeliler ve Galatasaray’ın Ulaştırılan taraftar gurupları etkilidir (Radikal gazetesi, 2013.6.6).

antagonizmalarda ve uluslararası rekabetlerde açıkça gözükür. Bundan dolayı, futbolun, bütün dünyada ulusal/milli kimlikleri şekillendiren ve bir arada tutan eğitim, medya gibi büyük toplumsal/kültürel kurumlardan biri olduğu rahatlıkla belirtilebilir. Zaten futbolun on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarındaki uluslararası yayılımının Avrupa'da ve Latin Amerika'da birçok ulusun kuruluşu ile aynı döneme denk gelmesi, futbol, modernite ve ulusal kimliğin birbirleriyle oldukça ilgili olduğunun göstergesidir. Futbol ve ulus arasındaki modern bağ ise günümüz toplumsal ve kültürel yaşamının artan karmaşıklığı ile desteklenir (Giulianotti, 1999: 10-23-36; Aktaran: Gökalp, 2004).

Futbol sadece kimliklerin oluşmasına katkıda bulunmaz, aynı zamanda farklı sosyal kimliklerin karşılaşmasına ve birbirlerinden etkilenmesine de vesile olur. Bu açıdan farklı ülkelerin birbirleri ile oynadıkları milli maçlar ve diğer kulüp takımlarının kupa mücadeleleri küresel bir dünya kültürünün yaratılmasına ve yaşatılmasına da aracı olur. Kimlik, günlük yaşamdaki kültürel aktiviteler içerisinde yeniden oluşturulur ve kimliğin bu oluşum sürecinde spor/futbol gibi etkinliklerin büyük katkısı olur. Futbolun yaşam ile kurmuş olduğu bağ öylesine güçlüdür ki, futboldan uzaklaştığınızı zannettiğiniz bir ortamda aslında futbola daha da yakınlaşmış olursunuz. Çünkü futbol, toplumsal yapı içerisinde her geçen gün daha fazla yer işgal etmeye başlamıştır ve bu işgal sonrasında toplumsal ortak paydanın yaratılmasında, güçlendirilmesinde de daha fazla rol oynamaktadır (Talimciler, 2008: 90).

Futbol birçok bağlamda etkili bir toplumsallaşma biçimidir. Erkeklerin kendilerini ifade edip anlamlandırabilecekleri bir topluluğun oluşturulmasında futbol takımları önemli bir role sahiptir; "futbol grup özdeşliğinin iki biçiminin katalizörü olmuştur: Yerel grup özdeşliği (kulüp bağı) ile ulusal grup özdeşliği (kulüp oyuncularından toplanan milli takım)" (Hobsbawm, 2008: 92).

Futbol, ikili karşıtlıklarının tartışılması ve toplumsal kimliklerin nasıl inşa edildiğinin açıklanmasına yardımcı olur. Böylesi kimlik oluşumunun sentaksı, futbolun semantik boyutları hakkında da sorular gündeme getirir. Bunlar -kulüp bazında ya da ulusal düzeyde olsun- futbol gruplaşmaları içinde kurulan toplumsal dayanışma biçimleriyle bağlantılıdır. Durkheim'cı neo-fonksiyonalist

kurama göre, endüstrileşme, kentleşme, hızlı toplumsal mobilité ve oldukça karmaşıklaşan toplumsal iş bölümü gibi faktörler endüstri öncesi toplumlarda var olan toplumsal kimlikleri ve cemaatleri aşındırmıştır. Ancak spor, modern toplumlardaki dağılmış (*disparate*) bireylerin toplumsal bütünleşmesini ve kültürel bağlılığı güçlendirerek bu toplumsal hasarın önemli bir bölümünü onarabilmektedir. Ayrıca kentli futbol kulüpleri, karmaşık iş bölümleriyle, Durkheim'ın "organik" dayanışmasının bariz örneklerini oluştururlar. Yine de, Durkheim'ın daha sofistike kullanımı bir çok kulübün daha geleneksel, mekanik modelle bağlantısının güçlü olduğunu gösterir Futbol kulüplerinin ve gönüllü taraftar derneklerinin oluşumu kozmopolit kentlerde insanlara nüfuz eden yabancılaşma ve atomize olma duygularını önlemeye yardımcı olur. Futboldaki katılımcılar, diğer kulüplerdekilerle iletişime ve etkileşime geçtikçe daha geniş bir toplumsal sistemle bütünleşirler. Bundan dolayı, futbol kulüpleri ulusal-yerel düzlemlerde "dayanışma" ve "kolektif kimliğin daha derin biçimlerinin yayılmasına yardımcı olurlar (Giulianotti, 1999: 14-15; Aktaran: Gökalp, 2004).

5.3. TARAFTAR KİMLİĞİ

Sporu, toplumsal sınıflar arası bir mücadele alanı olarak tanımlayan Bourdieu'nun da (1978: 826, Aktaran: Erdoğan, 1993) belirttiği gibi, "sporun toplumsal tanımı bir mücadele nesnesidir. Sportif pratikler alanı, başka şeylerin yanı sıra, sportif pratiklerin meşru tanımını ve sportif faaliyetin meşru işlevini - amatörlüğe karşı profesyonellik, katılımcı spora karşı seyirci sporu, ayırıcı spora (elit sporu) karşı popüler spor (kitle sporu)- tekeli bir tarzda tanımlamanın söz konusu olduğu bir mücadele alanıdır. Bu alanın kendisi, daha geniş bir mücadele alanının, meşru bedeni ve bedeninin meşru kullanımını tanımlama mücadelesinin bir parçasıdır."

Sadr (2011) ve Aydın (2008: 302)'a göre, 'taraftar' kimliğinin ortaya çıkışında belki de en önemli duraklardan birisi, kulüp takipçilerinin belli bir zaman diliminde 'kulübün kimliğinin' yanına kendilerini ortaya koydukları 'grup' isimlerinin alınması ve örgütlülüğün bir anlamda deklarasyonudur. Örneğin

İtalya'da 'ultras', İngiltere'de 'Holigan' grupları, Latin Amerika'da 'Barras bravas' olarak anılan taraftar gruplarının kimliklerinin net olarak ortaya çıkışı farklı coğrafyalarda farklı tarihlere işaret etmektedir. İtalya'da 1960'ların sonunda Milan tribünlerinde oluşan Fossa De Leoni taraftar grubu, yaygın olarak tanınan ilk kurumsallaşmış taraftar gruplarından biri olarak ortaya çıkar. Türkiye'de hemen 1980'lerin başlarında, Beşiktaş'ın Çarşı ve Ankaragücü'nün Güçlüler adlı grupları bu örgütlenme ve 'kimliklenme' sürecinin Türkiye'deki en önemli ilk örnekleri olarak sayılabilirler.

Sosyolojik anlamda cemaat, bağlılık ve karşılıklı sorumluluk bilinciyle varlığını sürdürür. Bu bilinç içindeki taraftar ise, popüler futbol kültürünün, toplumun mikro ekonomik bir temsilini ve yeniden kuruluşunu ifade eden bir cemaat türü olarak tanımlanır. Taraftar için tuttuğu takım, bir referans grubudur; onun başarısı, kendisi için bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağıdır. Taraftarlığın iki işlevi vardır. İlki, kişide bir yere, bir gruba ait olma duygusu uyandırması; diğeri, fanatik kelimesinin çağrıştırdığı, başka ortamlarda yapıldığında toplum tarafından kabul edilmeyecek davranışların taraftarlık kimliği altında çıkış yolu bulması ve hoş görüyle karşılanmasıdır. Bireyin takım tutmasının sebebi, insanlardaki kimlik arayışı ile kimlik vaadidir. Ferdî kimliğiyle kendisini sıradan gören insan, taraftar kimliğine büründüğünde, rutin hayatı içinde sahip olamadığı saygınlık ve başarıya ulaştığına inanır. Sosyal normlar, sosyal hayatın düzenlenmesinde adeta gizli anayasadır. *Ödüllendirme, dışlama, kınama, teşhir etme* gibi yaptırımları olan *sosyal normlar*, insanları bunalımdan, yalnızlıktan ve yanlış davranmaktan koruyan; onların mutlu olmalarını sağlayan örf, âdet, gelenek, görenek gibi sosyal değerlerdir. Özellikle erkek egemen ortamlarda, futboldan habersiz olmak, maç izlememek, maç yorumunda bulunmamak kişiyi toplum dışı kalma riskiyle karşı karşıya getirebilir; hatta, sosyal bir norm hâline gelen taraftarlık, yaptırım gücüyle kişinin toplumdan soyutlanmasına sebep olabilir (Eker, 2010: 176-177).

Popüler futbol kültürü, milliyetçi söylemin (yeniden) üretildiği ve millî kimliğin söylemsel olarak (yeniden) kurulduğu hegemonik-toplumsal pratiklerin bir alanını oluşturmaktadır. Başka hiçbir spor dalı, birçok milletin kendi mülkü

saydığı futbol kadar millî kimliklerin “evrensel” bir “gösteren”i unvanını kazanmamıştır. Popüler futbol kültürü, toplumsal anlamlarla eklemlenmesi ve toplumsal ve siyasal kimliklerin söylemsel (yeniden) kuruluşunda oynadığı rol bakımından dikkate değer bir özellik arz etmektedir. Popüler futbol kültürü, farklı bilinç biçimleri ve söylemlerin, farklı toplumsal güçlerin üzerinde mücadele ettikleri kültürel formlardan biridir. Toplumsal anlamların (yeniden) üretildiği, yapıldığı, bulunduğu, bozulduğu, dönüştürüldüğü bir zemin olarak, hegemonik-toplumsal pratiklerin bir boyutunu oluşturmaktadır. Popüler futbol kültürü, tıpkı popüler kültürün diğer formları gibi, toplumsal ilişkilerin ve bunların dönüşümünün popüler bilinç(ler)deki hayali kuruluşuna işaret eder ve boyun eğme/direnış diyalektiğine dayanan bir kültürel mücadele alanı oluşturur. “Halk oyunu” olarak futbol, popüler öznelliklerin karmaşık, iç içe geçmiş ve çelişik bir halde kurulduğu, ifade edildiği ve maddileştiği bir “derin oyun”dur (Erdoğan, 1993: 26-33).

Bazı durumlarda etnik milliyetçiliğin bir uzantısı olarak futbol taraftarlığının güçlendiği durumlar da karşımıza çıkmaktadır. İskoçya’nın Glasgow kentinin iki takımı; “Glasgow Rangers” ile “Celtic” arasındaki temel farklılık, Rangers’ın Protestanların, Celtic’in ise Katoliklerin takımı olarak bilinmeleridir. İspanya’da ise sadece Bask kökenli futbolcuların oynamasıyla tanınan *Atletico Bilbao* ve üstlendiği “Katalan Milli Takımı” rolünden dolayı formasına reklâm almayan¹⁶ *FC Barcelona* kulüpleri, futbol ve etnik milliyetçilik arasındaki bağlantıya ve örtüşen taraftar ve etnik kimliklere örnektirler. Kimi zaman sınıf kimliği ile futbol taraftarlığının çakıştığı görülmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde futbol takımlarının kuruluş döneminde sendikaların oynadığı rolden kaynaklı olarak işçi sınıfı kökenli takımların önemli bir zemin oluşturduğu gözlenebilir. İngiltere’de liman işçilerinin kurduğu *Liverpool*, Almanya’da maden işçilerinin kurduğu *Schalke 04* işçi sınıfı takımlarına örnektir. Taraftar kimliği ile siyasal kimliklerin örtüştüğü örneklerden de bahsedilebilir (Aktaran: Özkan, 2009: 72).

FC Barcelona’nın Katalan millî kimliğini göstermek açısından sahip olduğu anlam yükü, millî söylem ile popüler futbol söyleminin eklemlenmesinin bir

¹⁶ 2010’dan, formları üstüne reklam almağı başlamıştır.

başka örneğidir. Katalan popüler bilincinde “bir kulüpten öte bir şey” olan FC Barcelona, “Katalan halkının bir futbol takımı suretindeki epik yücelişi”ni ifade etmektedir (Colome, 1991). Primo de Rivera ve Franco diktatörlükleri sırasında Katalanizmin sesi olan kulüp ile Katalan millî kimliği arasında kurulan özdeşlik ilişkisi, kulüp bayrağı ile Katalan bayrağının birbirleriyle ikâme edilebilmesinde maddileşmektedir. Katalan popüler bilincinde, FC Barcelona millet olarak “biz”i temsil ederken, Franco diktatörlüğü ve merkezî otorite ile özdeşleştirilen Real Madrid “onlar”ı cisimleştirmekte, göçmenlerin takımı Español-Barcelona ise “onlar”ın “içimizdeki uzantısı” olarak anlamlandırılmaktadır. İspanya’ya ilişkin olarak çizdiğimiz bu tabloyu, Franco zamanında Avrupa kupalarında zaferden zafere koşan “Beyaz Şimşekler”in (Real Madrid), “Viva Real, Viva Franco” diye bağırarak İspanyollar için “biz”i ifade ederken, Atletico Madrid’in Cumhuriyetçileri, Atletico Bilbao’nun da bağımsızlık mücadelesi veren Baskları temsil ettiğini belirterek tamamlayalım (Aktaran: Erdoğan, 1993: 26-33).

Birçok örnekte taraftar kimliklerinin yerleşik kimliklerle örtüştüğünü veya bazı durumlarda taraftar kimliklerinin yerel özellikler gösterdiğine tanık oluruz. Her ne kadar futbol İngiltere kökenli bir spor olsa da, günümüzde oynanan futbolun kuralları ilk olarak İngiltere’de yazılmış olsa da, futbolun oynanış tarzının ya da taraftar kimliklerinin yansıma biçimlerinin bölgeler arasında ya da ülkeler arasında farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Romsan ve Rubel, sporun bir ülkeden başka ülkelere yayılması sürecinde tamamıyla farklı sembolik anlamlar bütününe sahip olabileceğine işaret etmektedirler. Bellos, futbolun Brezilya’da tamamen Brezilya tarzı bir yaşam biçimine dönüştüğünü ve bu tarzın Brezilya’nın futbol oynama biçiminde yansımasını bulduğunu ileri sürmektedir. Pfefferkom, ülkelere ait farklı oyun biçimleri olduğunu İngiliz futbolunun sert ve atletik olduğunu, Avusturya futbolunun zarafet ve nezaket içerdiğini, Güney Amerika futbolunun teknik ve ustalık gerektirdiğini, Güney Amerika futbolu içinde ayrı bir konuma sahip olan Brezilya futbolunda ise parlak bir performans arayışının esas olduğunu, Afrika futbolunun ise hücum zevki ile anıldığına dikkatleri çeker. Futbol kimi zaman ulusal, yerel veya sınıfsal kimliklerin bir dışavurumu olurken, kimi zaman da bazı kültürel kimliklerin bireyler tarafından benimsenmesinde yardımcı olabilmektedir. Örneğin, kent metaforlarını içinde

barındıran sabit-özellikli stadyumlar bireylerin kent aidiyetlerini oluşturmakta katkı sağlayabilmektedir. Kimi zaman da kente yeni gelmiş olan göçmenlerin kent kimliğini kısa yoldan elde etme aracı olabilir. İster bir kimliğin dışavurumu olsun, ister bir kimliğe aidiyet için bir araç işlevi görsün, bu aidiyetleri dışarıda tutan, farklı gören diğer kimliklerin varlığı da taraftar kimliklerinin oluşumunda önemli bir dayanak noktasıdır. Bu noktada sorunlu olan alan “diğer”in var olması değil, “diğer”in nasıl tanımlandığıdır (Aktaran: Özkan, 2009: 73-76).

Futbol, “biz” ve “onlar”, özdeşlik ve farklılık ilişkisinin söylemsel olarak (yeniden) kuruluşunda öteden beri önemli bir rol oynamıştır. Popüler futbol kültürü, sınıfsal, millî, etnik, dinsel, ataerkil vs. kimliklere eklemlenerek, “ötekilik” formlarının üretilmesine katkıda bulunmuştur. Zaten kolektif aidiyet biçimlerinin kendileri de, “havada” oluşmazlar; eğlence, müzik, futbol, giyim vb. gündelik hayat pratiklerinde kurulur ve tecrübe edilirler. Ancak, şu noktayı derhal vurgulamakta yarar var: Futbol çeşitli özne konumlarının bir “gösteren”i olarak ele alınabilirse de, böyle bir işleve indirgenemeyecek bir anlam matrisini de sunmaktadır. İçerdiği umut ve korku, sevinç ve hayal kırıklığı, haz ve acı, savunma ve saldırı, galibiyet ve mağlubiyet, fizik güç ve şiddetin denetimi gibi kutupsallıklar dolayısıyla, insanî varoluşun evrensel çelişkilerini cisimleştirmekte ve böylece mimetik ve kathartik bir anlam kazanmaktadır. Genelde popüler spor kültürü ve özelde de popüler futbol kültürü, millî kimliklerin (yeniden) kuruluşuna çeşitli biçimlerde katkıda bulunur. Spor, “varolabilecek ‘küçük’ iç bölünmeleri aşarak ve yerinden ederek, milletin ‘biz’ olarak kurulmasını sağlayan bir alandır”. Takımlar, oyuncular, atletler, renkler vb. hayali bir topluluk olarak milletin kurulduğu, temsil edildiği ve maddileştiği söylemsel oluşumların momenti haline gelir (Erdoğan, 1993: 26- 33).

Bunun yanında ‘taraftar’ kimliğinin en önemli temsillerinden birisi olan ‘grup ismi’ almanın ve bir açıdan belli bir zaman sonra bunun kulüp temsili yerine geçmesini, kitlelerin elinden, yüzyıllar süren süreç boyunca her geçen gün daha fazla, alınan oyuna karşı bir tepki olarak algılamak mümkündür. Taraftar gruplarının oluşum süreçlerine odaklanıldığında bunların çok temel ekonomik ve sosyal kırılma anlarına denk geldiği görülecektir (Aydın & D, 2008: 314).

Taraftarlık İran'da da Türkiye gibi ilginç durumdadır. Mesela genel olarak Türkiye'de seyirciler kendi yerel takımlarını değil, İstanbul'un üç takımı Türkiye'nin hemen her yerinde taraftarların büyük çoğunluğu tarafından desteklenmektedir. Yerel takımlar ikincil seviyede kalır. İran'da da bu durum Tahran'ın iki takımı (Esteghlal ve Perspolis) için Tebriz dışında geçerlidir. Bu durum Traxtor'un birinci lige geçişinden sonra değişti ve Traxtor taraftarının yarattığı coşku ve heyecan İran'ın bütün şehirlerine etki yaptı. Ama her halde bugün de Traxtor ve Tahran'ın belirtilen iki takımı en fazla taraftar kitlesine sahiptirler.

Güney Azerbaycan'da 1970'de Kurulan Traxtor Futbol Takımı'nın "Başmaqçı ve İlmekçi"¹⁷ adlı işçi taraftar grupları bu örgütlenme ve 'kimikleşme' sürecinin İran'da en önemli ilk örneği diyebiliriz. Özellikle Güney Azerbaycan'da bu oluşumlar 2000'ler boyunca artan bir gelişim süreci yaşamıştır. Bu yıllarla İran'daki Türklere karşı artan ayrımcılıkla beraber, Türklere sanal dünyada bir medyanın yaratılması ve milli faaliyet gösterenlerin bu sanal dünya üzerinden kurumsallaşmaları ve etki alanlarının artması oldukça hızlanmıştır. Bu faaliyetlerin sonucu 2009 yılında Traxtor Futbol Takımı ortaya çıkmıştır. Traxtor, İran'daki Türklerin kimliklerinin bir parçası oldu. Traxtor Takımı'nın taraftarlarının, stadyumda maç esnasındaki tezahüratların vurgusu, genellikle takıma yönelik değil belki, Güney Azerbaycan milli değerlerine ve taraftarın kendi dünyasına ait sloganlardır.

5.4. GÜNEY AZERBAIJAN'DA FUTBOL VE TARAFTARLIK

1970 yılında kurulan Traxtor Futbol Kulübü, her şeyden önce, taraftarlarının futbola olan derin ilgisiyle ön plana çıkmaktadır. Traxtor ya da Tiraxtur, İran'ın Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin başkenti Tebriz'de bulunan spor kulübüdür. İran

¹⁷ Başmaqçı ve İlmekçi ayakkabıcı ve halı dokuyanlara denilir. Traxtor'un böyle taraftar gurubunun olması hiçbir yerde yazılı bir şekilde yoktur. Bunu gözlem için stadyuma gittiğimde yaşlı taraftarlardan öğrenmiş oldum. Şimdiki durumda Traxtor'un "T.T.T.T" (*Traxtor takımının tifosi taraftarları*) ismiyle İran İstihbaratı'na bağlı olan bir tek resmi taraftar gurubu vardır.

Premier Ligi kulüplerindendir. 2001-2002 sezonunda 1. lige düşmesine rağmen 2009-2010 sezonunda İran Premier Futbol Ligin'e girmeyi başarmıştır. Traxtor, taraftarları tarafından İran'daki Türk halkının bir simgesi haline gelmiştir ve bu yüzden 2009-2010 sezonunda İran Premier Liginde seyirci rekorunu kırmıştır. Traxtor'un ortalama her oyununda 80.000 seyirci bulunur. 2009 yılından sonra Traxtor'un Premier Lig'e çıkmasıyla ve daha çok göz önünde olması sebebiyle taraftarları işte o noktada kendilerini her zaman Traxtor yandaşı olarak algılamışlar, Traxtorluluk kimliklerini de kazanmışlardır. Öncelikle İran'da, taraftarlarına bağımsızlık mücadelesine yaptığı katkılarla ön plana çıkmıştır. Özellikle İran'daki Türklere uygulanan asimilasyon sürecinde, İran'ın başka futbol takımlarıyla oynadığı maçları kazandığında, Türk toplumuna moral vermiş ve kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra Traxtorluluk kimliği, taraftarlar için büyük önem taşımaya başlamıştır.

Güney Azerbaycan'da geçen on yıl içerisinde futbolun milliyetçilikle yoğun ilişkisinin olduğu bilinen ve görünen bir gerçektir. Güney Azerbaycan'da futbol ile milliyetçilik arasındaki ilişkilerin yapısal olarak var olmaya başlaması 2008'li yılların sonunda Traxtor Futbol Takımı'nın birinci lige çıkması ve taraftar örgütlerinin kurulmasına karşılık gelir. Bugün, futbol İran'da etnikler arasında önemli bir konuma sahiptir. Futbolun bu önemli konumu Güney Azerbaycan Türkleri arasında Traxtor Futbol Takımı ile gözler önüne sergilemektedir. Traxtor taraftarları milliyetçi duyguları ön plana çıkarmasıyla bilinir. İran'da taraftarlar arasındaki rekabetten, kentler arası ve futbolun kendi dinamiklerinden kaynaklanan rekabetin fazlasını etnik farklılıklardan ortaya çıkan rekabette görüyoruz. İran'daki Türk futbol taraftarları en çok nefret ettikleri taraftar grubunun Perspolis Futbol Takımı olduğunda birleşmektedir. Perspolis Futbol Takımı İran'ın başkenti Tahran'ın çok sayıda taraftarı olan bir takımıdır. Bu takımın Tahran'da olmasından dolayı değil, belki Pers ismini taşıması, Farsların en çok desteklediği takım olması, Spor ve Gençlik Bakanlığı ve Futbol Federasyon'unu ile Futbol Hakemleri Kurumu'nun himayesinde olmasından dolayı, Traxtor taraftarlarının hoşlanmadıkları bir takımdır. Tahran kenti, ağır sanayinin olduğu ve çok göç alan bir kenttir. Tahran takımlarına olan nefretin bir başka nedeni de, büyük kentler arasında olan çekişmedir. Bu çekişme sürekli

olarak, Tebriz ve Tahran kentleri arasında devam etmektedir. Günümüzde, Güney Azerbaycan'da Traxtor Takımı ve taraftarları bağlamında geliştirilen mikro-milliyetçi yaklaşımlar, toplumsal alanı ilgilendiren makro-milliyetçilikle ilişkilidir. Taraftar kendisine uygun olmayan her şeyi ötekileştirir.

Kitle kültürünün en önemli ürünlerinden biri haline gelmiş olan futbolda da muhalif ideoloji ile hareket eden takımların tanınırlıkları ve yerelerde muhalif taraftar gruplarının ortaya çıkması da internetin etkin kullanımı ile olası hale gelmiştir. Muhalif taraftarlar internet üzerinden kendilerini tanıtmakta ve kitleselleşmeye çalışmaktadır. Bu süreçte ise hem tribünleri kullanarak hem de toplumsal sorunların dile getirilmesi için düzenlenen mitinglere katılarak kendilerini göstermekte ve tanınır kılmaktadırlar (Çoban, 2008: 81).

Bugün Traxtor Takımı'nın İran'daki muhalif hareketler tarafından sempatiyle karşılanması, başka etnik grupların arasında, muhalif taraftar gruplarının oluşmasının da önünü açmıştır. Baskı dönemlerinde futbol iktidarların kitleleri körleştirmesinin bir aracı olabileceği gibi, muhaliflerin yeraltından çıkıp toplumsallaşmalarının ve propaganda yaparak muhalif hareketi toplumsallaştırabilmelerinin olanağını da yaratır. Traxtor deneyimi bu anlamda olumsuz bir sürece gönderme yapar. Bu süreçlerde futbol yabancılaşmaya karşı koyan bir içeriğe sahiptir ve toplumsal özgürlük istemlerinin ifade edildiği toplumsal pratiklerden bir tanesidir. Bugün İran'da Türkleri temsil eden Traxtor Takımı Fars asimilasyonu altında Türk dilinin ve simgelerinin yasaklanmasına karşı direnişin bir simgesi haline gelmiştir. Traxtor taraftarları göstergeler taşımayı kendileri için milli bir görev olarak kabul etmişlerdir. Kitlelerin sisteme karşı direnişi de Traxtor Takımı'nın maçlarını kullanarak muhalif düşüncenin hâlâ yaşadığını göstermeleri ve statlarda kendi dillerini kullanarak konulan yasakları, daha doğrusu korku kültürünü aşmaları mümkün olmuştur.

İran'ın en yoksul bırakılan ve milliyetçi bölgelerinden birisi olarak bilinen Güney Azerbaycan'ın sembolik kulüplerinden Traxtor Futbol Takımı'nın taraftarları aşırı milliyetçilik ve Pan-Türklükle suçlanmaktadır. Öte yandan kulüp yönetiminin başında, Sepahe Aşura (İran Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı) gelmektedir. 26 Şubat 2013 tarihinde Asya Şampiyonlar Ligi'nde Traxtor Takımı ile Birleşik Emirlikler

takımı olan Aljazire Takımı arasında oynanan karşılaşmada, Traxtor taraftarlarının Tebriz'in Sehend Stadyumu'nda Fotoğraf 7'de görüldüğü gibi *"South Azerbaijan Is Not Iran"* yani 'Güney Azerbaycan İran değil' yazılı dev bir pankart açıldı.

Fotoğraf 7: "Güney Azerbaycan İran Değildir" Traxtor'un Asya Şampiyonlar Ligi'ndeki Maçında Açılan Dev Bir Pankart (www.oyannews.com).

Bu pankartın açılışıyla stadyumdaki 90 bin taraftarın ve İran'daki Türklerin birçoğunun isteği göz önüne serildi. İran ve Arap medyasında geniş yankı bulan bu pankarttan ve onun ihtivasından hoşlanmayan Farslar, bundan bir hafta sonra Traxtor ile Esteghlal maçında, Ermenistan bayrağını dalgalandırdılar ve onun peşinden Traxtor ve Damaşe Gilan maçında, Gilan Takımı'nın taraftarları da Azodi Stadyumu'nda Fotoğraf 8'de görüldüğü gibi Ermenistan bayrağını Azodi stadyumunda açtılar. Bu bağlamda futbol ve siyasal tavır arasındaki ilişkinin öneminin başlıca göstergelerinden birisi haline gelmiştir.

Fotoğraf 8: Tahran'ın Esteghlal Takımı'nın Taraftarları, Traxtor Karşısındaki Maçta, "Güney Azerbaycan İran Değildir" Pankartına Bir Cevap Olarak, Ermeni Bayrağı'nı Stadyumda Açtılar (Entekhab.ir).

Traxtor Takımı'nın dillere düşmesinin nedeni 2008 yılından sonra yaşadığı kendine özgü gelişmelerdir. Taraftarlar bu takımı, birinci lige çıktıktan sonra kimliklerinin bir parçası olarak algılamaya başlamış ve bu da taraftar söylemlerinin milliyetçi bir söylem olmasına sebep olmuştur. Traxtor maçlarından ve galibiyetinden sonra, halk sokaklarda coşku içinde, bozkurt işaretleri yapar, "Yaşasın Azerbaycan", "Azerbaycan var olsun istemeyen kör olsun" haykırışları ve Traxtor'un kırmızı bayraklarıyla süslenmiş arabalar gezer.

22 Kasım 2011'de Hürriyet Gazetesi'nin Fotoğraf 9'da "İki Bayrak Korkuttu" başlıklı manşeti, Traxtor taraftarlarının Türklük duygusundan bahsetmektedir. Bu tarihte İran'daki Türklerin ilgisini çeken bu manşet, şöyle açıklamada bulunmuştu; İran'da hükümet yanlısı internet siteleri, bir futbol maçında Türkiye ve Azerbaycan bayraklı tişörtler giyen ve Azerbaycan'ın bayrağını taşıyan Türk taraftarları bölücülükle suçladı. BBC Türkçenin haberine göre İran'da Türk kökenli nüfusun yoğun olduğu Tebriz kentinin takımı Tractorsazi ve Şiraz kentinin takımları Fecr-i Sepasi arasında oynanan karşılaşma sırasında çekilen fotoğraflarda bazı taraftarların Türk bayraklı tişörtler giydiği, bazılarının da

Azerbaycan bayrakları taşıdıkları görülüyor. Hükümet yanlısı Rajanews internet sitesinde haber, “Fecr-Traxtor maçına bölücü sembollerle katıldılar” başlığıyla duyuruldu. Haberin ayrıntısında da, “Maalesef bu insanlar, diğer taraftarlara da öncülük yapıp, diğer kentlerde de pek çok kez bölücü tezahüratlar yaptırıldılar” denildi.

Fotoğraf 9: Hürriyet Gazetesi'nin iki Bayrak Korkuttu Manşeti.

Ayrıca, “Pan-Türkist fikirleri yaymaya çalışan bu tribün liderleri, durumu kendi çarpık amaçları için kötüye kullandı” ifadesi yer aldı. Aynı fotoğraflar, benzer ifadelerle birçok farklı hükümet yanlısı internet sitesinde de yer aldı (Hürriyet, 2011. 22 Kasım).

Fotoğraf 10: Traxtor Maçında Azerbaycan Bayrağı Taraftarların Elinde ve Tişörtlerinin Üstünde (Hürriyet, 2011).

Fotoğraf 11: Traxtor Maçında Türkiye Bayrağı Taraftarların Tişörtlerinin Üstünde (Hürriyet, 2011).

Her maçında kimlikleri ile bağlı sloganlar atan Traxtor taraftarları, geçenlerde Tahran'ın İstikbal takımıyla karşılaştı. Maçta Fransa ve Ermenistan aleyhinde sloganlar atıldı. Karşılaşmayı izlemeye gelen yaklaşık 80.000 Güney Azerbaycanlı Türk, Fransa senatosu tarafından kabul edilen yasayı hep bir ağızdan protesto ettiler.

Fotoğraf 12: Traxtor Taraftarları Tarafından Sarkozy'nin Fotoğrafı'nın Yakılması (<http://www.youtube.com/watch?v=Y9NIXhnAw78>).

Stada, Fotoğraf 12’de görüldüğü gibi Nicolas Sarkozy, Valerie Boyer ve Serj Sarkisyan’ın fotoğraflarını getiren taraftarlar stat içinde fotoğrafları yaktılar. Hep bir ağızdan Türkiye’ye destek veren Traxtor taraftarları, açtıkları pankartlarda “Türkiye soykırım yapmamıştır, soykırım yapan Fransa ve Ermenistan’dır” gibi yazılar da vardı. Karşılaşma sonrası kalabalık taraftar grupları, kilometrelerce yürüyüş düzenlediler (Günaz Tv, 2012).

9 Aralık 2011’de İran’ın Birinci Futbol Ligi’nin 16. haftası çerçevesinde Traxtor Takımı, Kirman kentinin "Mis" kulübünü kabul etti. Oyun Tebriz’in "Kurtlar Deresi" olarak adlandırılan bölgesinde bulunan "Sehend" Stadyum’unda yapıldı. Beraberlik ile sona eren maçtan sonra Traxtor taraftarları fotoğraf 13’de görüldüğü gibi, Suriye rejiminin halkın protestolarını kan içinde boğmasına itiraz ve bu ülkenin muhalefetine destek amacıyla Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’ın fotoğraflarını yaktılar ve Suriye Özgür Ordusu’nun bayrağını dalgalandırdılar (Ceferli, 2011).

Fotoğraf 13: Traxtor Taraftarları Tarafından Esad’ın Fotoğrafının Yakılması (<http://www.youtube.com/watch?v=0lb8vMsd1tM>).

Traxtor taraftarları sadece kendi takımlarını desteklemekle kalmayıp, Azerbaycan'a karşı tüm haksızlıklara itiraz seslerini yükseltmeye çalışırlar. Şu anda böyle problemlerden biri Urmu Gölü'nün gitgide kurumasıdır. Urmu Gölü 15 seneden beri İran Hükümeti tarafından kasıtlı olarak kurutulmaktadır. İnşa edilen çok sayıda barajlar ve gölün tam ortasında köprü yapmak adına çakıl taşları ve topraklarını gölün içine doldurup tabanından çıkan çeşmeleri tıkamakla şu ana kadar gölün %70'i kurutulmuştur. Gölün tamamının kurutulması halinde bölge tuzluk bir alana dönüşecektir. Çünkü orada var olan 10 milyar tonun üzerinde bir tuz depolanması rüzgâr aracılığıyla bütün bölgeye dağılacak ve bu tuz fırtınasının gerçekleşmesine sebep olacaktır. 2011 yılının Ağustos ayında Urmu Gölü'ne su ulaştırmak projesinin İran'ın İslam'ı Meclisi'nde acil durum tasarısının reddedilmesi, İran'daki Türklerin itirazlarına sebep oldu. Bu itirazlar sonucunda 25 Ağustos gecesi oynanan Azerbaycan derbisi, Traxtor ve Şehrdari maçında, 50,000 üzerindeki seyirci Sehend Stadyumunda devlet ve Meclis aleyhine "Urmu Gölü can verir, meclis onun katline ferman verir" gibi sloganlar verilmiştir.¹⁸

Fotoğraf 14: Traxtor Taraftarlarının Urmu Gölünün Kurutulmasına Karşı Bir Pankart (Urmu Gölü'nü koru).

¹⁸ http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=wh-twW09DRU

İran Hükümeti şimdiye kadar Gölün kurumaması yönünde her hangi bir olumlu adım atmamış. Bu nedenlerle Traxtor taraftarları Urmu Gölü'nün kuruması ve hükümetin duyarsızlığı nedeniyle her zaman, bu yönde tezahüratlarda bulunmuş ve çoklu statlarda “Save Urmu Lake” pankartını açmışlar.

Fotoğraf 15: Urmu Gölünün Kuruması

3 Aralık 2012 Traxtor taraftarları, Güney Azerbaycan'ın Eher ve Verzigan şehirlerinde yaşanan depreme ve soğukta barınaksız kalan insanlara dikkat çekmek için 20. dakikada üst kısımda bulunan elbiselerini çıkararak maçı izlemeye başladılar. Tahran Azadi Stadı'ndaki Perspolis karşısındaki maçta, Traxtorlu taraftarlar, maçta depremin yaşandığı Karadağ'ın plakası olan ve İran Hükümeti'nin deprem haberlerini geciktirmesi, çelişkili ve duyarsızca kamuoyuna sunduğu ve yardım ulaştırmak konusunda kasıtlı şekilde ihmal etmesi sebebiyle, 20. dakikaya gelince üzerlerinde bulunan elbiseleri çıkardılar. Traxtor taraftarları Karadağ için pankart açıp tezahüratta yaptılar. Bunun üzerine İran Güvenlik Polisi Traxtor taraftarlarını dövmeye kalktı ve Perspolis taraftarları da Türklere karşı çok ağır sloganlar atmaya başladılar (BBC, 2012).

Fotoğraf 16: Traxtor Taraftarları, Tarafından Güney Azerbaycan'da Depreme Maruz Kalan İnsanların Üşümesini Yansıtan ve Hükümete Karşı İtiraz Olarak Sembolik Bir Soyunma (<http://www.bbc.co.uk/persian>).

6. BÖLÜM

NİTEL VERİLERİN ANALİZİ

6.1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

3 odak grup oluşturulmuştur. Bu odak grup görüşmeleri bağlamında toplam 21 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu gruplarda 5 kadın ve 16 erkekle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu başlık altında katılımcıların cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu ve evlilik durumları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Seçenekler	Katılımcı sayısı	%
Kadın	5	23.80
Erkek	16	76.20
Toplam	21	100

Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında; %76.20 erkeklerden ve %23.80 kadınlardan oluşmaktadır. Kadın katılımcının az olmasının sebebi hem kadınların stadyuma girmelerinin yasak olması, bu nedenle kadın taraftarlara ulaşmanın zor olması ve hem de İran'da kadınların erkeklere göre daha az futbolla ilgilenmesinden kaynaklanmaktadır ki, bunun da sebebiyle yine

stadyuma giriş yasağından kaynaklanmaktadır. Ayrıca futbolla ilgilenen kadınlar, bu sporu yapabilmelerine göre yeterli alan bulunmamaktadır ve bu da kadınların bu spor dalından uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
20-25	14	66.67
26-30	5	23.81
30-35	2	9.52
Toplam	21	100

Katılımcıların yaşa dağılımına bakıldığında; 20-25 arası yaş aralığının %66.67 yüksek olduğu görülmektedir. 26-30 yaş aralığı ise %23.81 ve 30-35 yaş aralığı da %9.52 olarak görülmektedir. 20-25 yaş aralığının yüksek olmasının sebebi gençlerin ve genellikle evlenmemiş gençlerin futbolla daha sık ilgilenmeleri ve bu yaştaki gençlerin bir tür kimlik arama çabasında olmaktadır. İran'da 20-25 yaş aralarında olan gençler genellikle ya öğrencilerden ve ya işsizlerden oluşmaktadır. Bu nedenle bu iki grup boş zamanlarının çoğunu sporla geçiriyorlar.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Durumu

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Lise Mezunu ve Altı	3	14.29
Lisan veya Lisans Öğrencisi	16	76.19
Y.Lisan veya Y.Lisans Öğrencisi	2	9.52
Toplam	21	100

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; lisansını bitirmiş veya lisans öğrencisi olan katılımcılar %76.19 en yüksek yüzdeye sahiptir. Lise mezunu ve altı %14.29 ve yüksek lisansını bitirmiş veya yüksek lisans öğrencisi olanlar %9.52 sahiptirler. Traxtor takımı'nı kimliklerinin sembolü olarak gören bu taraftar kitlesi Traxtor aracılığıyla stadyumları bir itiraz ortamı olanağı olarak görmektedirler. Bu yaşta ve yüksek seviyede eğitime sahip olan taraftarlar genelde Traxtor'u reklam etmeği kendi kimliklerinin yansıması olarak görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Evlilik Durumu

Seçenekler	Katılımcı Sayısı	%
Evli	4	19.05
Bekar	17	80.95
Boşanmış	0	0
Toplam	21	100

Katılımcıların evlilik durumlarına bakıldığında; bekar katılımcılar %80.95 önde gelmektedirler ve ondan sonra %19.05 evli olanlar ikinci sırada yer almaktadırlar. Hiçbir katılımcı daha önceden evlenip boşanmamıştır. Katılımcıların çoğunlukla bekar olmasının sebebine bakarsak; birincisi dünyanın her tarafında yaygın olarak futbol maçlarının hafta sonları yapılmasıdır. İran'da da genellikle Tractor maçları hafta içi oynanmaktadır ve hafta içi maça gitmek evli birine uygun olmamaktadır. İkincisi ise ailelerin stadyuma girmelerinin yasak olmasından dolayı birlikte boş zaman geçirmek isteyen eşler maçlara gidememektedir. Son olarak da evlilerin daha çok ekonomik durumlarını önemsemelerden ötürü ve kimlik meselesi ile bekarlardan daha az ilgilenmeleridir.

6.2. KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK TEMALARINA GÖRE VERİLERİN ANALİZİ

Bu araştırmada önce odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler bir metin haline getirilmiş ve oluşturulan bu metinden temalara ulaşmak için önce her bir sorudan alınan cevaplardan konuyla ilgili kodlar çıkarılmış (Şekil 1'de) ve bu

kodlardan tümevarımcı bir şekilde “kimlik” ve “milliyetçilik” temaları elde edilmiştir.

6.2.1. Kimlik

Jenkins (2008: 5)’e göre; kimliğin ne olduğunu açıklamada en temel başlangıç noktası, kimin kim olduğu ya da neyin ne olduğuna verilen cevaptır. Bu bizim kendimizin ve diğerlerinin kim olduğuna dair kollektif üyeliklerimizi, bulunduğunuz yeri ve insanlığın çok boyutlu sınıflandırmasını içeren bir cevaptır (Aktaran: Avıçoğlu, 2010).

6.2.1.1. Milli Kimlik

Gökalp (2007)’a göre, “ milli kimlik, milli kültürün ferdi ve içtimai planda ortaya çıkan üslubudur; kişiyi ve toplumu farklılaştıran, en yakınlarından başlayarak diğer benzerlerinden ayıran özellikleridir. Bu farklılıklar en geniş ifadesi ile yaşama biçimindeki özellikler, kendine-kişiyi ve topluma- mahsus oluşlardır. Bu bağlamda millet olmuş her şahsiyetli toplumun varlığa, dünyaya, hayata, eşyaya bakış tarzı, düşünce-varlığı kavramlaştırma- biçimi, bütün hayat tezahürleri içinde duyuş biçimi-bütün hayat tezahürlerine karşı- tavır ve davranış biçimi farklı olur. Milliyetçilik, somut bir toprağa bağlılık, ortak tarihsel geçmiş, ortak değerlere ve kültüre dayanan, ortak amaçlar çerçevesinde bir araya gelen, ortak bir tarih şuuru ve ortak bir kültürü olan toplumun üyeleri arasında topluluk şuuru yaratabilen bir değerdir.”

6.2.1.1.1. Ortak Yurt ve Ortak Kültür

Milli kimlik kategorisi “ortak belli yurt ve ortak kültür” kodları ile ele alınmıştır. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerde Güney Azerbaycan’a vurgu yapan katılımcılar burada belli toprağı kastetmektedir. Verilen cevaplara bakıldığında:

A.2. “Geçen yıllarda Güney Azerbaycan’dan başka takımlarda yukarı lige çıktılar, ama bu kadar ilgi çekemediler.”

A.5. “Ben kendimi ve kimliğimi tanıdıktan sonra, hiçbir zaman kendimi İranlı olarak görmemişim. İran ismi Farsları temsil ediyor. Ben Türküm ve Güney Azerbaycanlıyım.”

C. (4). “Bugün Güney Azerbaycan’da milli istekleri sokaklarda dile getirmemiz devlet ve polis tarafından çok sert tepki alır. Milli duygular ve isteklerin istenmesine böyle bir ortam ihtiyaçtı ve bu ortamı Traxtorlu olmakla birlikte elde etmiş olduk.”

Farklı sorulara verilen cevaplara baktığımızda, taraftarların Güney Azerbaycan olan belli bir toprağa değindiklerini görürüz. Smith (1994: 25)’e göre, milli kimliğin tanımlanmasında toprak parçasının herhangi bir yer olması mümkün değildir. O "tarihî toprak", *terrain* (toprak) ile halkın, nesiller boyu birbirleri üzerinde müşterek ve yararlı etkilerde bulunduğu bir topraktır. Tarihî bellek ve çağrışımların mekânı haline gelir yurt; "bizim" bilgilerimizin, azizlerimizin ve kahramanlarımızın yaşadıkları, çalıştıkları, dua edip savaştıkları yerdir.

Güney Azerbaycan kavramı, bütün Azerbaycan’ın parçalanması ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. Güney Azerbaycan olarak adlandırılan bu topraklar Türklerin bakışına göre onların atalarının yaşadıkları ve savundukları tarihi topraklardır. Bugün bu taraftar kitlesini bir arada tutan önemli hususlardan biri de yaşadıkları ve paylaştıkları bu özel yurttur. Türklerin görüşüne göre bugün bu topraklar İran Hükümeti tarafından işgal edilmiştir ve bu toprakların İran adlandırılması yanlıştır. Atılan sloganlar ve açılan pankartlar “South Azerbaijan is not İran” (Güney Azerbaycan İran değildir) bunun bir göstergesidir.

Özel ortak kültür konusuna geldiğimizde de Smith’in açıklanmasından yararlanacağız. Smith(2002: 51)’e göre, bir etninin üyeleri, üye olmayanlardan farklı oldukları kültürel ayırt edici olan nitelikler içinde benzer ve aynıdır. En fazla paylaşılan ve aynı zamanda ayırt edici olan nitelikler dil ve dindir, fakat

görenekler, kurumlar, yasalar, folklor, mimari, giyim, beslenme, müzik ve sanat, hatta renk ve fiziksel görünüş farklılıkları artırabilir veya onların yerini alabilir.

A (3), “Tahran’da olan ‘Esteghlal ve Perspolis’ takımları bir Fars takımı olarak tanınıyorlar veya en azından taraftarlarının birçoğu Farsdırlar. Biliyoruz ki İran’da en çok çekişme Farslar ve Türkler arasında oluyor ‘dilden, topraktan ta nüfusa kadar’ bunun için Farsların karşısında daha güçlü olmalıyız.”

B (6), “Bizim özgürlük hareketimizin sembolüdür. Biz bir Traxtorlu Türk olarak, dünyadaki bütün haksızlıklara karşıyız ve bu duygunun bütün dünyaya duyurmak istiyoruz. Bugün Traxtor taraftarı olmak Türkçülüktür.”

C. (7), “Bende taraftarlık konusu iki üç türe ayrılır, şehrimdeki sevdiğim takım, Türkleri temsil eden bir takım, güçlü bir takım. Ama benim için önemli olan Türklerin takımı olmasıdır.”

Milli kimlik ve kültür unsurları arasında olan ilişki her yerde ve yurttaki farklı derecede önem taşımaktadır. Bugün Traxtor taraftarları arasında kültürel unsurlar ve özellikle dil, bu taraftarların milli kimliklerinin tanımlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kimliğin kültürel boyutu da dille sıkı bir ilişki içindedir. Eğer Smit’in milli ve etnik kimlik için saydığı batılı ve batılı olmayan unsurlara bakarsak bugün Traxtor taraftarları arasında her şeyden çok kültürel unsurlar daha üstün bir rol oynamaktadır. Belki bugün Traxtor taraftarlar kendi dillerinde okuma yazma şansına sahip olsalardı bu kültür unsuru bu kadar önem taşımayacaktı. Ancak bugün dil, milli ve etnik kimliğin tanımlanmasında çok farklı bir derecede önem taşımaktadır.

Bugün İran’da başat kültür ve devlet kültürü Fars kültürü ve dilidir. İran’da hâkim dil Farsça’dır ve bu hâkim dil dışında başka dillerin gelişmesi ve hatta temellerinin göstermesinde sorun vardır. Bugün İran’da etnik grupları bir birlerinden farklılaştıran esas neden dildir. Bir milletin oluşumunda dil en önemli objelerden biridir.

Dil farklılığının sembolik işlevi hem etnik grupları bir birinden farklı kılan, hem de etnik grupların dayanışma duygusunu sağlayan en önemli unsurlardan

sayılmaktadır. Eğer bugün Traxtor taraftarlarını birbirine bağlayan, biz bilincini yaratan unsur dillerinin aynı olmasıdır.

Yine etnik grubun kültürel yanı üzerinde duran tanımlardan bazıları, etnik grup ve milliyet gruplarının özdeş olduklarını belirtmiştir. Buna göre Sorokin (1947: 201)'e göre, "aynı dili konuşan ve aynı kültür değerlerine ortak olan fertler milliyet veya etnik grubu" oluşturmakta iken; Morris (1968: 167) etnik grubu "içinde yaşanan daha geniş bir toplumdan ırk, din, milliyet ve kültür açısından farklılaştıklarını iddia eden gruplar" olarak tanımlamaktadır. Etnik gruplar için hayati önem taşıyan dil faktörüne yer vermeyen bu tanımda etnik grup kavrayışında grubun kendisini etnik grup olarak anlamlandırması önem taşımaktadır.

6.2.1.2. Etnik Kimlik

Primordialist yaklaşımın temsilcilerinden Isaacs'a göre, kişinin doğuştan edindiği etnik kimlik; "fiziksel özellikler, isim, içine doğulan topluluğa üyelik, bu topluluğun tarihi, dini, dili, kültürü ve coğrafyası" olmak üzere sekiz değişken tarafından belirlenir ve yaşam sürecinde değişmez (Cornell & Hartmann, 1998: 48).

6.2.1.2.1. Kolektif İsim ve Dayanışma Duygusu

Smith (2004)'e göre, grubun kendine verdiği bir isim olmalı (Grubun kendisine isim vermesi, gelişmiş kolektif kimliğe işaret etmektedir), odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere göre bu taraftarların kendilerine verdiği bir kolektif isim varsa o da "Türk"tür. Türk kimliğine vurgu yapan taraftarlar bu isim'e toprak değil, dilleri üzerinden vurgu yapmaktadırlar. İran'da hükümet ve ona bağlı kitle iletişim araçları her ne kadar bu isim karşısında Azerbaycanlı Türklere, Azeri ismini kullansalar da bugün İran'da hiçbir Türk kendini Azeri olarak tanımlamamakta ve hatta başka etnik gruplar bile Güney Azerbaycan halkını Türk olarak tanımlamaktadır. Buna örnek olarak Ayetullah Hamenei'nin Zencan seyahatinde konuşması, Türkler ve Farsların Kardeş olduğunu

söylemesini verebiliriz.¹⁹ Bunun dışındaki isimleri sadece medyada görebiliriz. Aşağıdaki Şekil 6'da Türklere yapılan yanlış isimlendirmeleri görebiliriz.

Somersan (2004: 23) kişilerin kendilerine verdikleri tanımlar ve isimlerle (emik), başkalarının onları sınıflandırmasının (etik) aynı olmadığını belirtmektedir. Dışarıdan bakan biri özellikle fiziki kriterleri temel alabilirken, içerdeki, grup üyeleri gelenek ve tarih gibi ortak olduğunu varsaydıkları paydaları esas almaktadırlar.

Şekil 6: Türklere için Kullanılan Farklı İsimler.

¹⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=MIISyo2nNNG>. Sıkça Türk kelimesini kullanıyor ve Azeri kullanmıyor.

Şekil 6'da görüldüğü gibi Türkleri birbirlerinden ayırmak için farklı isimler kullanılmaktadır. İran'daki Türkleri Azeri, Irak'taki Türkleri Türkmen, Kuzey Azerbaycan'daki Türkleri Azerbaycanlı ve Türkiye Türklerini ise Türk olarak adlandırmaktadırlar. Farklı siyasi coğrafyada olan Türkleri aynı boy ve soydan olmalarına rağmen farklı isimlerle tanımlamak, Türkler üzerindeki etik yaklaşıma örnektir.

Traxtor taraftarlarının en çok vurgu yaptıkları konu Türk olmalarıdır ve bu taraftarlar arasında dayanışma ve bir duygusunu yaratan önemli unsur Türk olmasıdır. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere bakıldığında, taraftar kitlesi kendisini Türk olarak tanımlamakta ve Traxtor'u da Türkleri temsil ettiği için desteklemektedirler.

A (5), "Bizde taraftara önemli olan şey dili ve toprağıdır. Maçı kazanmak veya yenilmek ikinci plandadır. Bu taraftar Azerbaycan'ın herhangi bir takımına da destek veriyor. Ama Farslarda iki takımın oyununda bunun aksine birbirlerine küfür ve kavga edip duruyorlar. Bu biz Türklerin geniş kültür ve geleneğimizi gösteriyor."

B. (2), "Hem tek takımdır hem de eskiden iyi oyunculara sahiptir. Türkleri temsil eden tek aracıydı."

C. (8), "Traxtor benim kimliğimdir, sanki kendimden bir parçadır, sanki kaybetiğim bir şeyi bulmuşum, yani aradığım şeyi. Biz bir seferinde İran'ın güneyine gezmeğe gitmiştik, Farsça konuştuğumuzda Türk lehçemizden dolayı Türk olduğumuz belli oluyordu. Kimse bize Türk müsünüz sormuyordu, direk Traxtor diyorlardı. Artık herkes biliyor Türk eşittir Traxtor taraftarı olmak."

Deschénes'in yaptığı tanıma göre "azınlık bir devletin, sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa, varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaşdır" (Aktaran: Çavuşoğlu, 2001).

Bir siyasal toplumun birliğini koruyabilmesi ve iyi işleyebilmesi, o toplumun bir cemaat duygusuna sahip olmasına bağlıdır. Eğer bir siyasal toplumun üyeleri arasında karşılıklı dayanışma duygusu yoksa, o toplumda ne karşılıklı işbirliği yapılabilir, ne de grubun üyeleri başkaları için fedakârlıkta bulunabilir (Coşkun, 2013). Traxtor'un taraftarları arasındaki dayanışma duygusu onların ortak isteklerinden kaynaklanmaktadır. Sloganlara bakıldığında bu ortak istek bugün en çok sözü geçen konu, yani dil üzerindedir. Traxtor taraftarları arasında hem dil hem de kolektif bir isim olan "Türk" kelimesi anlam taşımaktadır. Taraftarlar arasında bu ortaklıklar, ortak istekler ve ortak kimlikler yaratmıştır. Aslında bu kadar taraftarın bir arada bulunması ve aynı istekleri dile getirmesinin sebebi ortak aidiyet hissidir.

A (1), "Traxtor öyle bir takımdır ki onun taraftarları arasında her sınıftan ve her meslekten var. Ama bu taraftarların birçoğunun taraftarlık nedenleri dil farklılığı üzerinden ortaya çıkmıştır. Stadyumlarda atılan sloganlar ve yapılan tezahüratlar ezilen ve hakları verilmeyen insanların isteklerini gösteriyor. Bence o sloganlar şovenizme karşı dürüstçe bir milletçiliktir."

B. (7), "Bizlerde iki istek vardı. Birincisi bir futbol takımımızın olması ve bir de milli isteklerin dile getirilmesine bir yer. Bu iki istek her hangi bir takımla olabilirdi."

C. (4), "Evet mesela daha önce Babak Kalesi böyle bir ortamdır bugün ora gitmek ve orada toplanmak yasaktır. Yani git gide ortam değişir. Bugün milletimizin istekleri bu ortamda dile getirilir ve bunun sebebi Traxtor'dan başka takım da olabilirdi."

Bu örnek verilere bakıldığında dayanışma duygusunu yaratan önemli şey dildir ve bu dayanışma dil üzerinden kurulmuştur. Taraftarlar arasında farklı farklı sınıfların olmasına rağmen ortak bir istek "milli istekler" söz konusudur. Bu dayanışma duygusunu ortaya koyabilecek ortamlardan çıkar elde etmek isteyen bu taraftarlar bugün bu ortamı stadyum olarak görmektedirler.

Merton'un açık ve gizli işlev kavramlarıyla Traxtor Futbol Takımı'nın rolünü değerlendirdiğimizde, Traxtor Takımı'nın açık işlevi taraftar kitlesine bir boş zaman değerlendirme imkanı sağlamasıdır. Bunun gizli işlevi ise Türkler arasında dayanışma duygusunu güçlendirerek bir tür kimliğin yeniden canlanmasında önemli role sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra taraftarlar arasında gruplaşmalar ve kimlik bilincini ortaya koymaktadır.

Burada etnik kimlik, bireyin, değişik şekillerde oluşmuş bulunan bir kolektife ait olması, onunla özdeşleşmesi, öteki bireylerle kendisini bir ve aynı olarak görüp tanımlaması durumunu (toplumsal aidiyet bakımından “biz”in ya da “öteki”nin üyesi olmayı) karşılayan anlamda kullanılmaktadır.

6.2.1.3. Taraftar Kimliği

Bir takımın taraftarı olarak, kişinin toplumsal yaşamını ve ilişkilerini bu taraftarlığa göre düzene sokması hali, bu “fanatik”liğin ölçüsünü de verir, kuşkusuz. Bütün söyleşi konularının içinde, taraftarlık varsa; arkadaş seçiminde, çalışma ve aile hayatındaki verimliliğin belirlenmesinde o kişinin “taraftar kimliği” diğer referanslarının önüne geçmişse, özel hayat alanları; ev/oda, işyeri/büro ve sözgelimi, binek arabası bile tuttuğu takımın renkleri, resim-aksesuar ve maskotları ile adeta işgal altındaysa, durum kaygı verici demektir.

6.2.1.3.1. Kimliğin Yeniden Canlanması, İtiraz Ortamı Olanağı, Gruplaşma, Biz ve Öteki Algısı

Bugün İran'da Türkler Traxtor aracılığıyla tepkisel bir biçimde stadyumları bir itiraz olanağı olarak kullanmaktadırlar. Bu nedenle kimliğin canlanmasında bu tepkilerin yoğun bir rolü vardır. Ortak kültür özellikleri halklar arasında işbirliği ve tutarlılığı kolaylaştırırken kültürel farklılıkların ayrılıkları ve çatışmaları desteklemesinin sebebi herkesin çoğul ve birbirini pekiştirecek ya da birbirine rakip olabilecek kimliklere sahip olmaktadır. Kültürel kimliğin git gide daha çok ortaya çıkması toplumsal ve ekonomik bir bütünleşmenin bir sonucudur.

Modernleşme birey düzeyinde yer değiştirme ve yabancılaşma nedeniyle daha anlamlı kimliklere ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Toplumsal düzeyde ise, batılı olmayan toplumların yeteneklerinin ve güçlerinin modernleşmeyle birlikte gelişmesi yerel kimliklerin ve kültürün yeniden canlanması ile sonuçlanır. Hangi düzeyde olursa olsun kimlik ancak bir "öteki" ile bağlı olarak farklı bir kişi, kabile, ırk ya da medeniyetle bağlantılı olarak tanımlanabilir. Çatışmanın her yerde hazır olmasından da söz edilebilir. Çözümüne kavuşturulan bir çatışma ve ortadan kaldırılan bir düşman, yeni çatışmalar ve yeni düşmanlar üreten kişisel, toplumsal ve siyasal güçler doğurur.

Tarih boyunca yapılan asimilasyona verilen tepkiler Türkler arasında milli şuurun canlanmasına hizmet etmiş, milli kimliğin yeniden ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır.

A (5), "Traxtor benim sesimdir, o benim kimliğimdir. Traxtor sayesinde bu ses ve kimlik İran'ın her yerinde yayıldı. Kimliklerini unutan Türklere bir şok gibi oldu. Bir tek Tebriz'de değil bütün Azerbaycan'da ve İran'ın her yerinde bir Türk'ün olduğu yerde Traxtor'un etkisini görebiliriz."

B. (4), "Aslında bence hepimizin Traxtor'u seçmemizin sebebi futboldan daha çok kimlik meselesiydi. Traxtor'u seçmemiz bunu gösteriyor ki kim olduğumuzu anlamışız."

B. (2), "Ben Traxtor'u farklı olduğunu düşünmüyorum. İlk başta stadyuma gelenlerin hepsi bu milli uyanışa sahip değildirler ki, git gide kimliklerinin farkında oldular. Traxtor'un daha önceden taraftarı öbür takımlara göre daha çoktu ve o dönem milliyetçilerle bu taraftar bir araya geldi ve taraftar sayısı daha da çoğaldı. Ama şimdi bakarsan herkes milliyetçi olmuş. İsim olarak da Traxtor'da olan (X) harfi Türkler arasında çok farklı anlam taşıyor."

A (5), "Ben Tahran takımlarına düşman gözüyle bakıyorum ve onların karşısındaki maçı bir savaş olarak görüyorum. Çünkü onlarda bize ve bizim takıma öyle bakıyorlar ve stadyumda Türklere küfür ediyorlar. Onun için böyle

bir takım ve onun taraftarlarını bu savaşta yenmek lazım, onların karşısında daha güçlü olmamız gerek.”

Odak grup görüşmelerinden toplanan örnek verilere bakıldığında Traxtor taraftarları herhangi bir takımı rakip olarak görmemektedirler. Onlar rakip görülen takımlar güç merkezine bağlı olan “Esteghlal, Perspolis, Sepahan” gibi takımlardır. Traxtor taraftarları bugün bu saydığımız takımları ve taraftarlarını öteki olarak görmektedirler. Bu tür rakip anlayışının nedeni hükümetin ve ona bağlı olan futbol kurumlarının ayrımcılık yapmalarının sonucudur. Futbolla ilgili olmayan bu tür davranışlar, aslında İran’daki Türklerin benzer isteklerini ortaya koymuştur.

Traxtor Futbol Takımı’na bakıldığında onun iki farklı tarihçesinin olduğunu görebiliriz. Birincisi kuruluştan 2009 yılına kadar ve ikincisi bu tarihten sonraki dönem Traxtor’un 1970 yılında kurulmasından sonra bu takımın taraftarlarının felsefesi bir tür mücadele içeriklidir. O dönem bu takıma verilen “Sorx Camegan” Kızıl Kıyafetliler ismi Babek Xoremdin’in Araplar ve İslam’a karşı savaşına bir tür atıfta bulunmaktadır.

2009’dan sonra Traxtor, 8 yıl sonra yeniden İran’ın Birinci Ligi’ne çıkmış ve bu kez milliyetçi kesim bu takımın arkasında durmuştur. Bu, bir tür sembolik milliyetçiliktir. Bu açıdan bakıldığında stadyum giden taraftarlar hükümete ve egemen gruba karşı bir itiraz göstermektedirler. Günümüzde Güney Azerbaycan’ın en büyük kentinde yer almakta olan Traxtor taraftarlarının hükümete karşı tepkileri, bu kentin-“Tebriz’in” tarihsel olarak İran’daki bütün toplumsal hareketlerde öncü olmasından da kaynaklanmaktadır. Meşrutiyet Devrimi, Pişeveri’nin Milli Hükümeti ve İran İslam Devrimi’nde Tebriz’in rolü oldukça önemlidir. Eğer bugün bu taraftarların taraftarlık kimlikleri dil ve soy üzerinden kurulmuşsa bunun hem tarihi nedenleri vardır, hem de gündemde olan olaylar bunu etkilemektedir. Konuya tarihsel bir açıdan bakacak olursak Pehleviler Dönemi’nden günümüze kadar İran’daki Türkler ötekileştirilmiştir. İran’da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yer Azerbaycan bölgesidir. Bu bölgeyi Türkler tarihi olarak kendilerine ait bir yurt olarak görmektedirler. Tarih boyunca

bu bölgedeki insanlar soy ve dil farklılığı nedeniyle yoksun bırakılmışlar ve kendilerinin isteğine rağmen kendi yollarını çizememişlerdir.

6.2.1.4. Asimilasyon ve Kültür Kırımı

“*Kültür-kırımı*” (culturecide), zorunlu olarak taşıyıcılarının fiziksel yok oluşunu gerektirmeksizin bir kültürün çöküşüyle sonuçlanan amaçlı süreçlere işaret eder. Bu durum ve süreçler, *kültürel soykırım* (cultural genocide) kavramıyla karşılandığı gibi *deculturation* kavramıyla da karşılanır; bazen de *etnik-kırım* (ethnocide) kavramıyla karşılanmasına rağmen, bazı yetkelere göre *etnik-kırım* kavramının sadece, kültürel yok etmeye olduğu kadar kültür taşıyıcılarının fiziksel tasfiyesine yönelik açık bir girişim olduğunda kullanılmalıdır. *Kültür-kırımı*, genellikle yerli insanların deneyimlerini tarif etmek için kullanılır. *Deculturation*, şunlardan bazılarını ya da hepsini içerebilir: Politik ve toplumsal kurumlar, kültür, dil, milli duygular, din, ekonomik istikrar, kişisel güvenlik, özgürlük, sağlık ve saygınlık (Stein, 2003a, Aktaran: Özkan: 2010).

6.2.1.4.1. Kültürel Unsurlar, Gündelik Yaşam, Baskı

Kültür kırımı esasta kültürel değerler yozlaştırılarak yapılır. Bir değer bozulması da denilen bu yozlaştırma, söz konusu değer ile o değeri kabul etmiş toplum arasına mesafe koymayı hedefleyerek yapılır. Kültür kırımı için bu noktadan başlamak esastır. Bir değer ile toplum arasında mesafe açmak demek, toplum üyelerinin o kültür değerine yabancılaşmasına yol açmak demektir. Zaten burada mesafe açmak ile kast edilen kültürel yabancılaşma olgusudur. Kültür kırım saldırısı kendini hissettirmez ve açıktan göstermez. Kültür kırımı saldırısı kendini kabul ettirerek ilerler. Sonuçları ve yaratacağı tehlikeler orta ve uzun vadede ortaya çıkar ve tahribatları köklü olur. Kültür kırımı toplumsal tabakaların tümünü, özelliklerine göre hedefleyerek saldırır. Kültür kırımı esas aldığı taktikleriyle özel savaş tarzını da barındırmaktadır.

Duygulara ve düşüncelere hitap ederek en derin etkiyi yapar ve asimilasyon ile sonuçlanır.

A (3), “Kadın olma bir tarafa, bugün asıl önemli mesele dilimiz ve kültürümüzün yok olmasıdır. Yani bütün çabalar bu yöndedir. Kadınlı, erkekli el ele vermeliyiz ve kültürümüzü korumalıyız. Bunu gündeme getirmeliyiz ki millet varlığının yok olmasını hissetsin. Bu söylediklerimin hepsi bugün Traxtor aracılığıyla gündeme gelir.”

B. (4), “Bizler her zaman Fars asimilasyonuna maruz kalmış bir milletiz, stadyum buna bir itiraz alanı olmuş. Buna haksızlıklara itiraz diyebiliriz.”

C. (4), “Traxtor asimilasyona maruz kalan bir milletin sesidir yıllar boyu onlar bizi kendilerine benzetmeye çalışırlar. Bunu yapamazlar biz Türkler kimliğimizden dönemeyiz. Biz bu takımlar karşısında bu farklılıkları ortaya koymalıyız.”

Odak grup görüşmelerindeki verilere göre, bugün olaylara bakıldığında İran’daki Türklerin üzerinde yapılan asimilasyon politikaları sürecinde, kültür kırımı yaşayan Türkler, bir itiraz ortamı olanağı olarak stadyumda bu asimilasyon politikalarına karşı tepki vermektedirler. İran’da ulusal milliyetçiliğin boyutlarına bakıldığında “*ayrımcılık, temel insan hakkı ihlalleri, yaptırımlar ve yasaklamalar*” görünmektedir. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere göre bugün bu ayrımcılık ve temel insan hakkı ihlallerine karşı stadyumlar Traxtor aracılığıyla bir itiraz ortamı alanı olmuştur. Bu itirazın stadyuma taşınmasının sebeplerine bakacak olursak oradaki gösterilerin aynısını sokaklarda yapmanın çok ağır tepkiler almasıdır.

Dil, kültür unsurlarının başında gelir. Çünkü dil olmadan öteki unsurların meydana gelmesi mümkün değildir. Dil bir milletin ses dünyasıdır. Her millet kainatı değişik şekillerde algılamış ve yorumlamıştır. Aynı zamanda dil kültüre ait bütün değerleri bünyesinde barındıran bir kültür hazinesidir. Bir dil, onu kullanan milletin kafa yapısını, nasıl düşündüğünü, zihninin nasıl çalıştığını ve mantığını ortaya koyar.

İran’daki Türkler üzerinde baskı, inkâr ve asimilasyon politikaları yüz yıllardır

varlığını devam ettirmektedir. Türkler üzerinde uygulanan devlet politikalarının en önemli boyutlarından birisi de zora dayalı asimilasyondur. Bu soruna ilişkin devlet politikalarının imha ve inkâr boyutunda dönem dönem değişiklikler olsa da, asimilasyon boyutu bu uzun tarihsel süreçte genel çizgileri itibarıyla değişmeden bugüne kadar gelmiştir. Türklere yönelik asimilasyon politikalarının kökeni Pehleviler Hükümeti'ne dayanan ve günümüze kadar süren bir politikadır. Bu politika İranlılık kimliği yaratma operasyonuna paralel olarak İran İslam Devrimi'nden sonra da büyük bir çabayla devam ettirilmiştir. Verilerde taraftarların en çok vurgu yaptıkları konu dil konusudur. İran'da bütün stadyumlarda Farsça slogan atılırken, Traxtor maçlarında bütün sloganlar Türkçe olarak atılmaktadır. Bu sloganların birçoğunun futbol sahaları ile hiçbir ilgisi yoktur. Futboldan daha çok etnik duygu ile ilgilidir. Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere göre taraftarlar dil ile ilgili olan sloganların atılmasını daha çok benimsemektedirler. Bunun nedenine bakacak olursak bugün İran'daki Türkleri başka etnik gruplar ile ayıran en önemli unsurun dil olmasıdır. Fars dilinden başka hiç bir dile eğitim sisteminde izin verilmediği için stadyumlardaki taraftarlar "Türk dilinde medrese" sloganını seslendirmektedirler. Aslında bu kadar taraftarı bir araya toplayan unsur da dildir. Traxtor resmi olarak Tebriz'in takımıdır, ama taraftarların Traxtor'u bütün Türklerin takımı olarak görmelerinin nedeni de dil ortaklıklarından ötürüdür.

1946'da Birleşmiş Milletler Genel Toplantısı'nda "soykırım" (genocide) kavramı ilk kez tartışmaya açılmıştır ve bu tartışmada soykırım olayları arasında insanlığın kültürel sermayelerinin yok edilmesinin de bulunduğu belirtilmiştir. Söz konusu toplantıda Genel Sekreter, kültürel soykırımı yasaklayan bir madde de önermiş ve böylece Birleşmiş Milletler; ulusal, ırksal ya da dinsel bir grubun dilini, dinini ya da kültürünü yok etme amacıyla olan, kültürel soykırım eylemlerini yasaklamıştır. Bu yasak, şu yasaklı eylemler üzerindedir: Bir grubun okullarda, gündelik yaşamdaki etkileşimlerinde kendi dilini kullanmasını ve kendi dilinde yayın yapmasını yasaklama eylemi; kendi kültürünün kurum ve unsurlarını (kütüphane, müze, okul, tarihsel anıt, tapınak vs.) kullanmasını yasaklama eylemi ve grubun kendi dili, dini ya da kültürünü bırakmasına neden olacak koşulları yaratma eylemi (Sautman, 2006: 4; Aktaran: Ahmadian, 2009).

Gündelik yaşamda karşılaştığımız iki tür ilişki vardır: Resmi olan ilişkiler ve gayri resmi ilişkiler. Resmi olan ilişkilerde kültür kırımı ortaya çıkmaktadır ve gayri resmi ilişkilerde ise asimilasyon. Bugün stadyumlarda zaman zaman kültür kırımına uğrayan Türkler, “Türk dilinde medrese” sloganı ile bu asimilasyon ve kültür kırımına son vermeyi istemektedirler. Baskılar nedeni ile bu tür söylemleri sokaklarda dile getiremeyen taraftarlar sembolik bir şekilde stadyumları itiraz alanı olarak kullanmaktadırlar. İran İslam Hükümeti’nin yoğun olarak uyguladığı baskı politikası (planlı ekonomi, kültürel ve idari baskılar yapması, günlük olarak resmi ilişkilerde Türklerin Farsça konuşma mecburiyeti, Türk radyo, televizyon, basın, yayın, dergi, gazete yayınlarının çok az miktarda olması, spor ve edebiyat, kültürel faaliyetlerinin engellenmesi) kültür kırımı ve asimilasyonla sonuçlanmaktadır. İran’da Türklerle karşı her alanda uygulanan baskı politikası eğitim ve ekonomik alanda daha fazla görünmektedir.

İran’da futbol takımları siyasiler tarafından yönetilse de, siyaset hiçbir zaman futbol sahalarına dâhil olmamıştır. Günümüzde siyasi ortamlara damgasına vuran futbol kulübü, Tractor ve taraftarları olmuştur. Bunun nedenine bakacak olursak bu siyasetin bu sahaya taşınmasının nedeni özgür ortamların olmamasıdır. Bu durumda İran rejiminin düşüncesi ile ters olan düşünceler çok sert tepki almaktadır. Türkler açısından bakacak olursak İran İslam Devrimi’nden sonra baskılar daha da artmıştır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte Türklerin harekâtı da güçlenmeye başlamıştır. Kimlik bilinci arttıkça baskılarda çoğalmaya başlamıştır.

Zamanla İran’da Türk milliyetçiliğinin kalesi olmaya başlayan Tractor Kulübü, adeta bir kültürel kimliğin futbol sahalarındaki karşılığı haline gelmektedir. Türkler bugün rejim karşıtlığını tamamen Tractor takımı üzerinden yürütmektedirler. İran rejimi Fars kimliği üzerinde kurulmuş bir İranlılık kimliğini bütün etnik gruplar üzerinde baskıyla birlikte uygulamaktadır. Bu baskılara karşı gelen tepkiler, günümüzde stadyumlarda verilmektedir.

6.3. MİLLİYETÇİLİK

Smith (2004: 133-134)'e göre, iki çeşit milliyetçilik vardır. Birincisi teritoryal Batılı milliyetçilik, ikincisi ise etnik'e dayanan Doğulu milliyetçilik. Batılı milliyetçilik anlayışı bireysel bir tercihi önkoşul olarak sayar. Batılı milliyetçilik anlayışında, her bir birey hangi ulusa dahil olmak istediğini kendi seçimiyle belirler. Smith'e göre, etnik ya da Doğulu milliyetçilik anlayışında bu tür bir hoşgörüyeye yer yoktur. Smith bu iki tür milliyetçiliği şöyle açıklamaktadır:

6.3.1. Teritoryal Milliyetçilik

a. *Bağımsızlık öncesi hareketler*: Millet kavramı esas olarak sivil ve teritoryal olan hareketlerdir. Bunlar öncelikle yabancı yöneticileri kovmaya ve eski sömürge ülkeyi yeni bir devletsel milletle ikame etmeye çalışacaklardır. *Anti-sömürgeci* milliyetçiliklerdir.

b. *Bağımsızlık sonrası hareketler*: Millet kavramı temelde sivil ve teritoryal olan hareketlerdir. Çoğu zaman etnik farklılıklar arz eden nüfusu yeni bir siyasî topluluk halinde bir araya getirmeye ve bütünleştirmeye çalışacak ve eski sömürge devletin dışında yeni bir "teritoryal millet" yaratmaya çalışacaklardır; *entegrasyoncu/bütünleştirici* milliyetçiliklerdir (Smith, 2004: 133).

6.3.1.1. Ayrımcılık, Temel İnsan Hakkı İhlalleri, Yasaklamalar ve Yaptırımlar

İran'da Pehlevi Dönemi'nden başlayan tek devlet, tek millet ve tek bayrak anlayışı günümüze kadar sürdürülmektedir. Bu anlayışa karşı tepkileri de her zaman ciddi bir şekilde önlemektedir.

Ayrımcılık kendi başına bir insan hakları ihlali olmakla birlikte, mevcut haliyle insan haklarını yaratan temel değerlere yapılmış topyekûn bir saldırıdır (Balkız, 2010). Bu haliyle ayrımcılık, çağdaş anlamda en temel ifadesini İnsan Hakları

Evrensel Bildirgesi'nde bulan ve onu takip eden insan hakları sözleşmeleriyle garanti altına alınan her şeyi yok sayar. Burada ilk olarak işkence, kötü muamele ve diğer zalimane, gayri insani ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağına değinmekte fayda vardır. Çünkü bu tür durumlarla ilgili tüm sözleşmelerde çok açık ve kesin bir şekilde tanımlanmış ve yasaklanmıştır. Hatta bunlar savaş veya doğal afet gibi olağanüstü durumlarda dahi askıya alınamayacak mutlak bir haktır.

Kültürel unsurlar her toplumun dili, gelenekleri, maddi ve manevi değerleri vs. olarak tanımlanmaktadır. Bu unsurları yaşatmak, korumak ve gelecek nesillere aktarmak her bir toplum ve etnik gurubun en doğal hakkıdır. Bugün İran'da Türkler bu temel insani haklarından mahrum bırakılmışlar. Bu değerleri yaşatmak ve kuşaktan kuşağa aktarmanın yolu eğitimidir. İran anayasasının 15. maddesinde²⁰ bütün etnik gruplar kendi dillerinde okuma yazma hakkı verilmiştir. Nitekim bir dilde eğitim vermek devletin yardımıyla gerçekleşebilir ama devlet bu konuda hiçbir adım atmamakla birlikte aydınlar tarafından özel olarak kurulan dil derslerini bile yasaklamaktadır. Hatta devlet Türk dili konusunda inkârcı ve baskıcı bir tutuma sahiptir ve buna karşı yapılan herhangi bir eyleme sert tepki verilmektedir. Hatta birçok devlet kurumu ve mecliste yer alan bürokratlar bile şunu söylemektedirler “Dilinizi annenizle evinizde konuşmanız yeter. Eğitime gerek yok”. Daha önce de belirttiğimiz gibi iktisadi kaynakların dağıtılmasında da dilin çok önemli bir rolü vardır. Fars bölgeler daha çok imkana sahiptirler.

İran, Fars etnik kimliği üzerine inşa edilmiş merkezi bir ulus-devlet olarak kurulmuştur. Kültür kırımı konusunda resmi olan ilişkilerde herkes ve herhangi bir etnik gruba mensup olanlar Farsça konuşmaya ve yazmaya mecbur bırakılmışlar ve bu İran'ın dil politikasının birinci amacı haline gelmiştir. Bu zorlamaların etkisi gayri resmi alanlara bile sızmıştır. Eğer bugün stadyumlar Türkler için kültürel unsurların ve kimliklerin yeniden canlanması alanı olmuştusa

²⁰ Madde 15: İran'ın resmi dili ve yazısı Farsçadır. Resmi dokümanlar, yazışmalar ve kitaplar bu dilde ve yazıda yazılmak zorundadır. Bununla birlikte basında, kitle iletişim araçlarında ve aynı zamanda okullarda herhangi bir etnik gruba mensup olan bireylere Farsçanın yanında kendi dillerinin de kullanımına izin verilir.

bunun sebebi stadyumdaki baskıların diğer alanlara göre az olmasından kaynaklanmaktadır. Odak grup görüşmelerinde elde edilen verilere göre İran'da ulusal milliyetçiliğin göstergesi olan güç stadyumlara da geçmiş ve taraftarların stadyuma hangi yazıyı, hangi alfabeyle yazması konusunda bile yasaklamalar gelmektedir. Mesela takımın ismi atkılar ve şapkalarda "Traxtor" olarak yazılırsa o atkı ve şapka ile stadyuma girilmesi yasaktır. Bu yasağa direnen olursa polis tarafından fiziksel şiddete maruz kalmaktadır.

B. (4), "Traxtor oyunlarında şapka ve atkılarımızda X ile yazılan Traxtor kelimesini polisler gördüklerinde o 'X' harfini stadyuma sokamazsın diyorlar."

Örnek olarak mağaza ve çocuk isimlerinin Türk olması en çok uygulanan yasaklamalardan biridir.

Yaptırımlar konusunda futbol sahası bir heyecan boşalma yeri olarak kullanmakta bu heyecanların ve eylemlerin sokaklarda yapılması ve daha da büyümesini engellenmektedir. Coser'in emniyet supabı kavramı tam da bu konuyla örtüşmektedir. Hükümet zaman zaman tribünleri bir emniyet supabı olarak kullanmakta ve bu yolla kendi varlığını sürdürmektedir. Traxtor açısından bu konuya bakıldığında, bunun ne kadar emniyet supabı olduğu üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Çünkü burada kimin daha çok faydalandığı önemlidir. Hükümet ilk başlarda Traxtor'u bir emniyet supabı olarak görsede bunun ne kadar uygulandığı tartışmalıdır. Hükümet Traxtor'u emniyet supabı olarak düşünürken, bu takım Türklerin kimlik bilincinin artmasında bir araç olmuştur. İran'da Türkler böyle ortamlardan daha önce de faydalanmışlardır, Babak Kalesi bunun bir örneğidir.

6.3.2. Etnik Milliyetçilik

a. *Bağımsızlık öncesi hareketler*: Millet düşüncesi temelde etnik ve jeneolojik (secereci) hareketlerdir. Paha büyük bir siyasî birimden ayrılmaya (veya seçilmiş bir etnik yurdu ayırmaya veya burada toplanmaya) ve onun yerine yeni

bir siyasî "etno-millet" kurmaya çalışacaklardır. Bunlar *ayrılıkçı milliyetçilikler* ve *diaspora* milliyetçilikleridir.

b. Bağımsızlık sonrası hareketler: Millet düşüncesi temelde etnik ve jenealojik'tir. "Etno-millet" in o andaki sınırlarının dışında bulunan etnik "akrabaları" ve onların yaşadıkları toprakları ilhak etmek veya kültürel ve etnik bakımdan benzer etno-millî devletlerin birliği yoluyla daha geniş bir "etno-millî" devlet kurmak suretiyle genişlemeye çalışacaklardır. *Irredentist* ve pan milliyetçiliklerdir (Smith, 2004: 134).

6.3.2.1. Etnik kimlik Bilinci, Kültürel Unsurlar ve Kitlesele Hareketler

Etnik kimlik, adı üzerinde bir kimliklenme süreci neticesinde oluşur ve kültürel anlamları içinde barındırır. Dolayısıyla etnik kimliğin, özünde ihtiva ettiği anlam itibariyle kültürel bir olgu olduğu söylenebilir. Tıpkı ötekiliğin ya da bizliğin oluşum sürecindeki gibi etnisite de bir kendilik bilinci ile meydana gelir (Önder, 2007: 1).

A (5), "Traxtor benim sesimdir, o benim kimliğimdir. Traxtor sayesinde bu ses ve kimlik İran'ın her yerine yayıldı. Kimliklerini unutan Türklere bir şok gibi oldu. Bir tek Tebriz'de değil bütün Azerbaycan'da ve İran'ın her yerinde bir Türkün olduğu yerde Traxtor'un etkisini görebiliriz."

B. (6), "Geçenlerde Tahran'da Esteghlal Takımı ile oynadığımız maçta Traxtor oyunun sonlarında üstünlük golünü attı, Esteghlal'ın Tahranlı Türk taraftarları grup grup ayrılıp Traxtor taraftarlarına katıldılar. Her ne olsa onlar da Türk, artık yürekleri dayanamadı. Şimdi düşün onlarda yaşanan bu duygunun kat katı daha önceden bizlerde vardı."

C. (3), "Traxtor 40 yıldır İran'ın futbolunda var. Neden bu dönem taraftar sayısı arttı sorulursa buna milletin uyanışının bir göstergesi diyebiliriz. Bu milliyetçi taraftarlar Traxtor'un yerine başka takımı da tuta bilirdi. Bugün bizim milletin Traxtor'dan bir çıkarı var, yarın bu çıkar başka yerden de olabilir."

Odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere bakıldığında, Traxtor'un Türkler tarafından desteklenmesinin sebebi bir kimlik bilincinin oluşmasından kaynaklanmaktadır. 2009 yılından bu yana Traxtor'da değişen bir şey yoktur. Bu aynılık isminden yönetimine ve ait olduğu şehre kadar eskisi gibiydi. Traxtor'un bugünkü taraftarları bundan 10 yıl önce Tahran'ın takımlarını destekliyorlardı ve hatta Tebriz'deki oyunlarda bile Tahran takımlarının taraftar sayısı daha fazla oluyordu. Bugün Tahran'ın ünlü takımları "Esteghlal ve Perspolis" in Tebriz'deki maçlarında bir taraftarı bile stadyumda olmuyor ve hatta Tahran'daki oyunlarda bile Traxtor'un taraftarları rakip takıma göre daha fazla oluyor. Bilindiği gibi Traxtor'da bu yıllar arası hiçbir değişiklik olmamış asıl değişiklik Türk milletinde olmuştur. Odak grup görüşmelerinde taraftarlar, taraftarlık nedenlerini etnik gruplarına dayandırmakta ve Traxtor'un kendi kimliklerinin korunmasında oynadığı role bağlanmaktadır. Bu taraftarlar Traxtor'u Türklerin sembolü gibi görmektedirler. Bu taraftarlardan İran milli takımına karşı hisleri sorulduğu zaman şu şekilde cevaplar ortaya çıkmaktadır:

A "(5), Ben kendimi ve kimliğimi tanıdıktan sonra, hiçbir zaman kendimi İranlı olarak görmemişim. İran ismi Farısları temsil ediyor. Ben Türküm ve Güney Azerbaycanlıyım."

B. (5), "Kesinlikle hayır o takım ve o isimden hoşlanmıyorum. Bugün bizim milli takımımız Türkiye, Kuzey Azerbaycan, Özbekistan'dır."

C. (1,3), "Bizim milli takımımız Traxtor'dur. İran, Farısları temsil eden bir takımdır."

Milli takımlar milletlerin ruhunu yansıtmaktadır. O nedenle, insanların milli takımlarının nasıl oynaması gerektiğini tartışırken kullandıkları ifadeler genellikle ülkelerinin nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceleri hakkında bize ipuçları vermektedir.

Smith (2004, 120)'e göre, bir dil ve sembolizm olarak milliyetçilik için de aynı şeyler söylenebilir. Göreceğimiz gibi bu da entellektüellerin rollerinin ağır bastığı seçkin bir görüngü olarak başlar. Ancak ne milliyetçi ideoloji ile ne de millî

hissiyatla aynıdır. Milliyetçi bir dil ve sembolizm, bir ideoloji veya ideolojik bir hareketten daha geniştir; çoğunlukla sloganlar, fikirler, semboller ve seremoniler aracılığıyla bu ideolojiyi muhayyel bir nüfusun geniş kesimlerinin "kitlesele duyguları"yla bağlantılandırır. Milliyetçi dil ve sembolizm, aynı zamanda gerek seçkinler gerekse daha geniş tabakalar arasında daha umumi özlem ve duyguları birbirine bağlayarak hem bilişsel hem de dışavurumsal boyutları kuşatır. Bu nedenle eğer bugün İran'da Türk ulusal hareketi, her ne kadar aydın kesimin öncülüğünde gelişse de, bir elit hareketi değil, bir kitle hareketidir. Bugün İran'da ulusal milliyetçiliğin ortaya koyduğu ayrımcılık ve yasaklamalar karşısında etnik milliyetçilikler ortaya çıkmıştır. Elbette burada sadece kültürel unsurlar değil belki toprak esasında bir milliyetçilik görülmektedir. Dil üzerinde kurulan milliyetçilik daha geniş ve birleştirici olmasından dolayı bugün İran'da Türk milliyetçiliğinin esas ve en önemli unsurlarındandır. Verilerde görüldüğü gibi taraftarlar en çok dil üzerinde odaklanmaktadırlar. Atılan sloganlara bakıldığında da sloganların birçoğunda dile vurgu yapılmaktadır. İran'da ulusal milliyetçilik esasında ortaya çıkan temel insan hakları ihlalinde, yasaklamalar-ayrımcılık-yaptırımların gerçekleştiği nokta Güney Azerbaycan olmuştur. İran'da dil, toplulukların siyasal, sosyal ve ekonomik statüsünü de belirler. Bununla ilgili bir kaç örnek verebiliriz. Bugün İran'ın en geri kalmış, en fakir bölgesi Azerbaycan'dır. Devletin yanlış çevre politikalarından dolayı Fotoğraf 16'da görüldüğü gibi Urmu Gölü'nün kurutulması bunun en önemli örneğidir.

Tebriz ve Doğu Azerbaycan her zaman İran'ın en önemli ve en güçlü ekonomilerine sahip olmuştur. 2012 yılında Doğu Azerbaycan, İran'da en az kişi başına düşen milli geliri elde etmiştir.²¹

Hroch (2011), oluşumunu tamamlamış bir ulusun tüm niteliklerine kavuşma amacına yönelik örgütlü çabaları, ulusal hareketler olarak tanımlamaktadır. Bir ulusal hareketin programında yer alan hedefler; yerel dile dayalı bir ulusal kültür oluşturulması ve bu dilin eğitim, yönetim ve ekonomik hayatta kullanılması; eğitilmiş seçkinler ve girişimci sınıflarla, köylü ve örgütlü işçi sınıflarını da içeren, eksiksiz bir toplumsal yapı yaratılması sivil hakların ve kendi kendini yönetme

²¹ <http://www.tabrizfarda.ir/?p=4904>

hakkının elde edilmesidir. İlk aşamada, hedeflerin belirlenmesinde özerklik yeterli görülebilir, bağımsızlık hedefi daha geç ifade edilebilir. Bir ulusal hareketin başlangıcıyla, başarılı bir şekilde sonuca ulaşması arasında, katılımcıların niteliği, oynadıkları rol ve etnik grubun ulusal bilinçlenme düzeyine göre üç yapısal evre ortaya çıkmaktadır; A evresinde, küçük bir entelektüeller çevresi etnik grubun ulusal kültürünü ve geçmişini bilimsel bir yaklaşımla keşfederek, bunları gruba yaymaya çalışırlar. Bu evrede, genellikle, siyasi istekler dile getirilmez. B evresinde, profesyonel bir ajitatör grubu kültürel ulusçuluğu siyasallaştırarak, bir ulus yaratma projesine kitlesel destek sağlama yönünde çaba gösterirler. C evresinde ise, etnik grubu oluşturanların çoğunluğunun desteğinin sağlanmasıyla bir kitle hareketi yaratılmış olur.

Dile dayalı bir ulusal kültür oluşturulması hedefi, Türk ulusçuların ulusal programında da yer almıştır. Türk ulusal bilincinin geliştirilmesi amacına yönelik olarak, Türkler arasında tek ortak ve meşru unsur olan dilin geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Kitleselleşen Türk ulusal hareketi 1990'lı yıllara doğru sivil-politik siyaset yapmanın yollarını aramaya başlamıştır. Verilerden elde edilen kodlar ve kategorilere göre İran'da Türklerin ulusal hareketinin gelişme ve canlanmasında biz ve öteki algısının yaratılmasında dilin önemli rolü vardır. İran'da, Türklerin dil temelli bir ulusal hareketin geliştirmelerinin sebebi, Türklerin Şia oldukları ve hükümetin üst düzeyinde yer almalarında mezhebin engel olmayacağına görüşüdür. Bunun için Türklerle diğer etnik grupları ayıran en önemli faktör dildir. Bu unsur bütün halklar arasında bir sembolik işleve sahiptir. İran'da asimilasyon ve kültür kırımına uğrayan Türk milleti bugün kendi dillerine karşı yasaklayıcı ve ayrımcı bir tavır görmektedirler. Etnik kimlik bilincinin kazanılmasında aydın kesim her zaman önemli ve üstün bir konuma sahiptir.

İran'da 1979 İslam Devrimi'nden sonra Türk milliyetçi hareketinin güçlendiği dönem olmuştur. Bu güçlenmede kitle iletişim araçlarının artması ve aydın kesimin birbiriyle irtibatlarının rahat sağlanması git gide kitleye de sızmış ve bütün bunlar Türklerin kimlik duygularının güçlenmesini sağlamıştır. Türk aydınlarının yukarıda belirtilen dönemde yaptıkları çalışmaların sonucunda halk

daha bilinçlenmiştir. 2006 karikatür olayı ve ondan önce Babak Kalesi'nde toplanan milliyetçiler bu uyanışın ve toplumsal hareketin bir göstergesidir. Bu dönem de bu milliyetçi hareketin güçlenmesinde Traxtor çok büyük bir rol oynamaktadır. Odak grup görüşmelerinden elde edilen bazı veriler buna örnek olarak gösterilebilir:

B. (3), "Bu sloganların bazen ne anlam taşıdığını bilmiyordum, şimdi biliyorum, Daha önceden bilmediğim olduğunda orda hemen öğreniyordum. Ora artık bir okul olmuş, milletimiz ve kimliğimiz hakkında orada birçok bilgiler ediniyorum. "

Görüyoruz ki artık bilinçlenme sürecini aşan bu millet Hroch'un C evresine ulaşacak durumdadır. Bu hareket artık siyasallaşmış bir hareket olarak görülmektedir.

7. BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmada İran'daki Türklere uygulanan asimilasyon (Farslaştırma) sürecine karşı tepkilerde Tractor Futbol Takımı'nın rolü ele alınmıştır. Söz konusu tepkiler iki farklı yönde ele alınabilir: Birincisi uygulanan asimilasyonu kabul etme, ikincisi ise ret etmesidir bu çalışmada tepkilerden ikincisi ele alınmıştır. Asimilasyona bu tür tepki bir uyanış ve kimlik bilinci neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu uyanış zamanla elde edilen ve kitleye ulaşan bir şeydir. Çalışmada öncelikle İran'da Türklerin farklı biçimlerde asimilasyon politikalarına verdikleri tepkiler tarihsel süreç içinde ele alınmıştır. Daha sonra bu uyanış da Tractor Futbol Takımı'nın etkisi ve bu takımın taraftarlarının devletin asimilasyon politikalarına tepkilerinin hangi yönde olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kavramsal çerçevenin oluşturulmasında asimilasyon ve kimlik kavramı temel alınmıştır. Ayrıca biz/öteki ve azınlık/çoğunluk kavramlarından da yararlanılmıştır.

Bugün Tractor'un taraftar sayısının artması, hükümete karşı tepki ve itirazlarla açıklanabilir. Taraftarların tezahüratları ve davranışları buna örnek verilebilir. Rakip anlayışı bile bu taraftarlarda farklıdır hükümete bağlı ve futbol federasyonun himayesi altında olan takımları rakip olarak görmektedirler. Bu davranış aslında o takımlara değil hükümete bir itirazdır. Maçlarda atılan sloganlara bakıldığında ise taraftarların her şeyden çok dil üzerinde odaklandıkları görülmektedir.

İran'da milliyetçilik konusuna bakıldığında çoğunluk etnik grubu oluşturan Fars kimliği ve kültürüne dayanan bir teritoryal milliyetçilik görülmekteyken, başka etnik gruplarda ikinci model (Doğulu) milliyetçilik görülmektedir. Bugün Fars kimliği üzerine kurulan İran Hükümeti siyasi otorite ile Fars kültürünü baskıcı bir şekilde uygulamaktadır.

Milliyetçilik teması, kimlikle açık bir şekilde bağlantılıdır. Smith(2004: 117-118)'e göre, milletin "modernist" imgesi, millî kimliği yaratan milliyetçiliktir. Milliyetçilik aslında, çoğu görünüşte yeni ya da özlem olarak "yeni" milletlerin yaratılmasına yardım eder. Milliyetçilik, toplumsal hareket türü olduğu kadar bir kültür biçimi olarak da görülebilir.

Kültürel unsurlar ve milliyetçilik arasındaki ilişki, azınlık ve çoğunluk (başat olan) konumuna göre değişmektedir. Burada önemli olan savunucu durumda ve baskıcı durumda olmaktır. Meydanın da bütün gücünü kullanan Fars başat kültürü hem resmi ve hem de gayri resmi süreçlerde kendisinden farklı dil ve kültürler üzerinde kültür kırımı ve asimilasyon uygulamıştır.

Traxtor'un Türklerin milli duygularının gelişiminde oynadığı role bakıldığında asimilasyon ve ayrımcılığa karşı verilen tepkileri kimlik ve milliyetçilik bağlamında ele almamızda yarar vardır. Kültür unsurları ve etnik kimlik bağlamında Traxtor taraftarları arasında dil, kültürü yaşatan ve kimliğin en önemli parçası olarak görülmektedir. Dil milliyetçilik hareketinde önemli bir role sahiptir.

Bugün İran'da Fars milliyetçileri kendilerini Ari ırkına dayandırarak, kendilerini daha üstün görmekte ve bu nedenle başka etnik gruplar üzerinde ön yargılı davranma ve ötekileştirme yapmaktadırlar. 2006 karikatür olayı buna örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada asimilasyona verilen tepkilerde Traxtor Takımı'nın rolü verilere göre 3 şekilde değerlendirilmiştir:

1. Aynı kültüre ve duygulara sahip olan bireyleri bir araya toplanması,
2. İtiraz ortamı olanağının sağlanması ve,
3. Gruplaşma ile dayanışma duygusunun yaratılması.

Bugün İran'da asimilasyonun en etkili olduğu unsur dildir. Bu nedenle aynı dili paylaşan bireylere stadyumlar, Traxtor vasıtasıyla asimilasyon politikalarına bir itiraz ortamı olanağı sağlamaktadır. Aynı kültürü paylaşan taraftarlarda dil "biz" ve "öteki" algısının ortaya çıkmasında önemli bir konumdadır. Dil üzerinden ortaya çıkan biz anlayışı hem asimilasyon ve ayrımcılığa karşı tepkileri hem de

milli ve etnik kimlik bilincini güçlendirmektedir. Bu arada önemli olan şey gruplaşma ve dayanışma duygusunun açığa vurulmasıdır. Bu gruplaşmaların önemi maçlardan sonra ortaya çıkmaktadır. Elbette hükümet bu itirazların stadyumlarla sınırlı kalmasını istemektedir çünkü bu tür gruplaşmalar stadyum dışında itirazların güçlenmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Eğer stadyumdaki itirazlar stadyum dışına geçmezse o zaman Traxtor, rejimin emniyet supabı işlevini görür. İran İslam Devrimi'nden sonra Türklerin en geniş kapsamlı itirazlarını karikatür olayında görmekteyiz. Bugün Traxtor üzerinde yoğunlaşan Türkler, karikatür olayının dışında başka eylemler gerçekleştirmemişlerdir, ama Traxtor takımı aracılığıyla ortaya çıkan dayanışma duygusu ve gruplaşmalar, hem Urmu Gölü'nün kurutulması sebebiyle çıkan olaylarla ve hem de Karadağ Depremi'nde görülmektedir. Verilerde katılımcılar Traxtor aracılığıyla kültürlerinin tanıtıldığını vurgulamaktadırlar. Bunun sebebi ise, Traxtor Takımı'nın Türklerin simgesi olması ve Traxtor taraftarı olmak ve onu savunmak ile Türklüğü savunmanın aynı anlama gelmesidir.

Başat konumda olmayan etnik gruplar ulusal milliyetçilik anlayışına karşı iki tür tavır sergilemektedirler. Eriksen (1991: 270)'e göre, etnik gruplar imha yoluyla ya da daha çok asimilasyon yoluyla yok olabilirler. Diğer yandan, varlıklarını sürdürmeye de devam edebilirler ve egemen milliyetçilik anlayışına tehdit oluşturabilirler.

İran'da Türkleri Fars kültürü içinde eritmeye çalışan hükümetler, yüz yıla yakındır her tür yola başvurarak asimilasyon politikalarını devam ettirmektedirler. Tarihsel olarak da bakıldığında Türkler bu politikalara karşı durarak varlıklarını sürdürmektedirler.

Milliyetçilik ile ulus-devlet arasında mevcut olan ilişki iki yönlü bir görünüm oluşturur ki burada önemli olan husus karşılıklı belirleyicilik ilkesinin varlığıdır. Bu anlamda ulus-devletin bir millet yaratmaya ve bir topluluğa aidiyet duygusu kazandırmaya çalışması bağlamında, ortak kültür, simge ve değerler yaratma arzusu, milliyetçiliğe neden olurken, milliyetçiliğin inşasındaki süreç de ulus-devleti doğuracak yönde bir arzuya sahiptir (Karakaş, 2000: 45).

Bugün İran'da birçok etnik gurubun ortak kültür ve değerleri mezhep üzerinden kurulmuştur. Bu nedenle din, İranlılık kimliğinin kurulmasında önemli bir konuma sahiptir. Fraklı etnik grupları bir çatı altına alan unsur din iken, bu etnik grupları birbirlerinden farklı kılan ve çatışmaya sebep olan unsur ise dildir. Pehlevi ve İran İslam Devrimi Hükümetleri bu farklılığın ortadan kalkması için bütün etnik gruplar ve özellikle Türkler üzerinde asimilasyon politikasını sürdürmüşlerdir. Bu politika her şeyden çok dil üzerinde yoğunlaşan bir politikadır. Bugün asimilasyon, yoğun olarak eğitim aracılığıyla uygulanmaktadır.

Asimilasyon politikalarına Türkler tarihi olarak farklı biçimlerde tepki göstermişlerdir ve bugün bu tepkilerin gerçekleşmesinde Traxtor Futbol Takımı'nı bir araç ve bir sembol olarak görmektedirler. Taraftarlara "Neden Traxtor'u destekliyorsunuz?" sorusu sorulduğunda; bu takımı Türklerin temsil aracı ve Türk dilinin ve kültürünün korunmasında önemli bir araç olarak gördüklerini söylemektedirler. Traxtor taraftarlarında dilin çok önemli bir yeri vardır ve hatta Taraftarlık kimlikleri bile dil üzerinden kurulmuştur. Taraftarların futbol, milliyetçilik duygularının canlanması, saldırganlık enerjilerinin başka yönlerle kanalize olması, kolektif kimliklerinin gelişmesi ve canlanmasında önemli fonksiyonlar yerine getirmektedir.

Bunun yanı sıra Merton'un işlevsel, bozuk işlevsel, açık ve gizli işlev kavramları ile futbol ve taraftar davranışlarını değerlendirmek mümkündür. Bu açıdan aynı etnik ya da taraftar kimliğini paylaşan bireyler arasındaki dayanışma, etnik kimlik bilinci ve biz duygusunu güçlendirmek, başka bir deyişle kolektif kimliği desteklemek açısından işlevsel iken, karşıt/zıt etnik gruplar ve taraftarlar arasında "ötekileştirme" ve dışlama dinamiklerini devreye sokarak rekabet ve çatışma duygularını körüklemekte bu açıdan bozuk işleve sahiptir. Futbolun açık işlevi maç seyretmek ve boş zaman değerlendirmek iken, gizli işlevi aynı etnik gruptan olan taraftarların siyasi istekler ve sisteme karşı davranışların dile getirilmesinde bir alan sağlamasıdır. Eğer bu tepkiler stadyum içinde kalmaya devam ederse o zaman Traxtor, hükümetin emniyet supabı haline gelmiş olur ki bu açıdan Türkler için bozuk işlevi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar. M, Demir. Ö (2005), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Adres Yayınları, Ankara.
- Ahmadian. H (2009), İran'da Güney Azerbaycan Türklerine Uygulanan Asimilasyon (Farslaştırma) Sürecinin Gündelik Yaşamda Görünümleri: Tebriz Örneği, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aliyarlı. S (1996), Azerbaycan Tarihi (Geçmişten 1870 yıllara kadar), Azerbaycan Yayınevi, Bakı.
- Amman. M. T (2005), Kadın Ve Spor. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Amman. M. T (2000), "Spor Sosyolojisi", Sporda Sosyal Bilimler, Ed. H. C. İkizler, Alfa B.Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Andrews. P. A. (1992), Türkiye'de Etnik Gruplar, (Çev. M. Küpüşoğlu), Ant Yayınları, İstanbul.
- Arsava. A. F (1993), Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Attar. A (2004) "İran Türkleri", Ortadoğu Araştırma Dergisi, Cilt II, Sayı 1, Elazığ, 2004, s. 40 – 56.
- Aydın. B, Hatipoğlu. D ve Ceyhan. Ç (2008), Endüstriyel Futbol Çağında Taraftarlık, Kuram ve Araştırma Dergisi, G. Ü. İ. F, Sayı 26.
- Aydın. S (1999), Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Öteki Yayınları, Ankara.
- Bağce. H. Emre (Ed.) (2010), Frankfurt Okulu, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Balbay. M (2006), İran Raporu (2. Baskı), Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

- Balkiz. N.O (2010), Z(S)orunlu din dersleri ve tehdit(!) unsuru Aleviler, Birgün Gazetesi, 26 kasım.
- Bash. H (1979), *Sociology, Race And Ethnicity, A Critique of American Ideological Intrusions Upon Sociological Theory* New York.
- Baumann. G (1999), *The Multicultural Riddle: Rethinking National, Ethnic, AND Religious Identities*, Routledge, New York – London.
- Berger. P & Luckmann. T (2008), *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Berlin. I (1991), “The Benî Twig: On the Rise of Nationalism”, *The Crooked Timber of Humanity: Chapters in the History of Ideas*, Fon tana Press, Pp: 238-61, London.
- Bilgin. N (1996), *İnsan İlişkileri ve Kimlik*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Calhoun. C (2005), *Nationalism*, Transaction Publishers, New Jersey.
- Cankara. Y (2004), *İran’ın Nükleer Politikası*, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze, s. 29 – 32.
- Caporti. F (1979), *Study On The Rights of Persons Belonging To Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, UN Doc E/CN.4/Sub.2/384/Rev 1, para 568.
- Clarke. A.& Clarke. J (1985), *Highlights and Action Replays: Ideology, Sport and Media*. İçinde: J.Hargreaves (der.) *Sport, Culture and Ideology*. (s.62-87). Routledge&Kegan Paul. London.
- Cornell. S ve Douglas. H (1998), *Ethnicity and Race*. Pine Forge Press, Londra.
- Coşkun. V (2013), *Çok Kültürlü Vatandaşlık*, Taraf Gazetesi-Köşeyazısı, 05/04/2013.
- Çavuşoğlu. N (2001), *Uluslar Arası İnsan Haklarında Azınlık Hakları*, Bilim Yayınları, İstanbul.

- Çoban. B (2008), Futbol ve Toplumsal Muhalefet, , Kuram ve Araştırma Dergisi, G. Ü. İ. F, Sayı 26.
- Demir. Ö & Acar. M (2005), Sosyal Bilimler Sözlüğü, Adres Yayınları, Ankara.
- Doğan. E (2000), Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik, İmge, Ankara.
- Dönmez. M. Banu (2008), Anadolu Balamasına Ait Çoğul Anlam Havuzunun Çözümlemesi, Folklor/Edebiyat, S. 55, S. 215-222.
- Edgar. A & Sedgwick. P (2007), Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar (Çeviren: Mesut Karaşahan), Açılım kitap, İstanbul.
- Eker. G-Ö (2010), Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş. Millî Folklor, Yıl 22, Sayı 85.
- Eker. S (2008), Farsçanın Kıskaçında Güney Azerbaycan Türkçesi, ,Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı:9 (180- 204)
- Erdoğan. N (1993), Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik, Birikim Dergisi 49. Sayı, Sayfa 26-33.
- Erginer. G (2007), Etno-Kültürel Sınırlar Tur Abdin Süryanleri Örneğinde, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu.
- Eriksen. T. H (1993), Ethnicity and Nationalism, Pluto, London.
- Eriksen. T. H (1995), Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology, Pluto Press, London-Sterling-Virginia.
- Eriksen. T. H (1996), "The Epistemological Status of the oncept of Ethnicity." Anthropological Notebooks. Slovenya.
- Eriksen. T. H (2001), Kültür Terörizmi: Kültürel Arınma Düşüncesi Üzerine Bir Deneme, (Çev. A. Önder Otçu). Avesta, İstanbul.

- Erikson. E.H (1993), Gandhi's Truth, On The Origins Of Militant Nonviolence, London.
- Erkal. M (2009), Türk Kimliği Nedir, Yeniçağ Gazetesi.
- Fenton. S (2001), Etnisite Irkçılık, Sınıf ve Kültür. (Çeviren. Nihat Şad), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Fromm. E (1997), Sevgi ve Şiddetin Kaynağı, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Gellner. E (1983), Nations And Nationalis, Oxford Blackwell Publishin.
- Giddens. A. (2005), Sosyoloji. (Haz: Cemal Güzel), Ayraç Yayınları, Ankara.
- Giddens. A (1991), Modernity And Self-İdentity: Self And Society İn The Late Modern Age, Stanford University Press, California.
- Gordon. M. M (1964), Assimilation İn American Life: The Role Of Race, Religion, And National Origins, Oxford University Press, . New York.
- Gökalp. E (2004), Türkiye'de Spor Basını ve Milliyetçilik Söylemi, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gökalp. Z (2007), Türkçülüğün Esasları, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Gökdağ. B. Heyet, M (2004), İran Türklerinde Kimlik Meselesi, Bilig, Sayı: 30, S. 51-84.
- Gönç. Ş. Temmuz (2011), Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2304, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1301. Eskişehir.
- Güleç. C (1992), Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi, Verso Yayınları, Ankara.
- Günay. Ü (2006), Kuramsal Yaklaşım ve Türk Sosyolojisi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 21, (S.509-542).

- Güvenç. B (1993), Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları, T.C Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.
- Hesenli. C (2002), Güney Azerbaycan Milli Harekatı, Türkler, Türk Dünyası Cilt 20, Ed. Güzel. C, Çiçek. K, Koca. S, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. [p.640-651].
- Hobsbawm. E (1993), 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: "Program, Mit, Gerçeklik". Çeviren. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hobsbawm. E (2008), Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, Agora, İstanbul.
- Hobsbawm. E (2003), Milletler ve Milliyetçilik "1780 Lerden Günümüze Program, Mit Gerçeklik". Çeviren: Osman. Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hroch. M (2011), Avrupa'da Milli Uyanış Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırmalı Analizi, Çeviren: Ayşe Özdemir, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Huddy, L. (2001). From Social To Political Identity: A Critical Examination Of Social Identity Theory. Political Psychology, 22(1), 127-156.
- Isajiw. W. W (1993), "Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework, Challenges of Measuring An Ethnic World, Science, Politics and Reality: Proceedings of the Joint Canada-United States, Conference On The Measurement of Ethnicity, Statistics Canada and U.S Bureau of The Census, Washington D.C: U.S Government Printing Office, 407-27.
- İsalı. H (2000), "Fars Milliyetçiliğinin Türk Karşısı Kurumsal Çalışmaları, Azeri Dili ve Aran Teorileri", Güney Azerbaycan Sosyal, Kültürel Siyasi Araştırmalar Dosyası, Sayı 5.
- Kalafat. Y (2001), Azerbaycan-İran Bağlamında Etno-Sosyal Yapı. Avrasya Dosyası, 7(1), 221-250.
- Karakaş. M (2000), Türk Ulusçuluğunun İnşası, Vadi Yayınları, Ankara.

- Kayaoğlu. A. Gürel (2000), Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Çalışma, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal) Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Keskin. A (2001), “Bir Halkın Öze Dönüş Töreni”, Stratejik Analiz, Cilt 5, Sayı: 52.
- Keskin. A (2005), Şeyh Muhammed Hiyabani ve Azadistan Devleti, Güney Azerbaycan Sosyal, Kültürel ve Siyasal Araştırmalar Dosyası, Sayı 4, Makaleler Toplusu, Ankara.
- Kurubaş. E (2006), Asimilasyondan Tanınmaya-Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı, Asil Yayınları, Ankara.
- Levi- Strauss. C (1997), Irk, Tarih ve Kültür, Metis Yayınları, İstanbul.
- M, Tumin (2002), Dictionary of Social Sciences, Oxford University Press.
- Maalouf. A (2011), Ölümçül Kimlikler, (Çeviren: Aysel Bora), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Marshall, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü ; Bilim ve Sanat Yayınları.
- Morris, H. S (1968), “Ethnic Group”, International Encyclopedia of Social Science, Mac Millan and Free Press, NewYork.
- Neuman. W. L (2010), Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2.Cilt (Çeviren, Sedef Özge), Yayınodası, İstanbul.
- Oran. B (2000), Küreselleşme ve Azınlıklar, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Önder. A.T (2007), Türkiye”nin Etnik Yapısı, Fark Yayınları, Ankara.
- Özcan, Ö. (2007). Türkler ve İran. Türk Yurdu Dergisi, 27(244), 47-54.

- Özkan, Ö (2009), Saraybosna'da Futbol Taraftarlığı ve Kimlik Farklılaşması: Sarajevo ve Željezničar Taraftarları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan. V (2010), Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde Siyasi Otorite İle Ulusal Türk Azınlığı Arasındaki Güç İlişkileri Bağlamında Belene Toplama Kampı (1985-86), Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Park, R.E. & E. W. Burges (1969), Introduction To The Science of Sociology, University of Chicago Press, Chicago.
- Poloma. M (2011), Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Çeviren: Hayriye Erbaş), Palme Yayıncılık, Ankara.
- Poulton. H (1993), Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler, Sarmal Kitabevi, İstanbul
- Rehimoğlu, A (2001), Satranç Tahtasında Azerbaycan ve Farsistan. Avrasya Dosyası, 7(1), 337-367
- Riaux. G (2008), The Formative Years of Azerbaijani Nationalism in Post-Revolutionary Iran, Central Asian Survey Vol. 27, No. 1, March 45–58
- Ritzer. G (2011), Sociological Theory, 8 Edition, Published By Mcgraw-Hill, New York.
- Rostami, H (2010), Traxtor, Tarihçesi ve Taraftarları, www.goal.com/iran/news
- Sadr. H (2012), Futbol ve Sosyoloji "Bir Zamanlar Futbol" Enteshrate Cheshmeh, Tahrân.
- SARIBAY. A.Y. (1994), Siyasal Sosyoloji, Der Yayınları ,İstanbul.
- Sarrafi, A. (1999), "İran Türkleri'nin Dili ve Folkloru", Varlık, Sayı 114-3: 60-71.
- Sarrafi. A.R., (2006), "Fars Şovenizminin Gelişimi ve İran'da Türklük", içinde Kaosa Doğru İran: Güncel İran İncelemeleri. O. M. Öztürk ve Y. Sarıkaya (der.), Fark Yayınları, Ankara.

- Sautman.B (2006), "Cultural Genocide in International Context," Cultural Genocide and Asian State Peripheries. Derleyen: Barry Sautman, Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan.
- Schnapper. D (2005), Öteki İle İlişki, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sevimli. İ (2000), Kimliksiz Cemaatler, Konumları, Sorunları ve Gelecekleriyle Avrupa'daki Anadolu Kökenliler, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Shaffer, B. (2002), Borders and Brethren. Iran and the Challenge of Azerbaijani Identity, Cambridge, MA:MIT Press.
- Shaffer. B (2002), İran'da Azerbaycan Türkleri, Türkler, Türk Dünyası Cilt 20, Ed. Güzel. C, Çiçek. K, Koca. S, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara. [p.633-639].
- Shibutani. T & Kwan. K (1965), Ethnic Stratification, Macmillan, New York.
- Somersan. S (2004), Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sorokin. P (1947), Society, Culture and Personality, Harper and Brothers, New York.
- Stemmler. T (2000), Futbolun Kısa Tarihi, Çeviren. Necati Aça, Dost Kitabevi, Ankara.
- Subervi-Velez. F (1986), "The Mass Media And Ethnic Assimilation And Pluralism" Communication Research. No: 1.
- Talimciler. A (2008), Futbol Değil İş: Endüstriyel futbol, Kuram ve Araştırma Dergisi, G. Ü. İ. F, Sayı 26.
- Ütük. K (2002), "Araftaki Ülke: İran", 2023, Sayı 14: 8-15.
- Warner. W. L & Srole. L (1945), The Social Systems Of American Ethnic Groups, Yale University Press, New Haven.

Yaprak. Pınar (2006), Feminist Teorilerin Sporla İlgili Yaklaşımlarının Türkiye’de Elit Spor Ekseninde Analizi, Beden Eğitim ve Spor Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://apa.az/az/news/244337>, Ceferli, k (2011), Erişim Tarihi, 20.02.2013.

<http://amnesty.org/en/library/info/MDE13/079/2010/en>, Erişim Tarihi, 15.01.2013.

http://far.baybak.com/shomareh_5886.azr, Erişim Tarihi, 25.04.2013.

<http://oyannews.com/> -درگیری-بین-هواداران-تراکتور-و-نیروی-ان

<http://turkish.iranbriefing.net/?p=1935>, Kaygısız. H (2012) , Erişim Tarihi: 29.04.2013.

<http://www.amar.org.ir>

http://www.bbc.co.uk/persian/sport/2012/12/121204_I56_teractor_supporter_naked.shtml, Erişim Tarihi: 11.12.2012.

http://www.crp-infotec.de/03welt/nahost/grafs/nahost_schiit_halbmond.gif Erişim Tarihi, 10.02.2013.

<http://www.electionguide.org/country.php?ID=103>, Erişim Tarihi, 04.02.2013.

<http://www.entekhab.ir/fa/news/100482>, Erişim Tarihi, 27.03.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/19297877.asp>, Erişim Tarihi, 25.02.2013.

http://www.mongabay.com/igapo/world_statistics_by_area.htm, Erişim Tarihi, 06.04.2013

<http://www.turksam.org/tr/a1298.html>, Keskin. A (2007), İran’da Azerbaycan - Türk Milliyetçiliği ve Karikatür Krizi.

<http://www.turksam.org/tr/yazdir195.html>, Keskin, A (2004), Güney Azerbaycan Milli Hareketine Kısa Bir Bakış

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=wh-twW09DRU

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=wh-twW09DRU

<http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=hRfQ52cz7TE>

<http://www.youtube.com/watch?v=0lb8vMsd1tM>

<http://www.youtube.com/watch?v=0lb8vMsd1tM>

<http://www.youtube.com/watch?v=MlISyo2nNNg>

<http://www.youtube.com/watch?v=RG8Qn5h0neM>.

<http://www.youtube.com/watch?v=Vc9WJ9U2uHo>

<http://www.youtube.com/watch?v=WFaGwIZJc5g> (Azoh)

<http://www.youtube.com/watch?v=Y9NIXhnAw78>

http://zamaaneh.com/ardavan/2009/07/post_275.html

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

Hürriyet,(2011),<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=51984&rid=2&p=11>, Erişim Tarihi, 25.02.2013.

Hürriyet,(2011),<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay.aspx?cid=51984&rid=2&p=12>, Erişim Tarihi, 25.02.2013.

Mehrnews (2009), Azadi böylesini hiç görmemişti! “Traxtor’un Taraftarları Perspolisten fazladır” www.mehrnews.com

Mehrnews (2011), Traxtor, ligin en çok taraftarına sahiptir, www.mehrnews.com

Tebrizsesi & khabaronline (2010), “Traxtor’un kadın taraftarları” www.tebrizsesi.com ve www.khabaronline.ir/news-55215.aspx

www. http://azoh.info/

www.cia.gov

www.farsnews.ir, Farsnews (2009), Traxtorlular Taraftar sayısı rekorunu kırdılar

www.lib.utexas.edu/maps/iran.html

www.tebrizsesi.com

www.turksam.org/tr/a185.html, Keskin. A (2004), Güney Azerbaycan yeni
“Babek’ini Aramaktadır,

EK 1. ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ SORULARI

Genel özellikler:

- 1 Soru: Cinsiyetiniz?
- 2 Soru: Doğum tarihiniz?
- 3 Soru: Eğitim durumunuz?
- 4 Soru: Medeni durumunuz?

Taraftarlık

- 1 Soru: Neden Traxtor'un taraftarı oldunuz?
- 2 Soru: O dönem Traxtor'dan başka herhangi bir takım üst lige gelseydi aynı desteği verir miydiniz?
- 3 Soru: Başka takımlarla isminin ne farkı var? Bazı kişilere soruldu.
- 4 Soru: Ne için Tahran takımlarının karşısındaki maçlarda taraftar sayısı daha çok oluyor?
- 5 Soru: Stadyumdaki tezahüratların, ne anlama geldiğini düşünüyorsunuz?
- 6 Soru: Traxtor taraftarı olmanın öbür takımların taraftar olmakla herhangi bir farkı var mıdır sizce? Nelerdir?
- 7 Soru: Stadyumda hangi sloganın daha çok atılmasını istiyorsunuz?
- 8 Soru: Neden "....." tercih ediyorsunuz ?
- 9 Soru: Traxtor kelimesini duyduğunuz zaman aklınıza neler geliyor?
- 10 Soru: Traxtor taraftarı olmak size neler attetmiştir?

11 Soru: Bugün Traxtor'da Türk asıllı oyuncunun az olduğunu biliyoruz, bunun sizce bir sakıncası var mıdır?

12 Soru: İran'ın milli futbol takımını tutuyor musunuz? Neden?

13 Soru: Başka eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 2. TRAXTOR TARAFTARLARININ SLOGANLARI

“Azərbaycan Yaşasın”

“Bakı Təbriz Ankara Biz Hara Farslar Hara”

“Azərbaycan Bizimdir Afganistan Sizindir”

“Azərbaycan Var Olsun İstəməyən Kor Olsun”

“Xalice Arebi” Arap Körfezi

“Türk Dilində Mədrəsə Olmalıdır Hər Kəsə”

“Urmu Gölü Can Verir Məclis Onun Katlinə Fərman Verir”

“Sout Azerbaijan İs Not İran”

“Fedrasyone İran Düşməne Azərbaycan” İran Futbol Federasyonu
Azərbaycan’ın düşmanı

“Urmu Xəzər Bizimdir Xəlic Ərəblərindir” Urmu Gölü ve Hazar denizi bizimdir
körfez Araplarındır

“Kərim Geyrətin Atı Özün Farslara Sattdı” Tebrizli futbolcu kerim bageri
kimliğini unuttu ve kendini farslara adadı

“Azərbaycan Yurdumuz Traxtor Boz Qurdumuz”

“Türklərin İftixarı Traxtor Traxtor”

“Urmu Gölü Bağırır Susuzum Haray Haray”

“Azərbaycan Timləri Ferq eləməz rəngləri”

“Əhar Heris Vərzigan Arxandayıq Hər Zaman”

EK 3. FOTOĞRAFLAR²²

Traktor Futbol Takımı'nın oyuncularını, sezon: 2012-2013.

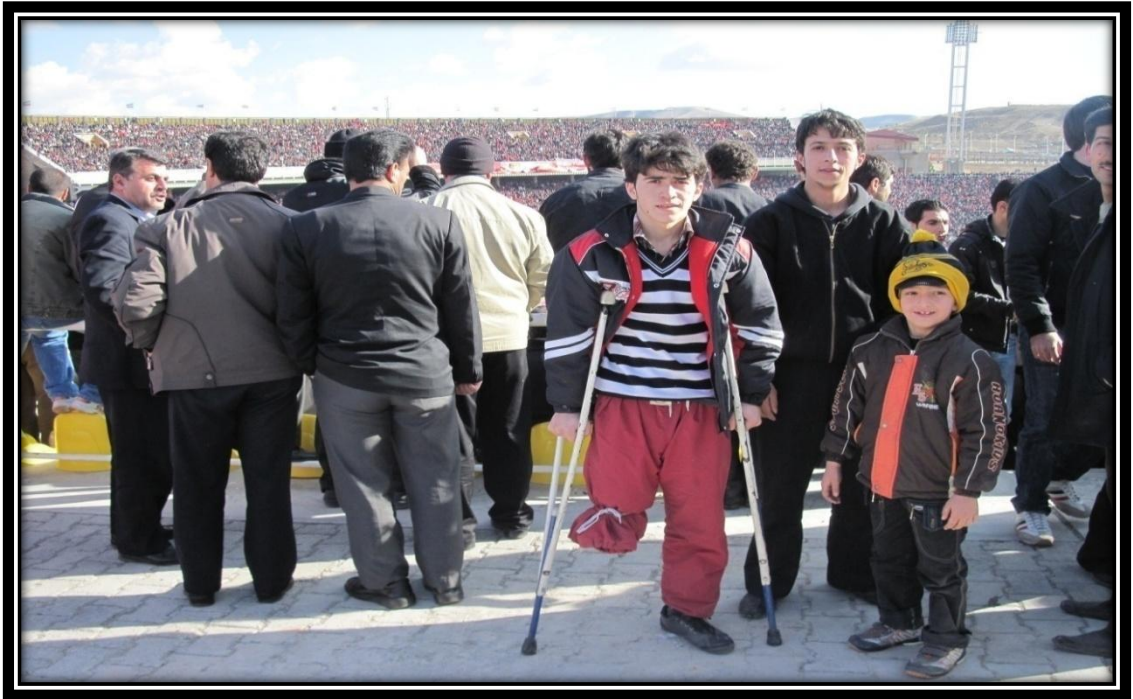

Traktor'un taraftarlarının (NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE) pankartı

²² Fotoğraflar "Trakhtorfans" sitesine aittir.

Küçük yaşta olan kızlar stadyuma girebiliyorlar

Traxtor'un genç bir taraftarı

Tractor taraftarları İran’da en coşkulu taraftar kitlesi olarak tanınmaktadırlar

Tractor maçlarında ortalama taraftar sayısı 50.000’i bulmaktadır

Tractor taraftarları Bozkurt işaretleriyle